

בעזה"י

שירת התורה

פרשת וישב

שנת תשפ"ה

שנה ה' גליון 224

לע"נ

מו"ז הג"ר בנימין זאב בהג"ר חנוך דוב קויפמן זצ"ל
ראש כולל הרבנים מנשסתר
נפטר בשיבה טובה י"ח כסלו תשע"ח

תוכן העניינים

ואת ה' תעריצו זה מסירות נפש כט
חנוכה יש לו כח הפירצה כט
סוד הצלחתו של יוסף ל
יישוב הדעת אצל יוסף ל
מה שנראה לו דמות דיוקנו של אביו לא
התגברותו של יוסף ללא חשש גאווה לא
הפירסומים בעיתונות לב
נצחיות שרי המשקים והאופים לב
סחיטת ענבים לכוס פרעה לג
הכשר מיץ ענבים לדי' כוסות לג
משמעות סחיטת ענבים בע"ש לד
קייב פסוקים דפרשת וישב לו

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאו

0527614717

syrakow79@gmail.com

שיעור שבועי (עברית) בביהמ"ד משובב נתיבות אור ליום חמישי
משעה 11:30 - 11 אפשר לשמוע בקול הלשון:

03-6171111-7-916717

בענגלאנד: 02 08-1917000-7-916717

או בקו משובב נתיבות 7-0733718341

תוכן העניינים

פרשת וישב ג
ענינה של ישיבה בפרשת וישב ג
עוצם הנסיון של יעקב אבינו ד
עניני ישיבה בשאר מקומות ה
ענינו של חנוכה הוא מנוחת שבת בתוך ימי החולז'
מה שמדליקים בבית דוקא ולא בביהמ"ד ז
העבודה לא להרגיש בטוח בשום דבר ז
ביאור המשלים ברש"י הפשתני והמרגליות ח
השפעתם החיצונית של בני עשו ח
כוחו של שמעון הצדיק בימי היוונים ט
אש ההתלהבות של בחי' יוסף ט
ביאור המשל של מרגליות שנאבד בחול י
ענינו של חול י
הבדלה על היין להבדיל בין קודש לחול י
חכם רואה את הנולד והתייעצות עם זקנים יא
ענין עבודה בשדה אצל השבטים יא
השבטים דאגו לדורות האחרונים יב
משמעות שליחות יעקב מעמק חברון יג
גלות מצרים התחיל משליחות יוסף יג
יוסף נשלח להכשיר המקום לכלל ישראל יד
הגלות והיסורים מאחדים את כלל ישראל ומקרבים אותם להקב"ה יד
אברהם מונע מן הרוצים לגאול את ישראל טו
כוונת ראובן בהצלת יוסף יז
השייכות בין הצלת ראובן את יוסף ונרות חנוכה יט
ענין אכילת הלחם בשעת המכירה כב
החיוך של הקב"ה בתוך הסתר כג
הריוח ממון שרצה יהודה ע"י המכירה כג
הנעליים מרמזים על עבודת השבטים כד
הרשעים יתבעו את הרבנים כד
מה שבחר יהודה עכשיו לישא אשה כה
הקב"ה עוסק לברוא אורו של משיח כה
חנוכה הכנה לימות המשיח כה
ההבדל בין תמר ואשת פוטיפר כו
גודל מעשה הודאת יהודה כו
משמעות שם פרץ כז
ענין פרץ להרחיב גבולי הקדושה כח
ימין ושמאל תפרוצי ע"י איש בן פרצי כט

פרשת וישב

ענינה של ישיבה בפרשת וישב

פרשה זו נקראת פרשת וישב ע"ש ישיבת יעקב אבינו. וא"כ יש לנו להתבונן במשמעותה של ישיבה זו, ומה עלינו ללמוד מזה ואיך זה מתקשר לענינה של הפרשה שהוא מכירת יוסף¹. עוד יל"ע דהנה אנו נמצאים בשבוע לפני היו"ט הקדוש דחנוכה, וז"פ דפרשיות השבוע קשורים להיו"ט החל בו וכמ"ש בשלה"ק [בפתיחה לפ' וישב מקץ ויגש] וז"ל "ויען כי באלו הפרשיות חלו ימי החנוכה או לפנייהן או לאחריהן, ולכל זמן ועת לכל חפץ, כי בוודאי גילגול המועדים של כל השנה הנה אלה מועדי ה' הן מועדים דרבנן או תענית או ט' באב ככולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן כי הכל מיד ה' השכל" וא"כ עלינו ללמוד יסודות הפרשה באופן שיביא אותנו להיות מוכן להיו"ט, ולכ' לפו"ר לא מצינו שום שייכות בפ' זו לעניני חנוכה.²

ונקדים בעז"ה כמה שאלות על תחלת הפרשה:

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען: [ל"ז א']

א: וישב יעקב וגו' אלה תולדות וגו' לכ' עיקר הענין הוא התולדות של יעקב ולא מקום ישיבתו וא"כ הו"ל להקדים אלה תולדות יעקב ואח"כ מקום ישיבתו וכמ"ש לענין עשו לעיל "אלה תולדות עשו הוא אדום עשו לקח את נשיו וגו' וישב עשו בהר שעיר" וגו', [ל"ז א' - ח] ועוד דעיקר פסוק זה לכאורה מיותר, דהרי כבר ידענו מלעיל פרשת וישלח [ל"ה כ"ז], דיעקב הגיע לחברון עיר אביו וגר שם, ול"ל לחזור ע"ז כאן?³

ב: וישב יעקב בארץ מגורי אביו צ"ע דהול"ל או וישב יעקב בארץ ישיבת אביו או ויגר יעקב בארץ מגורי אביו ולמה הדגיש ישיבה אצל יעקב בדוקא וכ"ה באור החיים הק'.

ג: כתב רש"י יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן וכו' וי"א דזה נרמז בלשון מגורי ל' יראה ופחד, ובזוה"ק כתוב דנכנס במדת הפחד והיראה של אביו, וק' ל"ל לפחד, הרי כבר ניצח את שרו של עשיו ומה התחדש לו כאן?

¹ כ' בליקוטי יהודה בשם הפני מנחם שאמר פעם בפ' וישב, חסידים אמרו שהפרשיות שקורין בימי החורף עטופים במעיל עב [אנגעטוהן מיט א דיקן פעלין] שהנסתר בהם רב על הגלוי, פרשת וישב היא הצינה הגדולה ביותר [דער גרעסטע פראסט] פרשה עמוקה מאד, חטאם של השבטים הקדושים, וקשה להבינה ולהשיגה.

² ושל"ה"ק בעצמו כ' דענין יוסף יהי' ג"כ במלכות חשמונאי בימי יון וכמו שביאר באריכות דאז נחשבו כצאן טבחה למסור נפשינו לקדש שמו הגדול וכו' ע"ש.

³ וביפה תאר על המדרש תי' דבא להגיד באיזה זכות זכה לשבת שם, בשביל שאלה תולדות יעקב וגו' היינו שבטי קה שהתפללו ביחד בפרשת וישלח וזה דרך דרוש.

ד: ברש"י כתב דראה אלופי עשו הכתובים למעלה הלך וישב לו ביניהם, ותמוה הרי אם הוא מפחד יתרחק מהם, ולמה יושב ביניהם, וביפה תאר על המדרש פי' דהלך לגור סמוך לעשו בנגב להראות שהוא בשלום עמהם וצ"ע.

ה: עוד כתב רש"י "ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף" וכו' כנראה רש"י דקדק כן ממש"כ וישב, אולם באמת תוך כדי וישב כבר כתוב מגורי שנרמז בו ענין הפחד הרי שלא הי' שלוה בעצם הישיבה רק כבר בתחלת הישיבה הכניס עצמו בתוך הפחד?

ו: כתב רש"י אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים במה שמתוקן להם בעז"ה, וכו' וקשה וכי איכפ"ל להקב"ה שיהי' לו קצת נחת בעז"ה, הרי בוודאי אין כוונת יעקב סתם לנוח, אלא הוא רוצה יישוב הדעת שיוכל לשבת וללמוד ולעלות ממדרגה למדרגה וכן הוא אצל כל הצדיקים, וברמב"ם פ"ט מתשובה ה"ב כתב דכל יעודי התורה לימות המשיח הוא כדי שיהיו פנויים לעבודת ה' ובסוף הל' מלכים [פ"יב ה"ד] כתב "לא נתאוו החכמים והנביאים" וכו' וע"י רוגזו של יוסף יהי' לו ירידה ברוחניות, דהרי יהי' בצער וממילא לא יהי' לו גילוי שכונה וא"כ מה הרוויח, הרי יהי' לו יותר גן עדן אם לא יגיע לו צרה זה?

ז: כבר נתבאר בפרשיות הקודמות, דכל ענינו של יעקב בפרשיות ויצא וישלח, הי' כוונתו לדורות, והוא העמיד כל קיומינו בגלות ולימד אותנו איך להחזיק מעמד תחת עשיו, וא"כ כבר סידר לנו את הכל ומה יש לנו מכל הצרה שמתרגש עכשיו על יעקב, הרי זה נראה רק עבירה ופגם כל הענין של מכירת יוסף, וכל מה שהי' ליעקב צער כ"ב שנה לכ' לא שייך לנו כ"כ, הרי בלא"ה אין לנו השגה כלל במה שהי' בין האחים, ודוקא בענין זה יש אריכות גדולה בכמה פרשיות יותר מכל הענינים הקודמים, משמע דזה יותר שייך לנו מכל הפרשיות הקודמות?

והנראה בעז"ה בהקדם דברים יסודיים מהשפת אמת [תרל"ה] שכתב דמקודם עבר על יעקב מה שעבר להנצל מעשו ולכן כמ"ש הצילני נא וגו', ואח"כ כשניצל מהם והפריש עצמו מהסט"א, עתה בא לתקן כל מה שעבר עליו, ודבר זה נוהג בכל אדם שקודם צריך ללחום עם היצה"ר ולהתגבר עליו וכשנעשה בן חורין ובן עזה"ב ואיננו משועבד כלל ליצה"ר, והוא כבר בבחי' מנוחת שבת, מ"מ לא מספיק לו לצדיק בזה, רק רוצה לתקן כל אשר עבר עליו מעודו עד היום הזה עד שנעשה צדיק וזה על דרך בחינת תשובה, ומ"ש קפץ עליו רוגזו של יוסף אינו בגדר עונש, רק של"ש לתקן הכל בלי נסיונות רבות כאלו, ויעקב רצה לתקן שימות החול יתעלו ויהיו הכל

עשיו ואלופיו, רמז וישב גי' שדה לפי חשבון אות ה' י' וד' כי בשדה נכלל שם הקדוש שקי, ובחסרון הי"ד הוא ס"ט"א ושדה הוא כולל כל אלה וצריך בירור והתיישבות, וי"א שבטים הם נגד י"א אלופי עשו, ויש י"א מיני הסתרות, ויוסף הוא השער שאין בו מגע נכרי וכו'. ועדיין לא נתבאר היטב דרך העבודה אצל יעקב בזה.

ולהבין הענין יותר, יש להביא דברי השם משמואל תרע"ב דתכלית האדם בעוה"ז הוא להעלות כל חלקי הקדושה מהבחינה התחתונה עד רום המעלות, וזהו תכלית הגליות ללקט כל חלקי הניצוצות שהתפזרו, ואם היו ישראל זוכים היו מושכים עליהם כל חלקי הקדושה וכדכ' אור החיים הק' פרשת יתרו, [שמות י"ט ה' ד"ה עור] והנה כל החלקים שמוציאים ממקומם צריכים נקיון כמו ל"ט מלאכות וי"א מלאכות בפת, וכן בחלקי הקדושה צורת הנקיון הוא ע"י יסורי גלות ושפלות, וענין זה נמשך עד תיקון השלם דאז הוא בחי' שבת שהוא רק תענוג ול"ש כלל מלאכה ולא ברירה, והנה יעקב כבר השלים כל הבירורים השייכים לחלק נשמתו, אבל מעתה הוצרך לתקן מה שנוגע לגלות מצרים, זה הי' שייך גם כשישאר בא"י בפרט אחרי אשר ניצח עשו ולבן ונאמר עליו כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל, והוא ביקש לשבת בשלוח כעוה"ב, אבל כיון שהי' עדיין צריך לבירורים, קפץ עליו ענין הבירור תיכף והוצרך לרדת למצרים, ומש"כ בחז"ל שמבקשים הצדיקים לישב בשלוח גדר שלוח הוא שאין להם דבר המטרידם ואינם רוצים שיהי' עבודתם בדרך בירור, אמר הקב"ה דענין זה שהם מבקשים הוא לעוה"ב ואין ראוי שיהי' להם זה בעוה"ז בישיבה ובקביעות, ואדרבה עוה"ז הוא עולם הבירור, ולעומת שהוא מדחה מעליו כל הטרדות והמניעות, בה במדה הוא זוכה לעוה"ב באותו ענין עצמו, ומכאן ישכיל ויבין כל מי שבא עליו כל מיני מניעות וטירדות ידע שעיקר הבירור יהיה בזה גופא שמדחה ממנו כל הטרדות, וטוב אחד בצער ממאה שלא בצער ואחר הבירור יבוא האור כי טוב, וא"א שישגי זה האור בלי החושך שקדם לו.

עוצם הנסיון של יעקב אבינו

ובשנת תרע"ד היטיב להסביר גדר הטירדא והצער שהי' לו ליעקב, דג' אבות תיקנו ג' עבירות חמורות ונגד ג' מלכיות, אבל יעקב הי' לו בנוסף לכך גם העבודה דמלכות רביעית דאדום ששקול כשלשתן, כיון שביעקב נקבצו קדושת כל האבות הוצרך להבנות ממנו קדושה בלי גבול וגדר, ולעומת גודל המעלה הוצרך להבחין בדבר שלא שיערוהו הקודמים דהיינו שנמסר לו סימן שאם לא ימות אחד מבניו בחייו לא יראה פני גהינם ומובן ההיפך, וע"י המעשה דמכירת יוסף סבר ח"ו שכל עבודתם של האבות ירד לטמיון ואין לו עוד תקוה, ומ"מ

כשבת קודש אבל לא הצליח בזה שעדיין לא הגיע הזמן, אבל פעל בזה שיוכלו בני' למצוא בחי' מנוחת שבת גם בימות החול בזמנים מיוחדים כחנוכה ופורים, וענין בית יעקב אש ובית יוסף להבה, דע"י התחזקות שלהם אז בית עשו לקש כי צריכין בני' להוציא בלעם מפיהם וע"י שעושי מעשה עוה"ז בקדושה מוציאים כל ניצוצות הקדושות שיש בעולם ונשאר בית עשו לקש.

וקצת בנוסח אחר כתב בשנת תרל"ו דוודאי יעקב לא רצה לשבת בשלוח עד שיתקן עצמו לגמרי, אך רצון ה' מאיש הישראלי אשר יהי' כל ימיו ביגיעה להוסיף בעבודתו ית"ש, כי ענין התוס' אין לו שיעור וזה מרומז ברוגזו של יוסף היינו של תוספות, דהכלל הוא דכל עלי' והשגת מדריגה בא רק ע"י התגברות נגד היצה"ר, והאדם השלם אשר כבר לבו חלל בקרבו כשנצרך לעלות בתוספות מדריגה יש ענין כח גבורה נגדו כמו היצה"ר, אך הוא כולו קודש וכמו שיהי' יצה"ר לעתיד רק כפי מה שנצרך לעבודת הבורא.

הרי לן עכ"פ מזה, דוודאי לא חשב יעקב לעצור מעלייה בעבודת ה', אלא דלא הי' שייך שיתעלה ע"י סוגי מלחמות כעשו ולבן, דע"ז כבר התגבר וכבר היה לבו חלל בקרבו מזה ולא היה להם שליטה עליו ולא היה לו ממה לפחד, רק שראה שיש ניצוצות קדושות אצל אלופי עשו ורצה להעלותם ולתקנם ולהוציא בלעם מפיהם ולזה ישב ביניהם והי' מוכן לזה, רק שרצה לעשותו באופן של מנוחה, והקב"ה הראה לו דצריך להיות דוקא ע"י נסיונות וקושיים רבים וזה הי' רוגזו של יוסף, וע"י נסיונו הגדול, הכניס קדושה ותיקן ימות החול וימי המעשה שיהי' שייך למצוא נקודת מנוחת שבת גם בימות החול רק עדיין צ"ב איך הי' זה.

ויש גם להוסיף דברי שפת אמת תרמ"ו בשם ח"י הרי"ם דמה שצדיקים מבקשים לישב בשלוח הוא להכניס הארה האמיתית גם בעוה"ז, אבל באמת זהו עבודת י"ב שבטים נגד י"ב חדשי השנה שמביא השפעה לכל צרכי העולם, וגדר "ישיבה" הוא בעוה"ז כדי לתקן ולהאיר עניני עוה"ז ולהמשיך שפע לעוה"ז, ואז כשיעקב רצה לעשות זה קפץ עליו רוגזו של יוסף דע"ז הוא עיקר קיטרוג השטן. ובשנת תרמ"ח כתב דמה שאברהם קרא למקדש הר ויצחק שדה ויעקב בית, הם ג' סוגי תיקונים זה אח"ז, דעבודת אברהם הי' לבער הרע שיהי' מוכן לקבל צורה, ועבודת יצחק הוא בחי' שדה היינו ראוי לזריעה, אבל עדיין יש בו פסולת שצריך לברר הפסולת ממנו ע"י העבודות בשדה, עד שיהי' סולת נקיה,⁴ ולכן הוצרכו יעקב ובניו לברר התבואה מתערובות קש של

⁴ ראה מש"כ לקמן עה"פ וישבו לאכל לחם ענין הבירור בשדה אצל השבטים.

ברור לו שאם מת א' מבניו בחייו הפסיד כל חלקו בעוה"ב וכל יגיעתו להעמיד י"ב שבטי קה היה לריק ואין לנו הכלים להשיג גודל הנסיון בזה, וכאן אין זה נסיון בעשיי', דהרי אינו יכול לעשות שום דבר, רק שמחשבתו הי' יכול להיות מלא עם יאוש ורפיון, והיפוך ממנוחה ויישוב הדעת, מחמת גודל היגון והצרה שהפסיד חלקו בעוה"ב, ומ"מ התחזק בבחינת ישיבה, ביישוב הדעת והמשיך לעבוד את ה' בשלימות כמקדם, וכמו שאכן התפעל הר"ר בונם מפרשיסחא זי"ע מיעקב אבינו בכ"ב שנים אלו, שהיה יכול להמשיך לעבוד את ה' כשנים קודמות בלי שום שינוי.

ויש להוסיף דכ"ז הי' אפשר כיון שהרגיש בחינת "כי אשב בחושך ה' אור לי" [מיכה ז ח] שמרגיש שה' אתו ביחד. וכמ"ש שיערי תשובה לרבינו יונה שער ב אות ה "ויש על הבוטח בשם להוחיל במעוף צוקתו, כי יהיה החושך סבת האורה, כמש"כ "אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחושך ה' אור לי", ואמרו רז"ל (מדרש תהלים מזמור כב): אלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך לא היה אור לי". ובשפת אמת [חנכה תרג] במש"כ "כי אשב בחושך ה' אור לי. וגלות יון נק' חושך כמ"ש במדרש וחושך זה יון. ולכן זכו לאור אחר הגאולה מתחת ידם. אשב בחושך הוא לעשות ישוב במקום החשכות כמ"ש במ"א ברמז הפסוק ושם דרך אראנו בישיע אלקים וכ"כ העם ההולכים בחושך ראו אור גדול." הרי דיש להרגיש בחינת התיישובות בתוך החושך, וזה הי' כוחו של יעקב ויוסף שהרגישו בחינת התיישובות גם בתוך החושך והצרה.

ולכן נקרא פ' וישב שיוכל להרגיש התיישובות בתוך החושך.

עניני ישיבה בשאר מקומות

והנה מצינו לשון ישיבה במ"ש "ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה בית קל ושב שם" [לעיל ל"ה א'] ופי' הרמב"ן בפי' ב' "שצוה ושב שם לפנות מחשבתו לדבקה בקל" ובספורנו "לכוון דעתך קודם שתבנה מזבח כאמרם חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו את לבם למקום". וי"ל שכאן כתוב בציווי ליעקב שעד עכשיו הי' עבודתו בבחינת מלחמה עם עשו ולכן, ומעתה יותחל עבודה חדשה שהוא הישיבה והיישוב הדעת לכוון דעתו להקב"ה בכל מצב שיש נסיון להפרעת מחשבתו מדאגות וכדומה.

גם אצל השבטים כתוב לשון "וישבו לאכל לחם" [לקמן פסוק כ"ה] ועי' מש"כ שם ע"פ המפרשים דהי' זה ביטוי שלא הרגישו במה שמכרו את יוסף שום מכשול ולפי"ז י"ל ענין ישיבה שם דהיינו שהי' להם יישוב הדעת גמור בזה ולא בבהלה.

לא נסוג אחור משלימותו, והי' עובד את ה' בכל כוחו, ולכן תמצא בכל הפרשה שנקרא ישראל אף שהי' בתכלית הצער והצרה שלא הי' כמוה, להורות שעם שהי' סבור שנאבד משני עולמות לא נסוג אחור מאומה מעבודתו הנפלאה וזה שיא דרגת הקדושה דגדר קדושה הוא להבדל מפחיתות וכאן הי' הכל ממש צורך גבוה דלא הי' לו מזה מאומה, דבלא"ה הוא אבוד בגיהנם וד"ז הנחיל לנו יעקב שנוכל להתקיים בגלות הארוך, ולזה גופא נמסר לו סימן זה שאם לא ימות א' מבניו לא יראה פני גיהנם, דוודאי לא היה צריך לזה כדי לשמח לבו, דבלא"ה יראה זה כשיפטר מן העולם, אך כ"ז הי' כדי שיחשוב שהוא בן גיהנום שגם אם נחשוב שנאבד תקוותינו מלהגאל מ"מ נמשיך לעבוד את ה' בשלימות, וכמו שנאמר על כמה צדיקים ששמעו שאבדו חלקם לעוה"ב ואז שמחו שיוכלו מעתה לעבוד את ה' בשלימות בלי שום פניות, ואף דזה מדרגה גבוה אבל כל אחד יכול להאמין בעצמו שיוכל להגיע לזה, וגם אם לא בשלימות מ"מ לפרקים כשמרגיש בעצמו יאוש ורפיון שבלא"ה אין הקב"ה מרוצה ממנו ח"ו, יהי' לו הכח להמשיך לעבוד את ה'. וזה בחי' נחלה בלי מצרים קדושת שבת המופשטת שאינו תלוי בשום דבר, ומנוחת שבת הוא כאילו כל מלאכתך עשוי' היינו שלא יזכור כלל ממצבו ברוחניות עי"ש דברים מתוקים.

ואם נצרף כל מש"כ לעיל, יוצא דגם אחרי ההתגברות נגד עשו מ"מ היו עדיין הרבה ניצוצות קדושה הפזורים בעשו ואלופיו שזה נמצא בתוך עניני עוה"ז, וע"ז היה צריך בירור גדול לברר הטוב מן הרע וזה הי' עבודת יעקב ובניו, וזה גדר התיישובות היינו ישיבה קבועה בתוך עניני עוה"ז, כדי להמשיך השפע לעוה"ז, ולהביא בחינת מנוחת שבת בתוך ימות החול ועניני עוה"ז והתיקון לזה בשלימות יהי' רק לע"ל.

ולזה י"ל דגדר הנסיונות בזה אינו כמלחמת עשו ולכן, שזה הי' שהרע בא להלחם נגדו ולעוקרו מן השורש שזה כבר אין להם שליטה עליו, אבל גדר הנסיון היה צריך להיות שיהי' ליעקב הסתרה גדולה בבחינת ימי המעשה וימות החול ודאגות גדולות ובילבולים עצומים שידמה לו שכבר אין לו חלק בעוה"ב וכל יגיעתו הי' לריק, ואעפ"כ יתחזק ביישוב הדעת ובמנוחת הנפש כאילו הוא כבר נמצא ביום שכולו מנוחה ועובד את ה' בכל לבו, בזה הצליח להכניס מנוחת שבת בתוך הסתרת עוה"ז. וזה מבואר במש"א חז"ל "לא שקטתי ולא שלותי ולא נחתי ויבוא רוגז" דויבוא רוגז קאי על צרתו של יוסף, דגדר הצרה הוא הרוגז והדאגה והעצבון, והנסיון הי' להיות בבחינת מנוחת שבת היפך הדאגה והעצב.

וזה ידענו דזה הי' עיקר הקושי ליעקב בשנים אלו, דהרי אמר כי אלך אל בני אבל שאולה, [לקמן ל"ז ל"ה] שהי'

הקדוש ברוך הוא ליתן לע"ל מפני שהי' יושב בביהמ"ד מקטנותו לעד זקנתו והי' בקי במקרא ובמשנה ובהלכות באגדות וק' וכי חיי יעקב הי' שלא בצער והלא הוא בעצמו אמר לפרעה מעט ורעים היו ימי שני חיי וגו' וראיתי מובא בשם מרן בעל שבט הלוי זצ"ל שהי' רגיל להסביר דיעקב אבינו אכן עבר חיים מלאי יסורים אבל הוא הטמין עצמו בבית שם ועבר, הוא לא סתם למד תורה הוא הטמין והשקיע את עצמו בה, יעקב הפך את התורה למרכז חייו וכל מה שקרה חוץ מזה הי' רק מסביב העיקר הי' התורה והעמל בה, וזה הי' העצה להיות בבחינת ישוב הדעת להיות שקוע לגמרי בת"ת.

הרי לן עבודה גדולה שהנחיל לנו יעקב אבינו, שנהי' תמיד ביישוב הדעת בכל מצב גם אם יתרגש עלינו בלבול או צרה וטירדה והסתר בין קצר בין ארוך, תמיד יש לאדם להכניס עצמו במצב של יישוב הדעת, ועי"ז הוא מכניס קדושה גדולה לתוך ההסתר וממשיך שפע לעוה"ז וממשיך קדושת ומנוחת שבת לתוך החול. נמצא דאנו לומדים מזה דאין עיקר העלייה בא מ"וישב" כפשוטו, רק ע"י שהוא מייצר לעצמו מצב של "יישיבה" בתוך מצב של בלבול וטירדה. ודבר זה גם למדנו מיוסף בהמשך הפרשה דעיקר מעלתו הי' שגם שהי' במצב של הסתר מ"מ התיישב עצמו במקום שהי' החליט שיהי', כמ"ש "ויהי שם בבית הסוהר" [ל"ט כ"ן וכמ"ש השפת אמת שם דידע דזה המקום שהקב"ה רוצה שיהי'. ויתכן פעמים שעיקר עלייתו ומדרגתו של האדם בא דוקא במצב כזה, כמו שמצינו בדוד שהי' בורח מירושלים ושמעי קללו קללה נמרצת, והתחזק "ה' אמר לו קלל" [שמואל ב' ט"ז י"ן] ואז זכה להיות רגל רביעי במרכבה, וכן יוסף זכה להיות מרכבה למדת היסוד דוקא במצב של הסתר ונסיון.

ובזה ניישב בעז"ה כל השאלות שהתחלנו בו:

א: עיקר עבודת יעקב מעכשיו הי' עבודת הישיבה, להיות במצב קבוע ביישוב הדעת בכל מצב שיומין ה' לפניו. והפסוק לא בא לומר איפה הי' מקום מגוריו רק בא להדגיש ענין עבודת ה' שלו מעכשיו, וזה עיקר ענינו של פרשיות אלו ולכן יש להקדים פסוק זה.

ב ג ד ה: יעקב ידע דעדיין יש לו עבודה גדולה להוציא הניצוצות הקדושות שעדיין נמצאים באלופי עשו, והם יכולים לגרום לאדם הסתרות גדולות בתוך עיני עוה"ז, וזה רצה לתקן ולכן הכניס עצמו להתיישב דוקא ביניהם והכין עצמו לכך שיוכל לתקנם. וזה ענין שהתיישב בתוך ה"מגוריי" שזה הפחד מפני הניצוצות שעדיין יש לו לתקן.

ו: הרוגזו של יוסף הי' לטובתו בשביל להוסיף לו מדרגה כמרומז ביוסף לשון תוספת שע"י שנכנס בצרה

עוד מונח בלשון ישיבה היינו הקביעות והעיקוב, ההיפוך מעראי כענין להוציא אחרים יד"ח צריך ישיבה, וכדי לברך בסוכה צריך ישיבה וקביעות, והיינו שיהי' כ"כ קבוע במצבו ובדעתו בדביקות ה' עד ששום מחשבה לא יוכל להזיזו מדביקותו.

גם אחד ממ"ח קנייני התורה הוא ביישוב, [פ"ו דאבות מ"ה] ויש ראשונים שגרסו בישיבה, וכמו מה יעשה אדם ויחכם ירבה בישיבה, [נדה ע:]: והיינו ההתמדה בעסק התורה. אולם רש"י שם פ"י ביישוב הדעת, היינו דא"א לקנות תורה רק ביישוב הדעת וכדאיתא "שמעתתא בעי צילותא" [עירובין סה. מגילה כח:]. ובאבי עזרי [בהקדמה לסדר נשים וקדושה] עמד במש"פ הרמב"ם בפ"ג מת"ת הי"ב, דגם בעל יסורים חייב לעסוק בתורה, והלא כל דבר עיון ומחשבה אינה ניקנית אלא מתוך מנוחה ויישוב הדעת וכדאיתא שמעתתא בעי צילותא, ומה גם דאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי' וכלי שינה ואכילה ושתי', והלא לכ' זה היפך יישוב הדעת, ותי' דדרך קניית חכמת התורה שאני משאר חכמות, דצריך סייעתא דשמיא שהי' יתן לו זה במתנה, ולזה צריך דוקא עמל ויגיעה. ועיקר עבודת האדם הוא להתרומם מכל דבר המפריע ומכל סבה, ומתוך הצער ימצא לו אדם הרווחה ושיהי' לו יישוב הדעת וצילותא, וזה ע"י שיתבונן בגדולת חכמת הקב"ה עד שלא ירגיש בשום מפריע וכו' ע"ש, וא"כ י"ל דזה הי' עבודת וישב של יעקב.

עוד יש קנין תורה "מתיישב לבו בתלמודו" [אבות שם] ופי' במדרש שמואל שאינו לומד דרך עראי, אלא מתיישב דרך קבע בתלמודו ולומד ביישוב ובנחת ולא במהירות, ואחר שלומד מתיישב בה ואז לא תשתכח ממנו. ויתכן דכ"ז נכלל מעבודת יעקב בתחלה, שנאמר ויעקב איש תם יושב אהלים, [לעיל כ"ה כ"ן] דתמיד למד בצורה של "ביישוב" "בישיבה" ובהתיישבות לבו בתלמודו, וי"ל דרך צחות דגם אם יש קושיות גדולות ומיישבים זה, הרי איתא מאריז"ל דהקושיות הם מן הקליפות, וע"י התיורצים מבררין הטוב מן הרע, ואם מיישבים ביישוב טוב נעשה כאן תיקון טוב. ומצאתי לשון רעק"א [שבת קכ"א. ד"ה נימא] על איזה קושיא "וצריך התיישבות גדול" היינו ליישב קושיא כזו, צריך להסיר ממנו כל המחשבות המפריעות לאדם להתרכז לגמרי בקושיא זו.

וכ"ז יכול להיות בבקשת דוד המלך "שבתי בבית ה' כל ימי חיי" [תהילים כ"ז ד] דהגם שהי' עסוק במלחמות יהי' יכול להמצא בבחינת "שבתי" ביישוב הדעת.

ודבר פלא מצינו בתנא דבי אליהו רבא פ"ה "ומפני מה זכה יעקב לחיים שלא בצער בעוה"ז ממה שעתיך

מרגישים כל הענינים הגדולים בנרות, אך למעשה אנו רואים שהמצוה נאמר בבית דוקא, בו מסובב האדם בעניני גופו, וחנוכה בגימט' גוף, ובגימט' טף הסובבים אותו, באופן שקשה לאדם להתרכז בקדושת המעמד כדבעי. והרי לגבי הקהל כבר שאלו חז"ל "טף למה באים" הרי דטף מפריעים בסדר העבודה שלו דהטף מרעישים וצועקים, וכן כאן הוא רצה להלהיב נשמתו בהארת נר חנוכה ולבסוף הטף מפריעים אותו כ"א עם צרכיו, זה מבקש לשותת וזה מבקש לאכול.

אולם האמת הוא דזהו עיקר ענינו של חנוכה להאיר אור מנוחת השבת בתוך כל עניני ועסקי עוה"ז, וזהו ענין נר איש וביתו דוקא למטה מעשרה, די ש לכאור"א לילך לביתו ובתוך מצב של עוה"ז וקטנות יש לו להאיר אורו של חנוכה. ואולי דרך צחות זה נכלל בענינו של ישיבה אצל הנרות לחצי שעה לרמוז על ענין "וישב" להתיישב היטב בעוה"ז ולהעלותו לרוחניות.

וראה מש"כ בסוף הפרשה בעבודת יוסף הצדיק במדת ההשתוות.

העבודה לא להרגיש בטוח בשום דבר

וישב יעקב וגו' [שם]

וברש"י ביקש יעקב לישיב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף וכו'.

הנה כשנתבונן בבקשת השלוה של יעקב, יש ללמוד מוסר, שאין לקחת שום דבר כמוכן מאליו. דהנה יעקב חשב שכבר הצליח לסלק מעליו עשו ולבן, ויכול מעתה לשבת בשלוה, ופתאום קפץ עליו ענין שלא הי' כלל מעלה בדעתו שגם שאין בילדיו שום פסול מ"מ יש בינם לבין עצמם קנאה ומריבה. דהנה כל חייו של יעקב אבינו עד עכשיו הי' דואג ומתפלל שינצל מעשו ולבן, והודה להקב"ה ע"ז והקריב קרבן כמבואר בפ' וישלח, וגם התפלל שיהי' מטתו שלמה ושלא ימצא פסול בזרעו כמ"ש רש"י עה"פ והי' ה' לי לאלקים בפ' ויצא, אבל לא העלה בדעתו שיהי' קנאה בין האחים גופא.

וזה בא ללמדנו דשום דבר אין לקחת כמוכן מאליו, ומעשים בכל יום שקורים אסונות ומכשולות שאף א' לא חשב שיקרה, וחייהם של משפחות מתהפכות מן הקצה אל הקצה, וצריך להודות להקב"ה כל יום שלא קרה לו כלום גם בדברים קטנים, כגון שלא נפל, ושלא התקלקל לו אחד מכליו בבית כמו המקרה והמכונת כביסה או המזגן, ועוד אלפי מקרים שיכולים לקרות כל יום, וכש"כ דברים גדולים כגון שלא נחלה הוא או א' ממשפחתו, וע"י שמודה ע"ז כל יום זה סגולה שלא יקרה לו כלום.

כזו והתחזק ביישוב הדעת להמשיך בעבודת ה' עלה למדרגה הרבה יותר גבוה, ושיוכל להמשיך השפע גם בתוך עניני עוה"ז.

ז: אחד מהלימודים הגדולים שיש לנו ללמוד מפרשיות אלו הוא עבודתו של יעקב במשך כל הכ"ב שנה, שמזה לבד הי' כדאי ללמוד כל הפרשיות הללו חוץ מכל שאר הלימודים ממכירת יוסף.

[עוד בחי' כ' בשפ"א תרמ"ו דד' מלכיות הם בחי' ע"ז וג"ע ושפ"ד, ולשה"ר נגד כולם, וג' אבות עמדו נגד ג' עבירות וכו' ואדום ק' ככל הג' מלכיות והשבטים עם יוסף הי' הכנה לגלות זה, לכן נמצא בהם רמז מלשון הרע ומחלוקת והי' הכל מכוון בגזירת עליון, דשבטים תיקנו גלות רביעית שעיקרו בשנאת חנם ומח' ולכן הוא הגדול ביותר ולכן יש אריכות בזה]

ענינו של חנוכה הוא מנוחת שבת בתוך ימי החול

ובזה א"ש א' הבחינות מה ענין פרשת וישב ליו"ט הקדוש דחנוכה, דהרי ביארנו דעיקר חידושו של יעקב עכשיו הי' מה שפעל שגם בבחי' חול ימי המעשה והסתר גמור, נוכל למצוא בחי' מנוחת שבת, ולכ"כ שפ"א דפעל בזה שיוכלו בני' למצוא בחי' מנוחת שבת גם בימות החול בזמנים מיוחדים כחנוכה ופורים, וא"כ א' מעיקרי העבודה בחנוכה הוא, דהגם דהם ימי חול רגילים וממשיכים בסדרים ועסקי יום יום, וגם אין בו קרבן מוסף, מ"מ מנסים לסלק את הטרדות ולהתחבר להקב"ה ולתורתו, ובזה גופא מעלים ומבררים כל עניני עוה"ז ונעשה בזה ממש עבודת שבטי קה, וזה ענין מה שמדליקים בשמאל, דקאי על בשמאלה עושר וכבוד, דעיקר הנרות הוא להאיר בחלק השמאל ולמטה מעשרה, שהוא חלק הגשמיות, וכח זה נמשך מכוחו של יעקב אבינו והיו"ט של יעקב אבינו של סוכות שלמקנהו — עניני גשמיות- עשה סוכות, ועבודת הסוכות הוא שיהי' כל אכילתו ושתייתו בסוכה, וחנוכה הוא המשך של חג הסוכות שגם על חנוכה מסר יעקב נפשו עלי' ע"י הפכים קטנים וכדביארנו בפ' וישלח. וא"ש דלכן אנו קוראים דוקא י"ב נשיאים כיון שאנו עוסקים בחנוכה בעבודה המיוחדת ל"ב שבטי קה.

מה שמדליקים בבית דוקא ולא בביהמ"ד

וביסוד זה הסביר מו"ר הגרצ"מ זילברברג שליט"א, מה שמדליקים נרות חנוכה בפתח הבית, דלכ' לנתב' בספה"ק מה שנפעל ע"י מעשה המצוה כמבואר בקב הישר ובספה"ק, שנמשך קדושת ביהמ"ק וכהן גדול וקדושת השרפים ועוד, א"כ לכ' הי' צריך להדליק דוקא בביהמ"ד ברוב עם, ושיהי' במצב של יום כיפור או שמחת תורה, באופן שכולם ידליקו ביחד וילמדו ביחד כמה שעות רצופות ויברכו את הברכות ברוב עם במעמד נורא הוד, ואז היו מדליקים את הנרות בהתלהבות, והיו

וכאן יש להעיר במשל הפשתני, דאיזה חכמה הוא לשרוף כל הפשתן, הפקחות הוא למצוא דרך שהפשתן לא ישרף, וכן יש להקשות במשל הראשון דצ"ב דיעקב אינו כמרגליות הנאבד בחול דהרי לא נאבד בתוך אלופי עשו כדי שנצטרך חיפוש, דהרי יעקב אינו טמון ואבוד בתוך האלופים, רק עיקר הנקודה היא דמרגליות יותר חשוב לאדם מן החול והו"ל להמשיל למי שיש לו ענין למנות צרורות שבוודאי יקצר וימהר בזה אבל במניית המרגליות יאריך ויעיין בו.

השפעתם החיצונית של בני עשו

והנראה בעז"ה בהקדם דבריו הנפלאים של הג"ר אברהם יצחק ברזל זצ"ל בביאור ענין המשל השני, דחוץ ממה שהקשה כנ"ל הק' עוד דמה פחד מאלופי עשו הרי כבר ניצל מהם ע"י מה שעשה בפ' וישלח, ותי' דכאן אין הנושא פחד גופני רק פחד מהשפעה רוחנית, דעשו תמיד עושה רושם גדול והופעתו החיצונית גורם להתרגשות והתפעלות גדול, וזה יכול לגרום חולשה ברוחניות אצל הדורות הבאים כיון שלפי המבט החיצוני נראה כאילו בני עשו פועלים יותר בעולם, וזה נכלל באלו המלכים אשר מלכו בארץ אדום וכו' היינו המלוכה שלהם לדורות שמקדים מלוכת ישראל גורם סכנת השפעה רוחנית לכלל ישראל.

ובמדרש איתא, דר' חייא הלך עם תלמיד אחד בשוק וחיילי אנטונינוס עברו על ידם והתלמיד התפעל מהם והתאונן על מצב שפלות של כלל ישראל, והראה לו ר' חייא הזבובים הנמצאים על פך הזבל ושהם נחשבים כמו הזבובים האלה, וכשחזר התלמיד על דברים אלו לפני רבי אמר שגם לזבובים אינם נחשבים.

והנה הנושא כאן, אינו הרשעות של עשו דהרי אנטונינוס הי' מחסידי אומות העולם, אלא הנושא הוא הרושם החיצוני שבני עשו עושים שהם מצליחים לפעול בעולם הרבה ע"י בניית גשרים ועיירות ובתי חולים, וכל מה שמועיל לאנושות, בשעה שבני יעקב יושבים באהלים ועמלים בתורה ולא רואים שהם פועלים כלום, וזה באמת הי' נסיון ההשכלה ומזה פחד יעקב.

ועי' לעיל ברמב"ן [ל"ו מ"ג] עה"פ אלוף מגדיאל, דשם מגדיאל הכוונה שיתגדל על כל, ורמז לגודל מלכותו של אדום שקיבל בזכות מה שכיבד את אביו וזה מתנה מן השמים, ונראה גם מהפטרת פרשת תולדות וגם וישלח דבעצם יש לעשו משהו, ושיש הו"א שעשו גדול מיעקב וקמ"ל דבזוי אתה מאוד ואם תגבי' כנשר קנך וגו' וממילא מובן דיש סכנה להיות מושפע ממנו.

וממילא מיושב המשל של הפשתן, דהפשתן הוא דבר גדול ועושה רושם וכיון שיודע דפשתן זה חומר דליק,

והראני ידידי הרב יוסף דוב פאלק שליט"א גמ' ברכות טז: דרבי בתר צלותיה אמר הכי יה"ר וכו' שתצילני מעזי פנים ומעזות פנים וכו' ואע"ג דקיימי קצוצי עלי' דרבי ופירש"י שהיו שוטרים עומדין במצות אנטונינוס להכות ולהנקם בכל העומדים עליו. ומ"מ לא סמך ע"ז, וכל יום הי' מתפלל שינצל מאדם רע ופגע רע. וכן יתכן לכוון בשעת ברכת "אתה גבור" שמכוון נגד גבורות ודינים, דע"פ שורת הדין לא מגיע לאדם כלום, ולכן הוא מודה על עצם החיים וגם על סמיכת נופלים ורפואת חולים והתרת אסורים, דאין הכוונה דוקא למי שכבר חולה או נופל, אלא הוא מודה על זה שבעצם הי' יכול להיות חולה או נופל והקב"ה מצילו כל יום, שלא ע"פ דין. וכן הוא מודה על כל נשימה ונשימה שהי' יכול להפסק ח"ו כל רגע, וראי' דהרי טל ורוחות לא חייבו חכמים להזכיר כיון שאין נעצרים, [תענית ג:] והיינו דבשמו"ע לא חייבו להזכיר רק דברים התלויין ב"רחמי" וטל ורוחות לא תלוי ברחמי דזה דבר קבוע בבריאה, אבל כל השאר שמזכירים צריכים רחמים כל יום שלא יקרה כלום והקב"ה ימשיך להשפיע מחסדיו.

ועי' מש"כ בסוף הפרשה בעבודת יוסף הצדיק בהלל והודאה. וע"ע בעניני חנוכה השלמה לעבודת הלל והודאה הנוגע לימי חנוכה.

ביאור המשלים ברש"י הפשתני והמרגליות

וישב יעקב וגו' [שם]

בביאור הא דנסמכה וישב יעקב לאלופי עשו הביא רש"י שתי משלים:

א: למרגליות שנפלה בין החול ואדם ממשמש בחול עד שמוצא את המרגליות ואז משליך את הצרורות ונוטל את המרגליות וכן בני עשו לא היו חשובים לפני המקום להאריך בהם אבל יעקב האריך בו. ב: משל לפשתני שנכנסו גמליו טעונין פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, השיב לו פקח אחד ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ושורף את כולו. כך יעקב פחד מכל האלופים הכתובים למעלה דמי יכול לכבוש את כולן מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף וכתוב והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וכו'.

כידוע, המשלים של חז"ל הקדושים אינם כמשלים שלנו, [וכפי שכבר הבאנו פעם ד' דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל ובהסכמתו לס' משלים של הג"ר יצחק גרינבוים זצ"ל] אלא דמשלי חז"ל הכוונה דע"י המשל אנו מבינים עומק נוסף בענין שלא היינו מבינים בלי זה, ולימוד המשל לפרטי' הוא לימוד בפנ"ע ופעמים המשל קשה יותר מן הנמשל ופעמים קשה להבין הקשר בין המשל לנמשל.

נכנס אור התורה בנפש האדם הוא ע"י החשק וההתלהבות, והוא בחי' יוסף הצדיק וז"ש רש"י ע"י הלהבה שולט למרחוק כי מצד החשק מה שהאדם יותר מרוחק נתרבה החשק יותר להתקרב וז"ש תולדות יעקב יוסף שע"י החשק נמשך תולדות מבחי' יעקב וד"ז מרמז דעיקר האופן איך להכניס בתוכנו כל ענין דבר שבקדושה הוא דוקא ע"י שנהי' במצב של אש ולהבה והשתוקקות וחשק, ואז יהי' הדבר הרוחני חלק מאתנו.

וד"ז נוגע מאד ליו"ט הקדוש דחנוכה הבעל"ט. כפי שמעורר הגרצ"מ זילברברג שליט"א בימים אלו דעיקר הדרך איך לזכות להשפעת היו"ט הק' דחנוכה הוא להלהיב הלב בחשק ובשמחה בכל מה ששייך ליו"ט הבעל"ט, וזה נכלל במה שאחז"ל הדלקה עושה מצוה דהול"ל בהדלקה מקיימים את המצוה, אלא הכוונה דעצם הדלקת עצמו באש קודש לקראת המצוה זה גופא עושה המצוה. וזה נרמז בהא דנתק' משה במעשה המנורה עד שהראהו הקב"ה מנורה של אש, רמז לכל יחיד דכדי לזכות לאור של יו"ט חנוכה צריך להשליך עצמו לאש ההתלהבות ועי"ז יצא מאלי', וכן נרמז בהא דעשה לך שרף דע"י שיעשה הכל במצב של שרף וישים על לבו דבזה יזכה להשפעות של ניסים, והי' כל הנשוח מנחש הקדמוני וראה אותו את הנר חנוכה וחי.

והיצה"ר מנסה לקרר את האדם מכל התלהבות ע"י שכבר עברו כ"כ הרבה שנים וכבר ניסה להתלהב ולא הלך לו, וגם בזה שהיו"ט הוא זמן ארוך של 8 ימים ממילא במשך היו"ט מתרגלים ומתיישנים, והעצה להתחדש הוא ע"י שמשקיעים היטב באיזה סוגיא או נושא בחנוכה בין בהלכה בין באגדה, וגם בלמדו בספה"ק גודל קדושת ימים אלו, ובכלל יש חשיבות מיוחדת להתמיד בלימוד התורה בימים אלו כדכ' בקדושת לוי [לחנוכה ד"ה דעון דע"י שיתמיד בלימוד תורה יאיר עליו הארת הנס, ⁵ וכן יתחזק בעבודת התפלה וכמו שהארכנו לעיל, כיון שהוא עת רצון גדול כמו שיש כמה וכמה סיפורים על אלו שזכו לניסים למעלה מדרך הטבע, ע"י

⁵ וז"ל קדשו 'וא"כ דכיון דעיקר הנס היה רק על שרצו להעבירנו מתורתנו הקדושה, והקדוש ברוך הוא ברוב רחמינו הצילנו מגזירה הזאת, מהראוי לכל אחד אשר בשם ישראל יכונה, לשום בשכלו להתמיד בתורתו יתברך, כי הם ימים ראויים לכך, דהיינו שבכל חנוכה החל להאיר עלינו הארתו יתברך מתורתו, ולא לילך בקול משחקים כלל חס ושלום. ובפרט שראיתי היום בעונותינו הרבים נפרצה פרצה באחינו בית ישראל לשחוק ב'קארטין', וקל בעיניהם דבר זה, אבל הו' יודעים שבכל 'קארט' יש בודאי קליפה גדולה אשר לא ראויה להזכירה, סהדי במרומים שלא לדרוש כוונתי רק להסיר מכשול מבני אדם.

דעו אחי ורעי כמה מכשולות יש בשחוק הזה. א', שבודאי בעת הזאת נשכה ממנו יראת ה'. ב', שבודאי נראה בעיני שהוא גזל. ג', שמתמאים את עצמם בקליפות אשר אין ראוי להביא תוך הפה. בכן אחי ורעי, בקשתי מאד שאל יקל בעיניכם דבר זה, הלא יותר טוב שבעת הזאת ילמדו בתורת השם יתברך, או לילך אל תלמיד חכם הקרוב לו לבקש תורה מפיו, אזי בודאי יאיר עליו הארת הנס, ויעשה לנו השם יתברך ניסים ונפלאות בתורתו יתברך במהרה בימינו אמן:

חושש אם יתקרב לחנותו יגרום לשריפה גדולה וכל חנותו ישרף. לזה אמר לו הפקח דכ"ז שאתה עסוק בעבודתך, אין לך ממה לפחד שהוא זה שחושש לבוא אצלך פן ישרף, ונמצא שבאמת הגבורה נמצא אצלך וכל הרושם של הפשתן הוא דמיון, וא"ש הנמשל דיעקב פוחד מהרושם החיצוני של בני עשו ולזה נאמר לו דכ"ז שבני עוסקים בתורה גם אם זה נראה כניצוץ קטן, אבל ע"י שיבעיר בתוכו את הניצוץ וירגיש מתיקות התורה ועבודה, ממילא ישרף אצלו כל ההשפעה והרושם החיצוני שכיון שאדם מרגיש מתיקות בעבודת ה' כבר לא איכפ"ל בכל העולם החיצוני, ונחשב אצלו פחות מזכוב. רק החסרון אצלינו שאין אנו מודעים לכח הניצוץ שיש בתוכינו.

כוחו של שמעון הצדיק בימי היוונים

וענין זה קשור לחנוכה, דהרי מבואר דכל כוחו של אלכסנדר מוקדון שכבש כל העולם הי' מחמת דמותו של שמעון הצדיק שהי' מנצח לפניו בכל מלחמה, כמבואר ביומא ס"ט. היינו דשמעון הצדיק הי' זה שהשריש דעל ג' דברים העולם עומד על תורה ועבודה וגמ"ח, היינו שיחיו עם זה דעיקר חיות העולם הוא רק מרוחניות, ולכן לא הושפעו בדורו כלל מתרבות יון ואדרבה יון הרגיש מעצמו שכל חיותו ממנו, אבל אחרי כמה דורות כבר לא חיו בזה כ"כ וממילא השפיע עליהם התרבות והרושם החיצוני של יון. ואופן התיקון הוא ע"י שנדליק ונחי' את הניצוץ הקדוש בתוכינו ולהרגיש הפנימיות התורה ובמצוות בזה לא נתפתה מתרבות יון עכ"ד הרב זצ"ל.

עפ"ז יל"פ הא דאיתא בשבת כא: גמל טעון פשתן שעבר ברה"ר והניח חנווני נרו מבחוץ ונשרף הפשתן החנווני חייב אבל בנר חנוכה פטור, דהנה כבר הרחבנו בפ' חיי שרה דגמל רומז לעשו ולסט"א, והפשתן ג"כ רומז לעשו כמבואר בליקוטי יהודה בשם חיי הרי"ם דפשתן הוא דבר דעולה בד כבד וגידולו בפנ"ע ועשו נקרא אלוף ע"ש שמעמיד עצמו תיכף בהאלף קודם התחלת התוה"ק שהוא בכי"ת, וזה ע"י הגיאות שא"י להתבטל ולהתחבר, וכשיש לו הסי' טהרה דמפרסת פרסה הוא רוכב על הגמל ומתלבש במה שאינו שלו, וע"י הניצוץ שיוצא מנר חנוכה והלהבה שיוצא מבית יוסף אפשר לשרוף כל השפעת הפשתן של עשו שבא מרה"ר, וגם הדורות השפלים הנמצאים ברה"ר יכולים ע"י הניצוץ שבתוכם לשרוף השפעת הרע.

אש ההתלהבות של בחי' יוסף

והנה לבאר יותר מה שכי' רש"י דבית יעקב ובית יוסף להבה כ' שפ"א תרל"ג דיעקב הוא התורה הלא כה דברי כאש וגו' והוא למעלה מהטבע, רק העצה להיות

יש לחול חשיבות עצומה, דהקב"ה נתן להם ממשלה אבל כשיגיע אחרית הימים יתברר דכל המלוכה שנתן להם הי' רק היכי תמצי להגיע להמרגליות, ועלינו בינתיים לשנן לא להתפעל מעוצם הכמות שנמצא בחוץ רק נדע שיש לנו כח סגולי מכח הניצוץ בתוכנו שבכוחנו לשרוף השפעת הסביבה.

וזה נכלל במש"כ רש"י אלה יישוביהם וגילגוליהם עד שבאו לכלל יישוב, היינו דמכאן הותחל ענין הגלות שהוא האבידה לבין האומות עד שבאו לכלל יישוב שהוא ימות המשיח. ונר חנוכה מסייע לנו שלא להיות נאבד בענין החול, ויש לרמז זה בהא דזמן ההדלקה עד דכליא ריגלא דתרמודאי ובשבת לא. דעיניהם תרוטות דהם דריין בין החולות ונר חנוכה מסייע להגיין שלא יכנס ענין החול בעינים שלנו.

והנה במשלי כ"ז ג' כתוב "פְּקֹד אָבֶן וְנִטְלַח הַחֹל" ופי' הגר"א דאבן כבוד מאוד אך החול הוא קל, אך הניפוח הוא הרבה וכבדה נטילתו דיש ב' סוגי צרה א' היא צרה כבידה כאבן, וא' שהצרה בעצמה אינה כבידה כ"כ אך שמארכת לו ימיו. וי"ל שמרמז לב' סוגי יצה"ר, האבן הוא העצלות והכובוד וחוסר החשק בעבודת ה', והחול הוא שרואה נגד עיניו ריבוי עצום של דברים המבלבלים השקפתו להעריך ולהחשיב עניני עוה"ז.

הבדלה על היין להבדיל בין קודש לחול

והנה בבעל הטורים עה"פ ולהבדיל בין הקודש ובין החול [ויקרא י"י] ציין לפסוק הנ"ל במשלי וכתב כיון שנבדל בין קודש לחול במוצ"ש איכא כובד אבן ונטל החול שאדם כבוד במוצ"ש בשביל נשמה שנאבדה הרי דשייך ענין חול לימות החול. ולהנ"ל יתכן, דימות החול נקראים כן על שבו יוצא לשוק ולעניני עוה"ז ויש סכנה שלא יוכל להבדיל בין קודש לחול וע"ז יש לו להבדיל על היין [דכאן נרמז הבדלה על היין כמבואר בגמ' שייך מסמל ענין השכרות והבילבול שלפני שיכנס לימות הבילבול ישריש בעצמו חוזק ההשקפה שלא להתפעל משום דבר חיצוני [דאל"כ ק' הרי יין גורם לבילבול כמבואר באותה פרשה גופא דאסור לכהן ולדיין לשתות ואיך זה מועיל להבדלה⁶ אלא ההבדלה לפני שתיית היין לבטא עניני שכרות דעוה"ז]

וא"ש דיעקב לא פחד מן האבן כמבואר בפרשת ויצא אבל מן החול פחד ולזה בא כח הבדלה. וכוחו של חנוכה הוא גם באמצע ימות החול ובכוחה להאיר לימות החול וא"ש שאנו מבדילין לפני הדלקת נר חנוכה, להורות דכח נר חנוכה הוא שגם שנכנסנו כבר בימות

התפלות בחנוכה בכלל ואצל הנרות בפרט, ויכול לעשות לעצמו רשימה על דברים שצריך ישועה וכן כאו"א מכיר אחרים שצריכים ישועה, וכל תפלה יכול לבקש על נקודה אחרת וזה יעזור להתחדשות ולהתלהבות. וכש"כ עצם מצות הדלקת נר חנוכה בוודאי צריך להיות מתוך אש קודש והתלהבות ובוודאי אם ישים על לבו מש"כ בספה"ק דבשעת ההדלקה מתאספים אצלו כל חלקי נשמתו, זה יעזור לו לקיים המצוה בהתלהבות.

ביאור המשל של מרגליות שנאבד בחול

ענינו של חול

ולפ"ז יל"פ בעז"ה, גם המשל הראשון ברש"י של המרגליות שנאבד בחול, דהנה מצינו דחול מסמל ענין הריבוי כמו שנתברכו ישראל כמה פעמים שיתרבו כחול אשר על שפת הים בפ' עקדה [כ"ב י"ז] ובריש פ' וישלח [ל"ב י"ג] וכן מבואר בכ"ב ז: דמעשיהם של צדיקים נמשלים כחול דמה חול שהוא מועט מגין על הים מעשיהם של צדיקים המרובים לא כש"כ שנא' אספרם מחול ירבון, הרי דחול מסמל ענין הריבוי, וכל ענינו של עשו ביחס ליעקב הוא ענין הריבוי בכמות לעומת האיכות, דלכן אמר עשו יש לי רב ויעקב אמר יש לי כל, וזה אמר עשו ליעקב יש לי כמות עצומה שלא חסר לי כלום, ובאמת הי' לעשו כמות גדולה וכדנרמז באלוף מגדיאל שפירש"י הגדילו הקל וכ' בגו"א דרומי לשון רוממות, וברמב"ן שם בשם פרקי דר"א דבשביל שפינה את כליו ליעקב קיבל ממשלה גדולה ובבעה"ט ריש פרשה זו דעשו זכה לכבוד גדול ומזה נמשך כל הופעתם החיצוני שיש להם מדינות גדולות, וכן שמושלים לאורך זמן כמו שראה יעקב בחלומו דאדום עולה ואינו יורדת. וזה מה שטוענים להקב"ה לע"ל [ע"ז ב:] הרבה שווקים תיקננו הרבה מרחצאות עשינו הרבה כסף וזהב הרבינו.

לפ"ז א"ש דאלופי עשו נמשלים לחול, ופחד יעקב אבינו הי' שמא יתפעלו בניו מעוצם הריבוי, ולזה בא הנמשל בענין המרגליות שנאבד בתוך החול היינו שאינו מרגיש חשיבותו. אולם הקב"ה מגלה דהמרגליות חביבה עליו יותר מן הכל דכלל ישראל הם עם סגולה ופי' אור החיים הק' פ' יתרו נ"ט ה' דסגולות אינם פועלים כפי השכל, רק תלוי איזה טבע הכניס הקב"ה באותה דבר, כן המעשים של ישראל פועלים גם שלא לפי השכל כמו מי שחשב לעשות מצוה דבגוי לא פועל כלום וא"כ ממנ"פ, וכן שבת ותורה וכדו', אלא אצל ישראל מעשיו פועלים באופן סגולי, וגם ע"י מעשיו הוא מלקט ניצוצות קדושות ולניצוצות יקרא סגולה ורק לישראל יש כח זה ללקטם ע"ש.

וא"כ א"ש הנמשל, דבמשך הגלות הקב"ה כביכול מחפש בחול את המרגליות שלו ובינתיים נראה כאילו

⁶ הערת ידידי הרב יוסף דוב פאלק שליט"א.

ענין עבודה בשדה אצל השבטים

והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה וגו'
[שם ז']

הנה עיקר נקודת החלום הוא להורות שיהי' לו מלוכה וממשלה עליהם וא"כ למה הי' צריך להצטייר ע"י אלומות תבואה דוקא, וכ' הרמב"ן והחזקוני ותוס' השלם, דכיון שע"י התבואה עלה לגדולה ונעשה מושל, והשתחו לו אחיו לכן הי' החלום בענין תבואה. עוד הוסיף החזקוני דזה לסימן שכל העולם יצטרכו לתבואתו כי הוא יהי' המשביר לכל הארץ, והוא יזונם ויפרנסם. ומש"כ בתוך השדה פי' הנצי"ב בהעמק דבר, דכל העולם נמשל לשדה ובתוך השדה זהו מצרים שהי' מרכז העולם בימים ההם. ועדיין לא נתב' היטב למה הי' צריך להדגיש מה שהשבטים התעסקו בעצם אסיפת העומרים, והי' מספיק שיצטייר שאלומות השבטים משתחוים לאלומת יוסף, וגם ל"ל אלומות ולא סתם תבואה, ומ' שיש הדגשה בעצם אסיפת התבואה מתוך השדה.

ויתבארו הדברים היטב בדברי שפת אמת שכ' דשדה הוא מקום הפקר ועבודת השבטים הי' לחבר ולברר כל עניני עוה"ז לשורשם, [תרלי"א] וכן בשדה נרמז אלופי עשו איש שדה ודומים לקש המעורב בתבואה וצריך ברירה וצריכים לברר מהם הניצוצות וזהו עבודת ל"ט מלאכות בימי המעשה, אבל יוסף הוא בחי' שבת שא"צ ברור [תרמ"ה] וממילא א"ש דהי' צריך להיות ההדגשה על עצם אסיפת התבואה שזהו עבודת הבירור.

עפי"ד השפ"א יל"פ מש"כ אח"כ [פסוק ט"ן] וימצאהו איש והנה תעה בשדה היינו שהי' ברצונו לחפש ולהתאחד עם אחיו בעבודת השדה והי' תעה שם שלא הי' זה מדרגתו, ורק אח"כ כשנמכר והי' במצרים כתוב [ל"ט ה'] דהי' ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית ובשדה דשם הצליח בעבודה זו כיון שהי' בשפל המדרגה בערות הארץ. ועי' לעיל שהבאנו משפ"א דשדה יש איזה גימט' לוישב ותלוי בעבודת וישב שביארנו לעיל.⁷

וזה שחלם אח"כ על השמש והירח וכוכבי השמים י"ל דבא לרמז למדת היסוד של יוסף שענינו חיבור שמים וארץ וכמ"ש לך ה' הגדולה וגו' כי כל בשמים ובארץ,

החול, מ"מ יש לנו עצה שלא להתפעל מן החול ע"י הניצוץ של הנר חנוכה.

חכם רואה את הנולד והתייעצות עם זקנים
והוא נער את בני בלהה וגו' [שם ב']

כתוב כאן בספורנו יסוד נורא וז"ל "ומפני נערתו חטא להביא דבת אחיו, כי לא נסה ולא התבונן אחרית דבר, אע"פ שהיה אז משכיל מאד ושהיה אח"כ מורה לזקני הדור כאמרו וזקניו יחכם, וזה כאמרם ז"ל ולא בדרדקי עצה" עכ"ל כתוב כאן, דגם האדם הכי חכם בעולם אבל בלי ענין זקנה ובלי נסיון החיים ל"ש שיראה אחרית דבר ולראות את הנולד, ולכן תמיד צריך לשאול עצה מן הזקנים, דאדם צעיר גם אם מכוון לש"ש אין לו השיקול דעת הנכון לדעת מה יהיה התוצאות ממעשיו.

וכנר' דזה הי' טענת יעקב לשמעון ולוי [לעיל ל"ד לז] "עכרתם אותי להבאישיני ביושב הארץ וגו' ואני מתי מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי" היינו דהגם דהמעשה מצד עצמו נכון הוא וכמשנ"ת שם באריכות, אבל תמיד צריך גם לקחת בחשבון ההשלכות לעתיד דאם מזה יצא כליון לכל המשפחה אז לא הרווחנו כלום, וזה עצה של יעקב אבינו לדורות לכל מעשה של קנאות שיש לקחת בחשבון דאולי יצא שכרו בהפסדו, כגון במקרים מסויימים אם ימחה על חילול שבת ישניא עוד יותר ש"ש על הבריות ויתרחקו יותר, ובכל הדברים האלה יש לקחת עצה מזקני הדור שיש להם הרבה נסיון בחיים ויודעים לראות את הנולד.

ונראה דיש לזה השלמה בדברי הספורנו בהמשך הפרשה במש"כ וישמע ראובן ויצלהו מידם [לקמן פסוק כ"א] וכתב וז"ל "במניעת הפועל הפתאומי המוליד מעוות לא יוכל לתקון, שיפול בכמוהו גם הצדיק לפעמים כענין ראובן עם בלהה, כאמרו פחו כמים" עכ"ל.

המבואר מכאן דרק ראובן הצליח לראות את הנולד מה שיקרה במיתת יוסף, והטעם כיון דהוא עצמו נכשל בענין זה שמהיר לעשות וכל חרטתו כל הזמן היה ע"ז גופא, ובפרט שציער בזה אביו מאד לכן חשב יותר בצערו של אבא וכמפו' בתרגום יונתן שרצה בזה לתקן חטאו, והגם שראובן הי' צעיר דהי' בערך בן כ"ד, מ"מ ע"י המכשול הצטיין בזה דמעלת זקנים הוא בזה גופא שכבר עברו הרבה נסיונות, וגם נכשלו ויוכלו להזהיר לצעירים שלא ילכו בדרך זו שלא יכשלו כמו שהם נכשלו, או שראו עכ"פ אחרים שנכשלו. ויש לרמז זה בשם פ' השבוע שביארנו לעיל דהוא וישב להיות תמיד ביישוב הדעת. וראה עוד מש"כ שם בביאור מעשה ראובן בהצלת יוסף.

⁷ וי"ל בדרך צחות למה חטא שר המשקים ואופים הי' דוקא בענין מציאת זכוב בכוס, ואבן בלחם, דלהמבואר בהל' שבת ניפוי קמח מאבנים עובר מלאכת בורר משא"כ נטילת זכוב מכוס יותר קל כמבואר בפוסקים, ולכן לחם שהוגש למלך ולא נתברר מאבנים מחייב מיתה אבל כוס שלא נתנקה מזכוב לא חמור כ"כ, ונרמז ליוסף גודל חובת הברירה ושזהו עבודת השבטים בעוה"ז לברר הטוב מן הרע.

ולכן החלום על עבודה בשדה ועל צבא השמים מרמז לחיבור זה.⁸

השבטים דאגו לדורות האחרונים

וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם: [שם י"ב]

וברש"י נקוד על את שלא הלכו אלא לרעות את עצמן, וצע"ט מה בא ללמדינו בזה, וכ' גו"א דקמ"ל שלא חטאו אלא מתוך אכילה ושתייה. והט"ז בדברי דוד פי' דבא לרמוז שהם חשבו שהולכים לרעות את הצאן ובאמת הלכו לרעות עצמן כיון דע"י המכירה נשתלשל שהי' להם מזון בימי הרעב. ועדיין צ"ע דמ' דיש כאן דבר יסודי בעצם זה שהתרחקו מחברון מקום מגורי אביהם ורק שם הלכו לרעות את הצאן, וכתוצאה מזה הי' צריך יעקב לשלוח את יוסף לשם. ובשפתי צדיק כ' דמעת שדר יעקב במקום מגורי אביו ל' פחד יצחק, לא הי' להם אפשרות לאכול שם, מגודל פחד השי"ת, ואמר החי' הרי"ם דע"י הי' חסר להם עבודת הצדיקים שיש באכילה ולכן התרחקו לשכם. ועדיין צ"ע דבפסוק הודגש שהלכו לרעות את הצאן, וכן אח"כ כ' שיעקב רצה שיוסף שישאל בשלום אחיו וגם בשלום הצאן ומה איכפ"ל הצאן כאן. עוד צ"ע למה הלכו לשכם דוקא, ועוד למה הוצרך להשתלשל שיגיע לשכם ולא ימצאם ויפגוש אותו מלאך לשאול אותו מה הוא מבקש, ולמה לא התגלגל שימצאם מיד.⁹

והנר' בעז"ה ע"פ מה שביאר שפ"א בשנת תרמ"ז באריכות דהשבטים הם עמודי העולם, והם י"ב חדשי שנה והם מביאים ההשפעה לדברים הצריכים בעולם, ואם כי יוסף הי' צדיק יסוד עולם, אכן יש צדיק שעיקר מגמתו לש"ש, ויש צדיקים שממשיכים שפע לעוה"ז וכו' והשבטים מסרו נפשם בעבור דורות השפלים כמונו עתה, ובזמנינו יתכן דחמה זכות אבות וא"כ העולם קיים

⁸⁸ נשאלתי ע"י ידידי הרב ישראל וורשנר שליט"א במה שאומרים בפיוט אחד מי יודע בליל הסדר אחד עשר אני יודע אחד עשר כוכביא שהוא נגד י"א שבטי קה דחלום זה, [כ"פ רוב מפרשים אולם בס' שער יששכר מאמרי חודשי ניסן כ' שיש י"א כוכבי לכת אלא שהק' דא"כ ל"ש לכלל ישראל] ומיד אח"כ אומרים שנים עשר שבטיא, ואיזה משמעות יש למנות אותם בתור י"א כשבין כך אומרים אח"כ י"ב שבטים, וי"ל דלנתבאר לעיל בשם שפ"א תרמ"ז ד"א שבטים הם נגד י"א אלופי עשו, ויש י"א מיני הסדרות, ויוסף הוא השער שאין בו מגע נכרי וכו' א"כ יש עבודה מיוחדת ששייך רק לי"א שבטים ולענין זה יוסף נמצא למעלה מדרגת אחיו וכולם מקבלים ממנו כמדת היסוד, שזה העמדת יוסף בפרשיות אלו שיהי' שכם אחד על אחיך, ולקדקוד נזיר אחיו, וזה אנו רוצים ג"כ להזכיר בליל הסדר. ולפ"ז גם יתיישב מה שלא הק' רש"י כאן "ודינה היכן היתה" כמו שהקשה לעיל ל"ב כ"ג עה"פ ויקח את שתי נשיו וגו' ואת אחד עשר ילדיו [כ"ה בספר משלחנו של רא"ב] דהכא שאני דאירי בעבודת גילוי ההסתרה להתנגד לאלופי עשו ודינה ל"ש לזה כלל.

⁹ ובספ"ק בת עין תי' דכיון דבשכם התנהגו באכזריות כלפי אנשי שכם רצו לקנות שם מדת הרחמים והחמלה וזה ע"י הדאגה לצאן, דחזינן שמשו ודוד נבחרו אחרי שדאגו לצאן דזה מעורר מדת הרחמים והחמלה.

עתה רק על זכות השבטים, וד' מלכיות הם בחי' ע"ז וג"ע ושפ"ד, ולשה"ר נגד כולם, וג' אבות עמדו נגד ג' עבירות וכו' ואדום ק' ככל הג' מלכיות והשבטים עם יוסף הי' הכנה לגלות זה, לכן נמצא בהם רמז מלשה"ר ומחלוקת והי' הכל מכוון בגזירת עליון, כדי שיהי' לנו קיום בגלות הוכרח להיות נמצא בהם רמז לשנאת חנם וכמ"ש החי' הרי"ם דכיון דשמשון הגבור הי' מוכן לתקן ברית קודש שנק' נזיר מן הבטן הוכרח להיות נכשל במדה זו עכ"ד השפ"א.

ולפ"ז יל"פ דהרי ביארנו בפ' ויצא דצאן יעקב הכוונה לנשמות ישראל לדורותיהם, וכיון שאצל יעקב הי' כבר בחי' שבת, וגם יוסף שהי' אתו הי' במדרגה גבוה מאד, לכן הוכרחו השבטים להתרחק כדי שיוכלו לדאוג על הדורות השפלים, וזה הכוונה לרעות את צאן לרעות את עצמן דהיינו הך, ולכן הלכו דוקא לשכם שזה מקום שצריך תיקון גדול והא ראי' שזה מקום מוכן לפרענות כמבואר ברש"י [ואך דשכם בעצמותו מקום גבוה דבשכ"ם ר"ת ברוך שם כבוד מלכותו מ"מ כשיש קדושה גדולה יותר לעו"ז הקליפה מתגברת - ליקוטי יהודה בשם אמרי אמת ע"ש עוד בשם שפ"א בזה. וחזינן שאברהם בתחלת הגעתו לא"י הגיע לשכם וכן יעקב כשחזר מלבן הגיע לשכם מתחלה, וזהו אמצע א"י ע"פ חשבון ערי מקלט, וכנר' שמקום זה צריך תיקון גדול ולכן דוקא משם יתגלה שם כבוד מלכותו, וכבר הארכנו בפ' וישלח דלזה גופא חנה שם יעקב בתחלת הגעתו לא"י שהרגיש שאפשר לעשות שם תיקונים גדולים ואכן ע"י מעשה דינה יצא נשמת אסנת ונשמת ר"ח בן תרדיון וניקוי נשמת דינה גילגול אמו של אברהם וזה גילוי שם כבוד מלכותו בתוך החושך והטבע, ע"ש באריכות, ונרמז ג"כ בשכם שזה מקום הכתף מקום הצואר שמשם נמשך כח הידים ויוסף הוא הצואר חיבור שמים וארץ, אבל כח המלכות דיהודה הוא בידיים ובמעשה ולכן הי' שם מקום הפירוד ¹⁰] וזה גופא הי' השנאה ליוסף שחשבוהו לרודף לכלל ישראל, כיון שיוסף לא הי' יכול לסבול שום שמץ רע, והי' נבדל לגמרי מעניני עוה"ז וכמ"ש נזיר אחיו, ולזה אמר יעקב ליוסף הנני שולח אותך לצאת ממדרגה הגבוהה הזו, שאני רוצה שגם אתה תצטרף לעבודת אחיך וגם אתה תשאל בשלום הצאן כמו שהם שואלים ודואגים לשלום הצאן, ולזה הי' צריך כח של שליחות יעקב דבלי זה ל"ש ליוסף לרדת ממדרגתו הגבוהה, ואכן הלך יוסף בשליחותו והנה תעה בשדה דהי' ק' לו למצוא מדרגה זו, עד שפגשוהו המלאך ושאלו מה תבקש והי' צריך לומר

¹⁰ וכבר הבאנו כמ"פ מש"כ החת"ס בדרשות לחנוכה סו ג' פי' למה בחרו דוקא בשכם, דמעשה בנים רמוזים באבות, וכאן נרמז מלחמת יונים וניצוח החשמונאים, כי בימי יונים לא גלו מא"י, וע"י גזירה דתיבעל לטפסר תחלה התחיל המלחמה כדאיאת בפייט [שבת א' דחנוכה המתחיל אודך], ה"נ ע"י דינה נמסרו רבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים, והניצחון הי' ע"י הלוי והכא ע"י כהנים, ובסוף טיהרו המקדש ונעשה נס בשמן ה"נ והטהרו והחליפו שמלותיכם וגו' ויצק עלי' שמן, וכיון שראו כי שם נעשה להם נס ולעתידי יהי' הנס הזה לכן הלכו לרעות בשכם ומלאו לבם לשלוח יד ביוסף וישבו שם לאכול לחם ומכרו אחיהם מתוך אכילה ושתי' וע"כ לא קבעו חנוכה לשמחה ולמשתה כי אם להודות ולהלל כיון שחטאו באכילה ושתי'.

אחיו והוא תחלת סבת ירידת ישראל למצרים, היינו דאולי על פניו לא רואים כאן התחלה של גלות אבל אחרי השתלשלות הדברים יגיע מזה גלות מצרים וזהו העומק. ובמהרש"א שם מציין לתנחומא עה"פ מאד עמקו מחשבותיך אר"י מחשבה עמוקה נטלת עם אברהם בבין הבתרים. כ' שם הלשון מחשבה עמוקה ולא עצה עמוקה, וזה מובן יותר דזה מחשבה עמוקה מהקב"ה, אבל מהו לשון עצה, ועוד למה זה מתייחס לאברהם.

ובס' כלי יקר עמד בזה דאיזה עומק יש כאן וכן מי יעץ עצה זו, ותי' לפי מש"א חז"ל במדרש [ב"ר מ"ד כ"א] אמר הקב"ה לאברהם במה תרצה וידונו בניך, בגיהנם או בגלות ואברהם בירר לו הגליות ¹² א"כ זהו העצה של אברהם לברר הגלות במקום גיהנם הנקרא שאלו עמוקה, ובזה מיושב מה שהקב"ה דן את ישראל רק בארץ העמים ולמה לא ידונם במקומם כיון שהגליות במקום גיהנם העמוק ע"כ דין הוא להגלותם מאיגרא רמא לבירא עמיקתא כי א"י גבוה מכל הארצות, ולכן אמר יוסף רדה אלי אל תעמוד כי בלכתם למצרים הלכו בדרך ירידה למקום עמוק כיורד לשאלו וכו'.

ועדיין צ"ע מה באמת העצה לבחור בגלות יותר מגיהנם והלא בגלות יש סכנה רוחנית להשתקעות בין העמים, ועוד למה נרמז ענין עצה זה דוקא בשליחת יוסף שזה רק היכי תמצי שיתגלגל אח"כ גלות מצרים.

גלות מצרים התחיל משליחות יוסף

והנה בפשוטו מעכשיו רק התחיל הסבה וההשתלשלות לגלות מצרים, ושליחות יוסף הי' רק הכשר והיכי תמצי להגיע לגלות מצרים, אולם חידוש מצינו בתרגום יונתן כאן שכ' "דבההוא יומא התחיל גלות מצרים" ובפשוטו כ' כאן חשבון חדש למס' גלות מצרים [ובפ"י יונתן נדחק בזה דכוונתו רק שאותו יום גרם לגלות מצרים] וכ"כ הרמ"ע מפאנו [בס' עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ג סי' כ"ח] שהביא ד' התרגום יונתן וכ' דלפ"ז מוסיפים כ"ב שנה על רד"ו שנה שמתחיל מירידת יעקב למצרים ויעלו כולם רל"ב וזה כמס' ארבעה מילואים הידועים לשם בן ד' ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שמספרם יחד רל"ב כמנין ברוך כבוד ה' ממקומו ע"ש הרמז בזה, ¹³ ועי' עוד באגרא

¹² עי' במדרש שם דזה רק דעת ר' חנינא בר פפא אבל י"א דאברהם בירר גיהנם והקב"ה בירר לו את המלכות הה"ד אם לא כי צורם מכרם וה' הסגרים וי"א שאברהם הי' תמה כל היום ולא ידע מה לברר עד שהקב"ה יעץ לו לברר מלכות, וא"ש דאותו מימרא בסוטה יא. דעצה עמוקה של אותו צדיק הוא ר' חנינא בר פפא ולשיטתי' אזיל - ידידי הרב אהרן הכהן ארנטרבי שליט"א.

¹³ מספר זה ד"רל"ב מוזכר רבות בספרי מן החת"ס, וא' מהם בספר במדבר עמ' קע"ג לפ' פינחס דהקב"ה הוא אורו של עולם והוא האור של ששת ימי בראשית שנא' עליו יהי אור גי' רל"ב דיש רל"א שערי קדושה וכן בטומאה [בספר יצירה פ"ב משנה ד' ה'] רק שבקדושה הקב"ה מצטרף ונעשה רל"ב וזה"פ פני משה כפני חמה שהקב"ה הי' שוכן עליו והי' מנהיר באור בהיר של רל"ב ואמר הגאון המפורסם ר'

המילים "את אחי אנכי מבקש" ואמר הרה"ק מקאצק זי"ע [ליקוטי יהודה] שהמלאך לימדו שיש לו לחזור לשנן שוב ושוב את מבוקשו שאת אחי אנכי מבקש, וי"ל דכלול בזה דמעתי הי' עבודתו ללמוד לדאוג עבור אחיו בדור זה ובדורות האחרונים, שתמיד יש לו לשאול איפה הם רועים היינו שנכלל בזה שלום הצאן הרועים בשדות לדאוג עבורם ולמסור נפש עליהם ולתקנם.

משמעות שליחות יעקב מעמק חברון

ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני: ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר וישלחיו מעמק חברון ויבוא שכמה: [שם י"ג- י"ד]

מבואר דמקודם הודיעו רק באופן כללי שהנה עומד לשלוח אותו לאחיו ואחרי אשר הסכים לכך, הודיעו פירוט השליחות, ואח"כ כתוב מיקום המדוייק מאיזה מקום שלחו שזה הי' מעמק חברון.

וצע"ט דמה איכפ"ל מאיזה מקום שלחו הרי העיקר הוא ששלחו לאחיו, והרי בתחלת הפרשה כ' שיעקב ישב בארץ מגורי אביו בארץ כנען ולא ראה צורך לפרש דזה הי' בחברון, וא"כ אם שלחו מסתמא שלחו ממקום מגוריו, ואם עמק חברון זה באמת לא במקום מגוריו, צע"ט למה באמת שלחו רק משם ולא ממקום ממגוריו, ואם דליוה אותו עד לשם ומשם שלחו וכמ"ש הספורנו והחזקוני עדיין צ"ב דמאי נפק"מ בזה. והרמב"ן עמד בזה וכ' דיזכיר מקום אשר שלחו משם לומר כי הי' מרחק רב ביניהם ולכן עשו עמו רעה כי רחוקים היו מאביהם, ולהגיד כי יוסף לכבוד אביו נתאמץ ללכת למקום רחוק ולא אמר איך אלך והם שונאים אותי.

עוד הביא הרמב"ן ממדרש והובא ברש"י, שהק' דהלא חברון הוא בהר ולא בעמק שנא' ויעלו בנגב ויבוא עד חברון אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבר בחברון לקיים מה שנאמר לאברהם בברית בין הבתרים כי גר יהי זרעך. [וברמב"ן הנוסח ע"פ המדרש להשלים עצה עמוקה של חבר הנאה הקבור בחברון כנר' רצו לרמז במלה חברון ג"כ חבר הנאה] וצ"ע דאיזה עצה זה, הלא גזירה של גלות הוא, ועוד דזה לא עצה של אותו צדיק, רק גזירה של הקב"ה שהודיע לאברהם. ועוד צ"ע איזה עמקות יש בזה, שבשביל זה יהי' נקרא עמק חברון.¹¹

והנה מקור דברי רש"י הוא גם מסוטה יא. והתם פירש"י בד"ה וישלחיו דמיירי כששלח יעקב את יוסף אצל

¹¹ בפנים יפות פי' ע"פ יומא כח. דהזכרת "עד שבחברון" מסמל עלות השחר, ור"ל דיוסף יצא מאביו רק בבוקר דלעולם יצא אדם בכי טוב, ועפ"ז חידש דזמן פגישת יעקב עם יוסף אחרי כ"ב שנה הי' מעל"ע ממש ולכן הי' אז זמן ק"ש של שחרית.

משא"כ עצה שמכוסה ברעות רבות וצרות ורק תחת המכסה עמוק עמוק מונחים כל הטובות זה נקרא עצה עמוקה ולכן העצה של הגלות נקרא עמוקה על שטובתה לא נראית עד אחרית הימים. ובשם משמואל פ' לך לך תרע"ב פי' בשם אביו דאברהם נתגדל בבית תרח מקום ע"ז וההרגשה של תשוקה לקדושה הי' אצלו גדול ביותר כי יתרון האור מן החושך, אבל התיירא שזרעו יתרגלו לקדושה ולא יהי' חביב בעיניהם, ע"כ הי' עצתו שישתעבדו בגלות למען יתחדש אצלם התשוקה וזה"פ תחת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה לכן בא הגלות לא לעונש רק להגדיל התשוקה וההתלהבות.

הגלות והיסורים מאחדים את כלל ישראל

ומקרבים אותם להקב"ה

ויש להוסיף בביאור עצה עמוקה דאברהם, דהנה כבר הבאנו בשם שפ"א תרמ"ו דג' אבות תיקנו ע"ז ג"ע שפ"ד ושבתים הי' להם לתקן ענין לשה"ר ושנאת חנם שזה יסוד גלותינו הארוכה, וי"ל דעצה עמוקה דאברהם הוא להכניסם במצב שבסופו של דבר יביאם לאחדות, וכאן מתחלה הי' נראה דאדרבה קרה כאן מכשול דמכירת יוסף ונתעצם עוד יותר העבירה דשנאת חנם ומחלוקת אבל בסופו של דבר באו מזה לאחדות גמורה כשנפגשו שוב, וכן לדורות יש הרבה מצבים של פירוד בכלל ישראל וע"י מה שגוים הורגים וטובחים בנו כלל ישראל מתאחדים ומרגישים זה את זה, ועוד מונח בעצה עמוקה זו דכמו ביוסף הי' נראה שנעשה כאן פרענות גדולה ע"י מכירתו ונפילתו למצרים אבל בסופו של דבר זה גרם לגילוי הפנימיות שלהם, ה"נ לדורות כ"ז שכלל ישראל לא סובלים מן הגוים יש הרבה שנופלים ופורקים עול, אבל ע"י שהגוים טובחים והורגים בנו ולא מבחינים כלל בין שומר תורה ומצוות או פורק עול בזה מתגלה עומק נקודה הפנימית של כל יהודי באשר הוא שיש בו חלק אלק ממעל, וד"ז אנו רואים בעינינו היום שע"י האסון הנורא שקרה בשמחת תורה תשפ"ד שאף שעל פניו נראה כצרה איומה מ"מ בהסתכלות עמוקה רואים שיצא מזה טובה שע"י נתעורר אצל רבים מהחילונים נקודה הפנימית שלהם ומתעוררים לתשובה, וכן אצל רבים מכלל ישראל ברחבי העולם שהספיקו להתרחק מכל זיק של יהדות וחשבו שיכולים להתערב בין הגוים מתעורר אצלם ההרגשה שהם חלק מכלל ישראל שסובלים בגלות, וגם אצל רבים מהם שהי' פירוד לבבות עצומה נעשה עכשיו אחדות.

ולפ"ז יש ליישב מה שנרמז כל ענין זה דוקא במה ששלחו יעקב ליוסף מעמק חברון מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, ול"ל להזכיר קברו של אברהם ומקום המצאו של הקבר, אלא יש לרמז עמק חברון חברון ל' חיבור דהגלות יגלה שבעומק הלב כל

דכלה כאן ד"ה ונקדים דרוח ה' דיבר בו ביעקב כשאמר לו לך נא כעת שכבר הגיע הזמן כי מיום הזה עד יציאת מצרים הי' רל"ב שנה מנין ד' מילואי שם היו"ה הנשפעים ליוסף סוד אות הברית. ותראה את שלום אחיך היינו תיקון מדת הברית ע"ש. וצ"ב בכ"ז למה יהי' נחשב התחלת גלות מצרים מעתה הלא יעקב ובניו לא ירדו למצרים רק אחרי כ"ב שנה.

יוסף נשלח להכשיר המקום לכלל ישראל

וביאר בזה הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א ע"פ ד' האגרא דכלה כאן ד"ה והנה ¹⁴ דמצרים הי' המקום העכור שבכל העולם שהי' נקרא ערות הארץ (ובמסורה שיש מקום אחר שכ' "מעמק" עכור בס' יהושע ט"ו ז') ולכן הי' המצרים שטופים בזימה, והוצרך יוסף לירד למצרים מפני שהוא הי' בקדושה מדרגת אות ברית קודש והקליפה ערות הארץ רצתה להחטיאו בדבר ערוה ואז היו ח"ו נשארים ישראל משוקעים בערות הארץ, אך להיות שיוסף הצדיק שמר על מדרגתו ועמד בנסיון עשה הכנה לכל ישראל דיגדרו עצמן מן הערוה כמ"ש בויק"ר פל"ב ה' וע"כ יצא יוסף מבית האסורים למלוך כי עמד בתקפו נגד הקליפה והתחיל מיד לברר הניצוצין בסוד ויצבר יוסף ב"ר והתיש כח ערות הארץ ע"י שצווה אותם למול, וזה הי' ענין שליחות יעקב כדי לתקן עצמו במדת הברית כדי שלא יהיו כלל ישראל שקועים במצרים. ע"ש עוד. ולפ"ז מובן דשליחות יוסף הנאמר כאן, לא הי' סתם היכי תמצוי שיתגלגל הדבר שירדו למצרים אלא זה הי' התחלת תהליך הגלות להכשיר המקום שיוכלו להיות שם. ובזה יובן ג"כ למה זה נקרא "עצה" עמוקה דבאמת אולי גיהנם יותר טוב דאין סכנה ברוחניות אבל ע"י גליות יש סכנה גדולה שישתקעו בין האומות, אבל ע"י שליחות יוסף הוכשר המקום שלא ישתקעו בגלות וא"כ גלות עדיפא ולכן ענין העצה נרמז בשליחות יוסף גופא. וזה"פ בתהילים ק"ה י"ז "שלח לפניכם איש לעבד נמכר יוסף" דשליחות האיש לפניכם הי' הכנה למען שיוכלו להתקיים בגלות. [שוב הראני ידידי הרב יצחק קונינסקי שליט"א דכ"כ מרן הח"ח בספרו שמירת הלשון ח"ב בפ' וישב בקיצור בנוס"א קצת לבאר עצה עמוקה דאברהם, דכיון דמצרים הי' ערות הארץ הוסכם שמתחלה יבוא אחד מבני יעקב לפרסם שם אמונת ההשגחה וכדכתיב אשר האלקים עושה הראה את פרעה וכן במה שצוה אותם אח"כ למהלם, והכל כדי להחליש את כח הטומאה שיהי' ראוי אח"כ לבנ"י לגור שם]

ועדיין צ"ב העומק כאן, ובתפארת ציון על המדרש פי' דעצה שנראה טובתה תיכף אינה נקראת עצה עמוקה

נתן אדלר וצ"ל דר"ת של כי רוצה ה' בעמו הוא ג"כ רל"ב ולכ"כ אחריו יפאר וגו' וזה ביקש משה שהמנהיג אחריו ג"כ יאיר באור רל"ב ע"ש בהמשך דברים נפלאים. וע"ע דרשות חת"ס עמ' נ"ב.

¹⁴ אמר הרב שליט"א שמרבה כעת להזכיר דברי בעל בני יששכר כדי שזה יגרום לעיין בספרו בני יששכר לקראת ימי חנוכה, דאין יוכל יהודי לגשת לימי החנוכה בלי עיין בספרו.

יודע מה שהוא עושה בכך שהוא מנשב את העיט. כי הקב"ה הראה לו כל הצער שיהיה במצרים, ועבדום וענו אותם, לא רק גלות מצרים אלא כל הגלויות נקראים מצרים ע"ש שמצרים לישראל, וגם מאורעות שמיני עצרת תשפ"ד ראה אאע"ה, ואעפ"כ וישב אותם אברם, ואנו עומדים ותמהים מדוע עשה כן.

בשעה שאנו שומעים בשורות קשות ונוראות בימים האלה, נצעקת השאלה 'למה תעשה כה לעבדך', 'ראה ה' והביטה למי עוללת כה', והרי בחרת בנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו, למה אנו האומה הסובלת יותר מכל שאר האומות שבעולם. והרי כל מי שהוא בדור מאוחר יותר, יודע יותר מהצרות והשמדות שעברו ישראל, יהודי משנת תר"ץ לא ידע מה שיודע יהודי משנת תשפ"ד. וביותר ק' הלא אברהם מתפלל על סדום ועלינו הוא מתפלל להיפך לו ישמעאל יחי' לפניך והקב"ה עונה לו ולישמעאל שמעתך, היינו שעתידים בני ישראל לצעוק אל ה' בגלות ישמעאל והרי פלא והפלא מדוע עשה אברהם אבינו כן.

והנה מבואר בדרשות חז"ל, וכן באלשי"ך הק' פרשת לך וכו' וזאת הברכה, וכן ב'תפארת יהונתן' על התורה, כי בברית בין הבתרים היה משא ומתן בין הקב"ה לאאע"ה איך יזכו בני ישראל לבא לזיכוכם השלם, צריך לתקן חטא עץ הדעת, וכל מה שיהודי שוכח לפעמים מהשי"ת הוא מתולדת חטא עץ הדעת, זה החטא גרם לכל החסרונות שבעולם, כל שכחה, כל היסח הדעת, כל חסרון דביקות בה', וכ"ש כל מחשבה, דיבור או פעולה שלא כהוגן.

והיה נבוך אברהם בין גהנום לזיכוכ שיעבוד מלכויות ובמדרש רבה מבואר שהקב"ה נתייעץ עם אאע"ה איך יהיה סדר התיקון, אם ע"י עונש גהינם בעולם הבא, כלומר שבעוה"ז יחיה האדם כמו שהוא חי, ואח"כ יעלה לשמים ויזדכך בגהינם, ברוחניות עליון שאין לנו הבנה והשגה בזה, או שיזדככו ע"י שעבוד מלכויות, שכן יש לנו תפיסה והשגה בזה כי אומות העולם מצערים את ישראל בגלות ומוצצים את דמם ודמיהם, אף אם לא יתקרבו ישראל לאביהם שבשמים ע"י צער הגלות ושעבוד מלכויות, מ"מ שבירתן זוהי טהרתן, וכשיעלה לשמים לאחר מאה ועשרים, לא יצטרך עוד לזיכוכ הגהינם. וכתב הרבי רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע שאאע"ה ישב וצפה והביט בכל יסורי הגלות הארוך הזה, ראה את אושוויץ ואת כל מחנות הכפייה, בכל מרתפי האינקוויזיציה וכו', ולא היה יודע מה להחליט מה עדיף לישראל, אם להזדכך בשעבוד מלכויות בעוה"ז או לחיות כאן כמו גוי הולנדי, בלי שמירת התורה, ובלי צער שעבוד והיינו כי אברהם היה נבוך אולי מרוב גלות ושעבוד וצרות ישתקעו ח"ו בין עובדי כוכבים ללכת

ישראל מחוברים זל"ז ומחוברים לאביהם שבשמים, וגם אם השפעת אברהם נראה מכוסה ונר' כאילו כיון שכבר מת ונקבר אין כאן ממנו השפעה כלל, מ"מ ע"י שליחות ישראל לגלות ע"פ עצתו יתפשט כוחו של אברהם מתוך קברו שבחברון, ויתגלה אור של כל יהודי. ולזה נשלח יוסף לשכם מקום המוכן לפרענות לבקש את אחיו ולהגיד בפיו "את אחי אנכי מבקש" לרמוז דזה חלק מעצה עמוקה של אברהם, שע"י הגלות והפרענות והצרות שישבלו ישראל, יבואו לאיחוד לבבות וכל אחד יגיד לכל יהודי באשר הוא "את אחי אנכי מבקש" ואז נזכה לגאולה.

אברהם מונע מן הרוצים לגאול את ישראל

ובענין זה ראוי להביא משיעורי הגרמ"י רייזמן שליט"א ממה שאמר בחודש חשון תשפ"ד אחרי מה שעשו לנו בני ישמעאל בשמחת תורה, ומתוכה יתברר היטב המשמעות לעצה עמוקה דאותו צדיק הקבור בחברון.

"במש"כ בפ' לך בברית בין הבתרים וירד העיט על הפגרים וישב אותם אברם פירש"י לרמוז שיבא דוד בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא מלך המשיח, היינו שדוד המלך ביקש לגאול אותנו שלא יהיה גלות בין המלכויות הללו, ולא פחות ולא יותר זקננו אברהם אבינו עשה פעולה לסתור את מחשבותיו של דוד. ומבואר בפ' תרוה"ד שם דכלול בזה שאברהם מונע בעד כל אלו שרצו לגאול את ישראל לדורותיהם. וביאר הרבי רבי יונתן אייבשיץ זי"ע ב'תפארת יהונתן' בפסוק זה, 'אבל כבר מבואר בזהר כי מכח תפלת אברהם לו ישמעאל יחיה לפניך נתארך ממשלת ישמעאל בעו"ה, ונתאחר הגאולה, וזהו וישב אותם אברם כי על ידי תפילתו לא היה בכחם לגאול ועדיין כחו של ישמעאל חזק בעו"ה'. ולכן וישב אותם אברם כי אינו רוצה שיפריעו ויבטלו את תפילתו לו ישמעאל יחיה לפניך, עי"ז אין בכוח הגואלים האלה לגאול את ישראל, ועדיין כחו של ישמעאל חזק בעו"ה.

ויש להתפלא פלא גדול מדוע עשה אברהם אבינו כך, הרי הוא מרכבה למדת החסד, מדוע דחה את הגואלים הללו ולא נתן להם לכרות את האומות ולבטל את הגלויות? ונרחיב בדברינו כדי להעצים הקושיא; והרי דוד המלך היה חי לפני אלפיים ותשע מאות שנה ויותר, אילו לא היה מנשבו אאע"ה, לא היה חורבן בית ראשון ולא חורבן בית שני, לא היו כל הצרות והשמדות שבמסעות הצלב ולא אינקוויזיציה, לא גירוש ספרד ולא מלחמת העולם הראשונה והאחרונה, לא היו שורפים את ישראל בכבשונות אושוויץ, לא היו הורגים שש מיליון מבני ישראל בשואה, לא היו נשפכים דם ישראל בכל הגלות הארוך הזה. אאע"ה כן ראה את כל זה, ואעפ"כ הוא

זי"ע, בפרשת לך לך, כי הנה בגלותינו הארוך נחסר לנו הרבה מקיום מצות התורה, וכמו שחישב הגר"א חשבון של מאתיים ושבעים מצוות המתקיימות בגלות, כמנין 'אני ישנה ולבי ע"ר', ובעומק הגלות וכ"ש באושוויץ לא יכלו להניח תפילין ולאכול כשרות. אמנם מצד לא תעשה אין כ"כ מכשול בקושי הגלות, כשאנו שבע ודשן אינו בועט, ובשעת קושי השעבוד מתקרבים הלבבות להשי"ת וממעטים בחטא ופשע, אין מדברים לשון הרע ומתחזקים באהבת ישראל. הרי שמצד מצות עשה הגלות גורם מניעות, ומצד לא תעשה יש התחזקות. והנה מצד מצות עשה שנמנעו מאיתנו בגלות, הרי 'אונס רחמנא פטריה', ודרשו חז"ל 'ולחושבי שמו, ביקש לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה'. ולא דווקא בעצם קיום המצות עשה, אלא גם בעבודת הלב, כמצות אהבה ויראה שהם מצות עשה השורשיים, מדוע אין אנו זוכים להתפלל בדביקות בדור אחרון, כשם שהתפללו הצדיקים לפני מאתיים שנה, הרי זה רק 'מרום הצרות והתלאות וטרדות הזמן' כמבואר בתפילת הרבי רבי אלימלך זי"ע, האדם אומר להקב"ה אני מאד רוצה להתפלל בכונה ובדביקות הלב, בלתי לה' לבדו, בתכלית השמחה, אך אינני יכול מרוב הצרות והתלאות והתארות וטרדות הזמן, אומר לו הקב"ה 'אני מעלה עליך כאילו התפללת כצדיק גמור'. וכתב עוד כי 'אבר"ם' ראשי תיבות ר'בות מ'חשבות ב'לב א'יש, לרמוז להנ"ל שהחלטתו של אע"ה לבחור בשעבוד מלכויות, גורם מציאות שאי אפשר לקיים הרבה ממצות עשה בפועל, רק ישארו ב'מחשבות בלב איש', מרוב התלאות והצרות וטרדות הזמן.

מה עשה הקב"ה הוסיף אות ה' לאברהם, 'ועצת ה' היא תקום', אל תחשבו שזה רק 'רבות מחשבות בלב איש' ר"ת אבר"ם, אלא 'אברה"ם' בגימ' רמ"ח מצות עשה, אל לך לחשוש למניעות שיש בגלות שאי אפשר להקריב בפועל עולה תמיד ותודה ושלמים וקטורת, הרי 'מעלה עליך הכתוב כאילו קיימת בפועל', כך הקב"ה כל חסרונות האהבה והיראה שבמצוותינו. זו היתה עצת הקב"ה שכן יבחר אע"ה בשעבוד מלכויות, ולא יחוש לחסרונות ברוחניות, כי שמך אברה"ם בגימ' רמ"ח שלם בלי שום חסרון.

בשעה ששלח יעקב את יוסף אל אחיו, לשאול בשלום הצאן, כתוב 'וישלחו מעמק חברון', ופרש"י 'מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון', יעקב לא ידע שהוא שולח אותו עכשיו לגלות מצרים, אבל מזליה חזי, זו היתה עצתו העמוקה של אע"ה שבחר בשעבוד מלכויות ולא בגהינם. עצה עמוקה שבאה לו קשה מאד החלטה זו, להסכים ל'ועבדום וענו אותם', שאז השיג שזה יקרב את בני ישראל להקב"ה בקרבה יתירה שאין

אחרי עבודת כוכבים ומזלות, וא"כ יהיה יורשים תרתי גיהנם ובאר שחת, ולכך יעצו ה' לבחור גלות כי ידוע לו כי ישראל לא יבגרו בה' וכל התלאות שיעברו עליהם מ"מ לא יעזבו ה'.

אמרו חז"ל שאע"ה יושב על פתחה של גהינם וכל מי שעבר גלות המלכויות ולא פגם בסימן אות ברית קודש, כלומר שזכה להמול ביום השמיני, הוא עומד בעדו שלא יכנס לגהינם. אף שהיה אביו גר בגלות בין האומות, יתכן שהיה צריך חיזוק בענין שמירת השבת, כי היה נדמה לו ששבת זה יום שישי, ויתכן שהיה צריך חיזוק בכשרות וטהרה ועוד ענינים, אבל ביום השמיני נמול. וב"ה בזה מצויינים כל ישראל במאה אחוז, אם יש אחוז אחד שאין עושיין ברית מילה, לכאו' אינם מזרע ישראל כלל, אפילו הרחוקים ביותר מלים את בניהם ביום השמיני, אף שצ"ז הם מכניסים את בניהם לתוך הגורל היהודי, וביום מן הימים בדקו את הנמולים וידעו שהם יהודים והשליכו אותם לתאי הגזים וכו' וכו', אעפ"כ מסרו נפשם על המילה. וכנודע שיש סיפורים רבים משנות הקומוניזם ברוסיה, אנשים רחוקים מאד מהתורה, מסרו נפשם למול את הבן, בו בזמן שאם יודע הדבר אחת דתו להמית, פלא והפלא. אמר אברהם אבינו, אני עשיתי הסכם עם הקב"ה, לכן אני בודק כל יהודי אם הוא מהול, אינו נכנס לגהינם. וזה שנסמכה פרשת מילה לפרשת ברית בין הבתרים, שזה היה ההסכם שכל מי שיש לו ברית מילה אין לו שייכות לגהינם, שהרי כבר נזדכך בשעבוד מלכויות בזה העולם, ועי"ז התקרב בחיים חיותו להקב"ה. ולכן בחר אע"ה בשעבוד מלכויות ולא בגהינם, שאילו יחיה כאן בעוה"ז בשקר גמור, לא ידע מהשי"ת כלל כל ימי חייו, רק מהגהינם יעלה קילוסו של מקום, איזה חפץ יש בחיים שכאלה?

כל זה היה כלול באותה החלטה קשה של אע"ה בברית בין הבתרים. ולא היה לו קל להחליט, כדכתיב 'ותרדמה נפלה על אברם', ופירשו חז"ל במדרש שהראו לו לאאע"ה את הדורות האחרונים שאין לנו נבואה ולא רוח הקודש, אנשים נרדמים בתפילה בעקבתא דמשיחא, אין שום הרגשה לקדושה ולשבת, לתפילה ולדביקות. ואז בא דוד המלך, וירד העיט על הפגרים, גם דוד המלך צופה ומביט למרחוק, וראה את השמדות ואת השואה הנוראה, וביקש לכלות ולבטל את התכנית הזו. 'וישב אותם אברם', שילחו אברהם שלא יקלקל את ההחלטה שלו, עד יבא עת הגאולה, בשנת ה'תשפ"ד. אך אותה נשיבה שנשבו אברהם, לא היה לו קל כלל לעשות כן, כי היה לו מאד קשה להחליט מתוך האימה חשכה גדולה שנפלה עליו.

אי' בספה"ק 'דבר ישרים' להגה"ח רבי חיים דוד זילבר מרגליות אב"ד קויל זצוק"ל מתלמידי החידושי הרי"ם

בין הבתרים, לא בתשעה באב אלא בחג הפסח, לעת עתה אין אנו יכולים להבין כלל איך שייך לצייר ציורים כאלה ביום א' דפסח, הנה הנה נשמע קול שופר של משיח והכל יובן בשלימות. ע"כ משיעורי הגרמ"י רייזמן שליט"א.

כוונת ראובן בהצלת יוסף

וישמע ראובן ¹⁵ ויצילהו מידם וגו' השליכו אותו אל הבור הזה וגו' למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו וגו' ויקחהו וישליכוהו הברה והבור ריק אין בו מים וגו' וישב ראובן אל הבור ¹⁶ וגו' [שם כ"א-כ"ט]

בגמ' שבת כב. בשם ר' תנחום דייקו מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. וא"כ ק' איזה הצלה התכוון ראובן בזה הלא בוודאי ימות כמבואר בסוף יבמות דמעידין על מי שנפל בבור מלא נחשים, וכ"ה מהרש"א חגיגה ג. ד"ה אבל בשם הרא"ם, ורמב"ן תי' דאולי היו הנחשים בחורי הבור או שהי' עמוק ולא ידעו בהם שאילו היו רואים אתם ולא יזיקו ליוסף הי' הדבר ברור להם שנעשה לו נס גדול ושהוא צדיק גמור, ואור החיים הק' כ' שרצה להצילו מבעלי בחירה והי' פשוט לו כי חית השדה לא ישחיתו בזרע יעקב. וכן תי' בזוה"ק כאן קפה. הובא בהג' מראי כהן בשבת שם. והגר"ז כ' תי' ע"פ ברכות לג. דאין ערוד ממית אלא החטא ולכן הי' פשוט לו שלא יפגעו ביוסף וכן אכן הי'.

והנה בגמ' שבת שם הובא לפני זה מימרא דר' תנחום דנר חנוכה שהניח למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי ¹⁷ וצ"ב השייכות, וביאר הר"ר העשיל והר"ר יהונתן זי"ע [בנפש יהונתן מקץ חנוכה אות כ"ב], דלד' הרמב"ן שלא ידעו ולא ראו, א"ש דלמה באמת לא ראו די"ל דבור הי' עמוק יותר מעשרים וכן מדויק לשון

¹⁵ בס' שמן וורד להג"ר דוד וועסלי זצ"ל חידש דוישמע ראובן היינו ששמע הבת קול "ונר" מה יהי' חלומותיו" וכמבואר בתענית כא. לענין ריו"ח ואילפא דרק ריו"ח שמע, ויש להוסיף דרק הוא שמע כיון שבעצם הי' רוצה מאד להצילו, לכן קיבל סיעתא דשמיא לשומע הבת קול.

¹⁶ יש להביא כאן הספד נרגש שאמר הג"ר אביש אייזן זצ"ל על ש"ב הרב ראובן בוכינגר זצ"ל שנפטר ללא זש"ק ונדפס בס' זכרון שיצא לזכרו דברי ראובן עמ' קס"ג "וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור, היינו דבבור הקבר שוב ל"ש להוסיף כלום בתורה ובמצוות, אבל זה ברור שוישב ראובן אל אחיו- הר"ר ראובן זצ"ל פונה אל אחיו תושבי השכונה, הרי הילד איננו- אין לי זש"ק- ואני אנה אני בא-, צריכים להמשיך ולזכור אותו כסדר ולעשות דברים לע"נ.

¹⁷ מה שדימה לסוכה ומבוי כ' בדרשות חת"ס לחנוכה סד: דעין רע של הנחש שולט במקום שיש תוספת קדושה, ולכן בבניי משכן ומקדש הי' צריך שמירה מעין הזה, ולכן בבניית המשכן נצטוו על סוכה, דשלטת ב' עינא דמצוה וקדושה לסמות עינא דנחש ובבית ראשון של שלמה תיקן עירובין ומבוי ובעי' דשלטת ב' עינא, וא"כ מסתמא בחנוכת בית חשמונאי שרק אז כבר לא היו מסורים תחת אומות העולם עשו תיקון לבית שני להנצל מעינא בישא דנחש עי"ש שהסביר לפ"ז הא הנחשים ועקרבים בבורו של יוסף.

לשום אומה ולשון בעולם. לא רק להזדכך בהגיהם אחר מיתה אלא להיות קרוב לה' בחיים חיותם. וגם לאחר שאמר הקב"ה ד' מלכויות, אמר אאע"ה לו ישמעאל יחיה לפניך', לקרב את הרחוקים מאד שלא היו מתקרבים לה' לולא גלות ישמעאל, ולישמעאל שמעתידך'. אין לנו השגה והבנה במה מדובר, כי אנחנו עכשיו במציאות שאומרים 'נסתרה דרכי מהשם', נדמה לנו שהיה יותר טוב באופן אחר, אבל הנביא אומר 'אין חקר לתבונתו', הקב"ה לקח את כל זה בחשבון, ואת הצפור לא בתר', כי הקב"ה נמצא איתנו בכל הגלויות, ובכל צרתם לו צר, כואב לנו מאד מעשה דשמיני עצרת תשפ"ד, הקב"ה כואב לו לא פחות מאיתנו, והוא בחר בגזרת ד' מלכויות כברית בין הבתרים.

ובזה מיושב הא דאמר אאע"ה לו ישמעאל יחיה לפניך', ובזוה"ק מבואר שכוונת אאע"ה היה על מעשה דשמיני עצרת ה'תשפ"ד, כי הוא ידע שלולא כן חסר בשלימות תיקון נפשות ישראל, כי לא ידח ממנו נדח, ועי"ז ישוב גם האחרון שבישראל בתשובה, גם הוא נמול כברית מילה ולא יכנס לגהינם אלא ינצל ויזדכך ע"י שעבוד מלכויות דישמעאל בגלות האחרון. אנחנו אנשים קטנים ואין לנו השגה מה נעשה בעולם העליון, לכן יש ששואלים שהיה עדיף שאאע"ה יבחר בגהינם ולא בשעבוד מלכויות, זאת משום שאין השגה בעוה"ז מהו עונש גהינם. רבות מחשבות בלב איש, הרבה ספקות היו לו לאאע"ה מה להחליט, על הגהינם או על שעבוד מלכויות, אך עצת ה' היא דחפה אותו להסכים לשעבוד מלכויות. תנור אש ולפיד אש עבר בין הבתרים, להורות שהקב"ה עמנו בתוך הגלות בין האומות, והכל מושגח בהשגחה פרטית. כיון שכך הסכים אאע"ה לעצת הקב"ה, ובכך מצא הקב"ה ידיד אמת לסודו. [א.ה. ולנתב' לעיל דא"ל הקב"ה שלא יהי' איכפ"ל מניעת קיום מ"ע ע"י הגלות יש להוסיף דאולי עשיית מצוות במצב זה גורם יותר נח"ר להקב"ה, וכן כשבא יהודי שנתרחק טובא מתורה ומצוות וע"י הצרה מתעורר לומר שמע ישראל או להדליק נרות שבת כמו שאנו רואים בעינינו, זה גורם נח"ר עצומה בשמים יותר מאילו הי' שומר תורה ומצוות כהוגן וזה דבר עמוק שלא נתפס לשכל הפשוט וזה נכלל בעצה עמוקה דאברהם]

כולנו מנוסים עכשיו בשעת נסיון ב'ברית בין הבתרים' ועלינו להזהר ולהשמר שלא לומר ח"ו 'נסתרה דרכי מהשם', הכל מושגח בהשגחה פרטית, אין אנו יודעים מה יהיו החדשות מחר ומחרתיים, יהיה מה שיהיה, הכל כבר היה מונח על שלחנו של אאע"ה כברית בין הבתרים בליל פסח, כמ"ש רש"י בפרשת בא, ונמצא שהמפות של אושוויץ וכבשונותיה, כבר היו משורטטים בליל פסח במעמד ברית בין הבתרים. וכן ציורי הזוועות במושבים הסמוכים לעזה בצפרא דשבתא בשמיני עצרת ה'תשפ"ד, נצטיירו שם על השלחן ביום ט"ו ניסן כברית

ממילא הי' יותר מאחיו בענין זה וא"כ בוודאי אא"ל שלא בדק היטב.

ואינה הי' לידי בהשג"פ פי' חדש ונכון במעשה ראובן שיש לזה הסכמה מראובן בן יעקב עצמו. מה שמספר הג"ר נחום שלזינגר שליט"א מירושלים²⁰ ששמע מסבו הג"ר הלל שלזינגר זצ"ל ששמע מבעל המעשה בעצמו יהודי שנקרא ר' יונה לפקוביץ ז"ל. ר' יונה זה הי' תלמידו של הדיין דפפא הגה"ק ר' משה יוסף הופמן זצ"ל [גר בסוף ימיו בירושלים בבתי אונגריין ומח"ס מי באר מים חיים עמ"ס ברכות] תלמידו של הכת"ס. ר' יונה הי' משתתף בשיעור שלו כל יום מוקדם בבקר, פעם א' הגיע לביהמ"ד בבוקר וראה איש א' יוצא ועורו מבהיק ובעל הדרת פנים, וכששאל לרבו מי הי' זה, ענה לו שזה הי' ראובן בן יעקב שבא להגיד לו שצדק בפירושו. דהנה יש להקדים מה דק' דהרי האחים אמרו ג"כ נשליכהו בא' הבורות ועיקר חידושו של ראובן הוא לא להכותו נפש רק שישליכו בבור וא"כ למה אמר הלשון השליכו אותו אל הבור הזה, דמה איכפ"ל באיזה בור, ולזה חידש דבאמת הי' שם כמה בורות, וכלשון הפסוק "באחד הבורות" ובכמה מהם הי' באמת נחשים ועקרבים, ואחיו רצו להשליכו בבור מלא נחשים ועקרבים, אבל ראובן הלך לחפש בור מיוחד שאין בו נחשים, ובאמת מצא בור כזה ובדקו היטב ובאמת לא הי' שם נחש ועקרב, ולזה ביקש שישליכו אותו אל הבור הזה דוקא, וכונתו הי' דאז לא ימות ויוכל אח"כ להשיבו אל אביו, אבל אח"כ הלך לדרכו לפני שיוסף הגיע, ואחיו לא שמעו לקולו בענין זה, רק שלא הכהו נפש, אבל לא הי' איכפ"ל באיזה בור ולכן השליכו אותו בבור של נחשים, ואולי סברו שאין נחשים ולא בדקו היטב וכד' הרמב"ן לפי שלא איכפ"ל כ"כ כמו ראובן, ובור זה לא הי' מים אבל הי' בו נחשים, ואח"כ שב ראובן אל הבור ולזה כ' הבור בה"א הידועה דהוא חזר להבור שלא הי' בו נחשים, והנה אין יוסף בבור ונתודע שאכן נתנהו בבור אחר ולכן חשב שבוודאי מת ע"י הנחשים ולזה אמר הילד איננו וגו'. ועל פי' התגלה ראובן להדיין מפאפא לומר שאכן כן הי'.

שוב נתברר לי אח"כ שיש כמה מקורות למעשה זה עם שינויים קלים.

בקובץ לזכרו של הדיין הנ"ל שנרפס בסוף ספרו מי באר מים חיים כ' מקורב הרה"ח ר' משה אייזנבך זצ"ל ששמע מעידי שמיעה ששמעו ממנו, דכשסיים להגיד פי' זה

²⁰ שמעתי מאחי הרב יעקב שליט"א, ששמעו מהג"ר אברהם ווייס שליט"א ששמעו מר' נחום הנ"ל, וזה הי' השג"פ לשמוע סיפור זה אחרי שכתבתי פי' הקודם והי' נר' קצת גנות על ראובן, ובפרט אחרי שהבאנו בפ' וישלח איך שנתגלה ראובן בעצמו לכמה מרבתינו להודות להם שהפכו בזכותו, ולכן הי' כאן השג"פ להביא פי' נכון בראובן בן יעקב.

הפסוק "וישליכו" דאין השלכה בפחות מעשרים [מפרש תמיד כח: ד"ה צברן ולכן לא יכלו לראות.¹⁸

ובעיקר השייכות בין הצלת ראובן את יוסף ונרות חנוכה ראה לקמן.

והנה שמעתי בשם הג"ר יוסף צבי דינר זצ"ל¹⁹ שלמד מכאן מוסר גדול, שהרי באמת הי' כוונתו של ראובן טובות, וראובן בוודאי בדק את הבור שלא יהי' בו מים שאל"כ עלול יוסף למות מטביעה, אולם הוא לא בדק כל הסיכונים שהרי בדיקה מעמיקה ומקיפה הי' מגלה דיש בו סכנת נחשים.

ומכאן עלינו ללמוד מוסר השכל, דלעיתים אנו עושים פעולות מתוך כוונות טובות, אולם איננו מבררים את הפרטים לעומק, ואיננו מוודאים באופן חד משמעי שהם באמת נכונים וראויים, ואילו הי' נחשים באמת מזיקים את יוסף, לא הי' מועילות טענותיו של ראובן שחשב להצילו דהיינו בודקים את התוצאות למעשה, ומכאן דפעמים האדם חושב שמקום זה טוב לו או לילדיו אבל אם הי' בודק טוב טוב עד הסוף הי' רואה שהמקום או המצב אינו טוב בשבילם. דוגמא לדבר נר חנוכה שגם אם ידליק הנרות במנורה המהודרת ביותר בשמן המהודר ביותר, אולם אם ידליקו למעלה מכ' לא יהי' לו שום ערך, כי לא די בכוונות טהורות רק צריך לבדוק שהמעשים שלנו אכן ישיגו את התוצאות הנכונות. ויש להוסיף דאולי זה נכלל בתוכחת יעקב לראובן פחז כמים אל תותר דכל דבר יש לבדוק ולהתבונן ביסודיות עד הסוף.

אולם כ"ז בדרך דרוש וללמוד מזה לימוד למעשה, אולם אליבא דאמת לא ניחא לי' לראובן בן יעקב שנפרש כן שבאמת לא בדק היטב, דהרי הבאנו בתחלת הפרשה ד' הספורנו כאן שדוקא ראובן הי' זה שדאג על העתיד יותר מאחיו כיון שהי' עסוק בתשובה על ענין פחז כמים

¹⁸ והנה בבית שהוא נמוך מרה"ר יותר מעשרים אמה דעת הגריש"א זצ"ל דאפשר לכתחלה להדליק שם שלא מצינו שלא שולטת עין בנ"א אלא בגובה למעלה מכ' ולא בעומק מאידך הגר"ח זצ"ל בטעמא דקרא [מהדר"ב פ' וישב עניני חנוכה] פשט מדברי הר"ר העשיל אלו שגם בעומק יש פסול עשרים, ויש לדחות דק נחשים א"א לראות אבל נרות המאירים אפשר לראות עכ"פ בעומק.

עיל"פ השייכות בין המימרות, וכן המימרא שם דגמל טעון פשתן, ע"פ מש"א הגר"א לרמז מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, היינו דמי שחסר לו המים של תורה, ממילא יתמלא מוחו ולבו בתאוות רעות, וכד' הרמב"ם דאין מחשבת עריות מתגברת וכד' וא"כ י"ל דק תורה שנלמדת בחשק וצמאון והתלהבות בכוחה לשרוף אש התאוה, וכבר ביארנו דנר חנוכה וניצוץ של יוסף מרמזים לאש החשק וההתלהבות, וגמל טעון פשתן הוא עשו ויצה"ר, וא"כ הניצוץ של נר חנוכה ביכולתו לשרוף הפשתן רק אם הוא מתחבר לו, ופחות מעשרים, אבל אם לא שלטא ב' עינא היינו שאין הוא לומד בתורה של חשק, ממילא לא יוכל לשרוף את הפשתן ושוב יתמלא מוחו ולבבו בנחשים ועקרבים של תאוה.

¹⁹ מפי בנו הג"ר יהודה ארי' שליט"א.

ראובן רק שאין אנו יודעים ע"ז, וכן לפי רוב המקרים שהבאתי בשבוע שעבר שראובן נתגלה לאלו שהפכו בזכותו בענין משכבו של בלהה, יתכן שבאמת הי' כן בין לתלמיד החת"ס ובין להדיין מפאפא ושניהם אמת. שראובן מכיר טוב לכל מי שמהפך בזכותו.

וכתב לי הג"ר יוסף שישא שליט"א מו"ץ בלונדון שיש להתבונן בגדלות מעשה זה של ראובן שאלפי שנים אחר המעשה הוא עדיין בא להודות לכל אלו המהפכים בזכותו, וזה גדלות בכח הודאה, והכרת טובה, שזהו יסוד כל עבודת ימי חנוכה להכיר טובה ולהודות להקב"ה. ויש להוסיף דכיון שראובן הוא זה שהקים עולה של תשובה וכמשי"ת בעז"ה בפ' מקץ, א"כ גם בעולם העליון הוא ממשיך בעבודה זו כאילו הוא עדיין צריך לעשות תשובה, וא"כ כל פעם שמישהו מהפך בזכותו בא בגודל ענותנותו להכיר טובה למי שמסייע לו בעבודה זו. וכח זה נשפע עלינו תמיד שנוכל גם אנחנו להתחזק בדרכיו.

השייכות בין הצלת ראובן את יוסף ונרות חנוכה

כבר הזכרנו לעיל דברי הגמ' שבת כא: שסמך הדין דנר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי, להא דדריש ממש"כ והבור ריק אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ובתורה תמימה כאן כ' דפשוט סמיכות המאמרים דשניהם אמרם ר' נתן משמ"י דרבי תנחום וכ"מ כמ"פ בש"ס, ולעיל הבאנו דברי הר"ר העשיל והר"ר יהונתן [בנפש יהונתן מקץ חנוכה אות כ"ב], דרמז להסביר למה לא ראו השבטים שיש שם נחשים ועקרבים, כיון דשיעור ההשלכה הוא יותר מעשרים ולכן א"א לראות. וע"ע בנפש יהונתן שם כמה מהלכים בדרך פילפול, גם בספר סופרי המלך [פנינים חדשים למן החת"ס עמ' ע"ד] כתב בדרך פילפול [ראה הערה 21] [ומהר"ם שיק עה"ת וישב עניני חנוכה, תי' דחזינן דאף שהאחים הבינו שהי' נס ליוסף שלא מת ע"י נחשים אבל כיון שלא ראו זה בעיניהם רק שהי' בגדר ידיעה בעלמא לא הי' הנס כ"כ גדול בעיניהם, ומטעם זה בעי' שיהי' סוכה ונר חנוכה תוך עשרים שיהי' בגדר ראי' ולא בידיעה בעלמא.

ובספרים הוסיפו להביא מדרש [מדרש חזית שיר השירים ז, יד] עה"פ שם "הדודאים נתנו ריח ועל פתחנינו כל מגידים תדשים גם ישינים דודי צפנתתי לך" הדודאים נתנו ריח זה

ראה א' התלמידים החשובים כיצד הדיין מביט לכוון פתח ביהמ"ד ומחווירים פניו, הוא הסתכל בעקבותיו וראה איש גדול וגבוה בעל מראה נורא כשהוא מנענע בראשו ומיד נעלם, אחר השיעור שאל את רבו מי זה הי' ? השתומם הדיין ושאלו, וכי ראית אותו? ומתחלה סירב להשיבו עד לאחר הפצרות מרובות נעתר לגלות לו שזה הי' ראובן שבא להחזיק לו טובה על שהפך בזכותו.

בס' נחלי אש עמ' 23 שהי' מרגלא בפומי' של הגה"ק ר' יהושע בוקסבוים הי"ד הרב מגלאנטא תלמידו של הדיין מפאפא לספר מעשה זה על רבו, והוא סיים שבאותו לילה שחידש פי' זה בא אליו ראובן בהקיץ ולא בחלום להחזיק לו טובה. ובס' תפארת בניס לרבה של מטרדסדורף [טויסיג] ח"ב ע' רט"ו דכשבא ר' יונה לפקוביץ לבקרו א"ל הדיין מפאפא שהי' לו היום אורח חשוב ראובן בן יעקב להודות לי על שהייתי מליץ טוב עבורו. בדרשות משנת יוסף להג"ר יוסף ליברמן זצ"ל מאמר נ' אות ד' דכשגמר הדיין מפאפא להגיד פי' זה נכנס איש מאויים לביהמ"ד ונענע בראשו ומיד נעלם וגילו לו מן השמים דזה הי' ראובן בן יעקב שבא להסכים לו ולהחזיק לו טובה. ובס' קורא הדורות ח"א ע' נ"ט שהוסיף ע"ז הגר"כ קפלן שבבוקר השכם כאשר באו להתפלל תפלת ותיקין הנה פתאום נעשה חשוך מאד יותר מלילה, ואז נכנס איש משונה גבוה לביהמ"ד ולחש לו באזנו ויצא, אח"כ שאל הדיין לאדם אחר מקובל אם ראה איזה איש גבוה, נכנס וענה שראה א"ל אם זכית לראות אגלה לך שזה הי' ראובן בן יעקב לומר לי שמה שאמרת הכל הי' אמת שזה הי' באמת כוונתו.

ובן אחותי הרב ברוך חיים דינר שליט"א ציין לגליון מעשה ניסים משיעורי הג"ר ניסים דרעי שליט"א ושם הביא ששמע פי' הנ"ל איש מפי איש מהג"ר נחמ"י חשין ששמע מאבי זקנו שהי' תלמיד החת"ס, דדרכו של החת"ס שלפני השיעור היו מדברים באגדה, וא' התלמידים אמר פי' הנ"ל בעצת ראובן, ובלילה נגלה ראובן אל התלמיד בחלום וא"ל שניתן לו רשות מה"ש לירד ולגלות לו שכוון אל האמת, ואכן כך הי' והודה לו ראובן על שלימד עליו זכות, ולמחרת כשנכנס התלמיד לשיעור, קם החת"ס לפניו מלא קומתו, וא"ל לא לכבודך אני קם כי אם לכבוד ראובן ע"ה שנגלה אליך בלילה הזה.

שו"מ פי' זה בראשונים, בחזקוני ומושב זקנים, תו' השלם ואמרי שפר ופענח רזא, שראובן רצה להשליך כבור אחר, והוסיף ר"ח פלטיאל וחזקוני הדקדוק שראובן אמר "הבור הזה" והם השליכוהו "הבורה", מ' בור אחר, וזהו וישב ראובן אל הבור היינו הבור שחשב בתחלה, אלא שהק' ריב"א דהבורה מ' לאותו בור שידוע והמבורר כבר. - ויתכן לפ"ז דגם לאלו הראשונים נתגלה

²¹ תו"ד בקצרה, במגילה יד. מבואר דמיתה גרוע משבי ועבודת דילפי' חנוכה ופורים מק"ו דיציאת מצרים, מאידך בב"ב ח. מבואר דשבי גרוע מכולם, ובה תלוי אם הי' עדיף למכור את יוסף לשבי או להורגו, ואיתא במדרש והבור רק קאי על יהודה שהי' רק מתורה להבין דעדיף להורגו, והנה מש"כ בהניחה למעלה מכ' לשון פסולה מ' דחנוכה דאורייתא ע"י תוס' כב., ובהכרח דחנוכה איתא מק"ו מיצ"מ ומ' דמיתה גרע וא"כ לא עשה יהודה עולה, ובהכרח שצריך לפרש והבור ריק באופן אחר דהיינו מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו.

ראובן שהציל את יוסף, ועל פתחינו כל מגדים זה הדלקת נרות חנוכה, הרי דיש שייכות בין הצלת ראובן את יוסף להדלקת נרות חנוכה, ונאמרו בזה כמה אופנים בספה"ק.

החיד"א [בספרו ראש דוד ויגש] כ' בשם ס' זרע אברהם לפרש ע"פ מה שאמרו המפרשים דראובן הי' מרוצה בחלום יוסף שהראה שם י"א כוכבים שמראה שעדיין הוא במנין השבטים ומוכח שלא חטא במעשה בלהה, ולכן חשש ראובן להציל את יוסף בפירוש ורק בדרך תחבולה, מפני החשד שיאמרו שעושה כן לכבוד עצמו, ²² [ולזה אחז"ל במדרש [ויק"ר פל"ד] אלו היה יודע ראובן שכותב עליו ויצילהו מידם על כתפו היה מוליכו וכו' דאילו היה יודע שהכתוב יעיד עליו שכוונתו לטובה לא היה חושש לחשדא זן וענין חשדא חזינן בנר חנוכה בחצר שיש לה שני פתחים שיש להדליק בשניהם משום חשדא, [שבת כג.] וז"ש הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהוא מצא הדודאים, שהציל יוסף כלומר שבקש להצילו אך לא הצילו. וזה רמז נתנו ריח דהצלתו לא היתה הצלה גמורה רק ריח הצלה. וכי תימא למה באמת לא הצילו בפירוש, לז"א ועל פתחינו דייקא שני פתחים אלו נרות חנוכה שבכל הפתחים אנו מדליקין ואמאי תיסגי בחד אלא טעמא משום חשדא, וה"נ ראובן משום חשדא נמנע מלהצילו לגמרי. ²³

עוד הסבר כתב הג"ר שלמה גאנצפריד זצ"ל [בספרו אפרין חנוכה, ופני שלמה שבת כא:] בהקדם מה דדוקא בנ"ח

²² וצ"ע דמפורש במדרש עה"פ וישמע ראובן ויצילהו מידם [פרשה פד סימן טו] שזה הי' באמת הטעם שהצילו וז"ל המדרש "אמר ראובן הוא מונה אותי עם אחי ואיני מצילו, אני הייתי סבור שנדחת מכה אותו מעשה והוא מונה אותי עם אחי שנא' ואחד עשר כוכבים משתחווים לי ואיני מצילו". הרי שהכיר לו טובה. [ובחת"ס עה"ת עמ' קצ"ב ד"ה משתחווים הוסיף דהצלת יוסף הי' גילוי שטעם שנקרא ראובן הוא מצד מה בין בני לבן חמי שלא הי' כעשוי ששנא את אחיו, [ברכות ז:] ולא מטעם כי שנאה אנכי וא"כ איננו בן השנאה וכדכ' מג"א סי' ר"מ ולכן כשלא מצא את יוסף אמר אנא אני בא דא"כ יתגלה ששמי ע"ש השנאה] וי"ל דאכן זה הי' כוונתו אבל לא רצה שיחשבו עליו כן דא"כ לא יסכימו לדבריו כלל. אבל לפ"ז אין כאן דין חשדא בעצם כעלמא שזה חשד על ביטול מצוה, רק שאפשר לראות מדין חשדא דיש תמיד להתבונן איך אחרים מסתכלים ע"ז.

²³ והגרי"צ זילברשטיין שליט"א [חשוקי חמד יומא יט: וגיטין מה:] הוכיח מד' החיד"א להלכה יסוד ששמע מחמיו מן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שמצות השבת גופו [שממש למדים בסנהדרין עג. שמצוה להציל מסכנה] לא מחייבת להגיש את הטיפול הטוב ביותר, ואם נותן טיפול טוב, אין צריך להתאמץ אף שאפשר לתת טיפול טוב יותר. ועכ"פ כשיש חשד וודאי הי' מותר לימנע, דהרי בפני ראובן היתה אפשרות להציל בדרך מעולה יותר, ומ"מ נמנע מכך, כדי שלא יגיע לידי חשד. ונפק"מ ברופא בטיפול נמרץ שהגיע איזה עשיר שמספיק לו טיפול במחלקה רגילה אבל בטיפול נמרץ טוב יותר, דיכול לימנע מלהכניסו לטיפול נמרץ כדי שלא יחשדו בו שקיבל שחד מן העשיר. ואמנם יש לחלק, שבנידון של ראובן ויוסף, אף אם לא יציל את יוסף לא נחשב שיוסף נהרג שלא כדין, כיון שהאחים דנו אותו למות על פי דין, וממילא יכול ראובן לעשות שיקולים עצמיים איך להצילו, משא"כ כאשר יש חולה לפנינו אולי יש חיוב לתת לו את הטיפול הטוב ביותר, אפילו אם מחמת זה יחשדו ברופא, ולא גרע זה ממה שצריך אדם להוציא הוצאות כדי להציל את חברו ממיתה.

מצינו שמעיקר המצוה לפרסמו בשווקים וברחובות שלא מצינו במצוה ובמגילה לעשותו בשוק הגם דג"ז לזכר הנס, וי"ל הטעם כי המצוות הבאות על הנסים שהיו נגלים ומפורסמים לעין כל, כמו קריעת ים סוף והצלה מידי המן וכדומה, א"צ לעשותו כ"כ בפירסום, רק העיקר לעשות המצוה לזכור הנס, וגם בנס חנוכה על ההצלה מידי האויבים שהיתה בפירסום סגי בהלל והודאה בביהמ"ד, אבל בנס השמן שהי' בהסתר ובהצנע ולא ניכר כ"כ גם לישראל כי אם לכהנים באי היכל ה', וכש"כ שהגוים לא ידעו מזה, לכן התקינו מצות נר חנוכה לעשותה דוקא בפירסום למען יתפרסם הנס הגדול שנעשה לנו:

וי"ל עוד כי חז"ל למדו דבר זה מהקב"ה שיש לנו ללכת בדרכיו, דא' ממדותיו לפרסם העושה מצוה בסתר וכמבואר בסוטה לו: יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא דכתיב עדות ביהוסף שמו. ועי' מו"ק טז: 'כל העוסק בתורה מבפנים, תורתו מכרזת עליו מבחוץ. ועי' תנחומא [וארא ט] עה"פ "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'" [ירמיהו כג כד] א"ר בנימין בר לוי אמר הקדוש ברוך הוא ישב אדם בזוית ביתו ויעסוק בתורה, אני מראהו לבריות. הרי שהנהגת הקב"ה לפרסם מי שעוסק בתורה בצנעה, ²⁴ והנה גם ענינו של ראובן בהצלת יוסף כן היה, כי ההצלה לא היתה רק בסתר במצפון לבו להשיבו אל אביו, ולולי שהעידה עליו התורה שהיתה כוונתו להצילו, לא היה נודע לנו מצפוני לבבו שהיה לטוב כדי להצילו, וכמו שלא נודע גם להאחים שכוונתו להצילו. ואיתא במדרש [ילקוט פרי וישב סוף רמז קמ"א] אלו היה יודע ראובן שהקב"ה כותב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם, בכתפיו היה טוענו ומוליכו אצל אביו. והנה הריח הוא המפרסם ג"כ את המוסתר אף שאינו נראה לעינים, כענין לריח שמניך טובים שמן תורק שמך וגו' [שיר השירים א' ג']. וזהו שאמר המדרש הדודאים נתנו ריח זה ראובן [שנקרא כן ע"ש הדודאים שמצא] שהציל את יוסף, כי אף שלא גילה דעתו וכוונתו להצילו, וגם פעולתו לא היתה נראה להצלה [שהרי בבור היו נחשים ועקרבים], אבל אלהים יראה ללבב הוא ית"ש ידע כוונתו הטובה שהיא למען הצילו [ובטח בזכות יוסף ויעקב שלא זייקוהו], וע"כ פרסמו וכתב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם, וזהו כמו הדודאים שנותנים את הריח למרחקים ומפרסמים את המצפון הטוב, ומזה למדנו שגם מה שהקב"ה עושה עמנו בהסתר עלינו לפרסם, ולכן ועל

²⁴ והגרי"צ זילברשטיין שליט"א [חשוקי חמד עירובין נה.] פשט ממאמרים אלו [ציין גם לד' חת"ס דרשות המצויין לקמן] למעשה באדם הלומד בצנעה, כדי לקיים 'והצנע לכת', ואדם 'תפס' אותו שהוא לומד, שמתור לו לפרסם זאת ברבים, כדי שאחרים ילמדו ממנו.

אף שהי' מלא נחשים הראה יסוד הנ"ל דלא סמך על נס רק עשה לפחות לבחור הרע במיעוטו להפילו ביד מי שאינו בעל בחירה, נכ"ה גם לשון החת"ס בדרשות חנוכה סח. דזה גדר לבחור הרע במיעוטו דנקל יותר לעשות נס אבל שאר מפרשים נקטו דהי' ידוע לו בוודאי שינצל ממי שאינו בעל בחירה כיון שהוא צדיק גמור ומה שלא ידליק למעלה מכ' שאין עין שולטת בו רמז יש בו שלא יסמוך על הנס שבא ממקום נעלם שא"א לאדם לראות כלל, אלא יכין עצמו ככל האפשר לקרב הענין אל הטבע, וזה הביאור המדרש הדודאים וכו' זה ראובן ועל פתחינו כל מגדים זה הדלקת נ"ח בפתח, לרמז שלא יעמיד הנ"ח על השלחן להזכיר לו הנס וישאר בבית ולא יעשה כלום רק יעמידו בפתח מקום כניסה ויציאה להורות שיפתח הוא פתחא זעירא עפ"י טבע ויכנס ויצא לעשות ככל יכולתו ואז יקבל סייעתא דשמיא.

והנה נוסח הכתב סופר הוא לחומר שאין לאדם לסמוך על הנס רק שיש לו לעשות מה שיכל ע"פ טבע, אבל בנוס"א שמעתי מפי הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א לקולא ולחיזוק, דהלימוד הוא שאין לאדם להתייחס דבין כך א"א לעשות הכל וא"כ לא יעשה כלום, רק יעשה כפי יכולתו והי' יגמור בעדו, כן בראובן לא ידע בוודאי אי השלכה לבור יציל את יוסף אבל עשה מה שביכולתו והכתוב מעיד למען הציל אותו וגו' דזה גרם ההצלה, ולכן אחז"ל דאילו הי' יודע ראובן הי' עושה בתפיש ובמחולות דנתגלה לו חידוש זה דפעולה קטנה שלו נחשב שהציל את ראובן, וא"ש דראובן נקרא שפתח בתשובה תחלה, דהגם דבלשון התורה עשה חטא חמור לא התייחס רק שיעשה כפי מה שיכול, וכן נכדו ישעי' אמר שובה ישראל עד ה"א היינו עד כסא הכבוד ואיך יגיע לשם רק שיעשה התחלה, וכן פך שמן הי' רק ליום אחד והם עשו כפי יכולתם הגם דעיקר המצוה להעלות נר תמיד מ"מ עשו כפי יכולתם והי' עזר ודלק לשמונה.

ונר' פשוט, דאילו הי' דולק ע"פ נס רק לשש ימים לא הי' יו"ט דרק בדלק לח' נראה הלימוד הזה וא"ש קו' ב"י שיהי' יו"ט גם יום הראשון דעיקר הלימוד שעשו כפי יכולתם יום אחד וא"ש לשון הגמ' שבת כא: בכ"ה כסלו תמניא אינון וכה"ל השו"ע תר"ע ס"א בכ"ה בכסלו שמונת ימי חנוכה רק הרמ"א הוסיף "מתחילין" דיום זה הי' השורש לכל הח' ימים, ולכן בחנוכה יש מושג נר איש וביתו ומהדרין להורות דגם אם יכול לעשות רק אחד יעשה וכן חשמונאים עשו כפי יכולתם, וכמו בתי' בת פרעה הושיטה ידה כפי יכולתה והי' גמר בעדה, ולולא הושטת היד לא הי' הקב"ה עושה הנס וכמש"א הגר"ח שמואלביץ בשיחותיו. ועי' מש"כ לקמן בענין השתדלות תמר להנשא ליהודה לעמוד בפרשת דרכים דלא הי' בזה

פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה שאנו מדליקין דוקא על פתחינו לפרסם את הנס הגדול.

ולפ"ז א"ש סמיכות המאמרים במס' שבת, דבא לפרש למה דוקא בני"ח פירסומי ניסא מעכבת דלכן למעלה מכ' פסולה, ולזה הוכיח מהצלת ראובן שלא הי' נראה לעין ההצלה כיון שהי' בו נחשים ועקרבים, ולכן הוצרך הקב"ה לפרסמו וכן יש לנו לעשות בנר חנוכה. עכ"ד הגר"ש גאנצפריד זצ"ל, ועד"ז כ' בדרשות חת"ס סד: והשווה לדברי שו"ת הרשב"א [סימן תקפא] שמצוה לכתוב שם המתנדבים בעם על הפרכת וכלי הקדש.

ובדרשות חת"ס שם כ' עוד לפרש דהנה עיקר הנס נעשה ע"י אשה יהודית עם האויב, ואחותו של יהודה המכבי ולמה לא ניתן להם שום זכר לנס זה, אלא ראו חז"ל דעיקר מה שנעשה הנס על ידיהם הי' בזכות הצניעות שלהם ושמרו מצות נדה כראוי לפרוש מבעליהן והגם דע"י חומרות אלו ממעטין מפרי' ורבי' והו"ל כרציחה אך זה הי' לש"ש ולכן הזמין ה' הנס על ידם להציל נפשות, ולרמז זה קבעו נ"ח על הפתח דאחז"ל עירובין כא: עה"פ הנ"ל ועל פתחינו כל מגדים אלו בנות ישראל שמגידות פתחי נדה לבעליהן וקרי להו קרא פתחינו [וכלשון פתח פתוח כתובות ט]. לזכר שבא הנס בזכות הפתח. וד"ז למדים מראובן דראובן גרם ע"י דודאיו שלא יתבע תשמיש בצניעות ונולד יששכר [עי' נדרים כ]. דאשה התובעת תשמיש בצניעות הו"ל בנים כיששכרן ובזכות זה זכה להציל את יוסף, ואע"ג דהתם זה לקרבה אל בעלה "אלי תבוא" והכא על פתחינו כל מגדים להתרחק מבעלה, אבל ידיעת ההפכים אחד כשם שמקבלת שכר על הקריבה כך מקבלת שכר על הפרישה. עכ"ד החת"ס וע"ע שם עוד מהלכים.

עוד מהלך נפלא כתב הכתב סופר [בחי' עה"ת לקמן מ"ג כ"ג ובשו"ת כת"ס או"ח סימן קלו כתבו לסיום תשובה בענין חנוכה לבנו הג"ר משה "כאור הבוקר ליום א' דחנוכה תרכ"ז"] עפמש"כ בתנא דבי אליהו פ"ד עה"פ דיכול יהא יושב ובטל ת"ל כי יברכך בכל אשר תעשה, שיעשה אדם מה שבכוחו לעשות ואז יתן ה' ברכתו אבל אין ה' נותן יש מאין דלמעט בניסא עדיף, וכן הי' נס חנוכה בנרות ובמלחמות רבים ביד מעטים הגם שראו שא"א לנצח ע"פ דרך הטבע לא סמכו לגמרי על הנס רק שלחמו כפי האפשר וסמכו על ה', וכן הנס של נירות לפמש"כ הט"ז תר"ע הי' הברכה מצוי במה שהי' כבר, וכן אמר דוד ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי ולא אמר והי' יראה בשונאי דר"ל דמתי ה' לי בעוזרי אם עיני תמיד רואות בשונאי להציל עצמי מידם.

ובזה מבואר המשך המאמרים דנ"ח למעלה מעשרים ובור ריק ממים, דבזה שהציע ראובן להשליכו אל הבור

שידעו שם שזה הי' החטא שלהם, כיון דמדה כנגד מדה ראו אשר הם מדברים ומסבירים ליוסף כ"כ הרבה שאינם מרגלים, והוא לא שומע אותם אבל הם לא ידעו כי שומע יוסף] **ובטעמא דקרא** פי' דבהכרח דחשבו שלא ימות יוסף בבור, עכ"פ מיד, דהרי מבואר בגמ' **סנהדרין סג**. ונפסק **ברמב"ם פי"ג סנהדרין**, דסנהדרין שהרגו את הנפש לא היו אוכלים כל אותו יום ואם אכלו בהכרח שסברו שיחי' ומ"ש **בשיעורי הגרמ"ד הלוי בשם הגרי"ז** להיפך, דכיון דכבר גמרו את הדין וכבר דנוהו ממילא יכלו עכשיו לאכול אבל עד עכשיו לא אכלו, **תמוה** הרי מפורש בגמ' ורמב"ם דכל אותו היום אסורים באכילה.²⁵

והנה במדרש איתא **"עברתן של שבטים זכורה הוא לעולם תקוה היא לעולם וישבו לאכול לחם מאכיל לחם לכל באי העולם"** הרי דכתוב כאן שבמכירה זו האכילו לחם לכל באי עולם וצ"ב. והשפת אמת [תרי"ח ותרי"ז ועוד] האיר את עינינו בביאור ענין מכירת יוסף, וכתב **"חלילה להבין כפשוטו שהיו חוטאין"** אלא דמדרגת יוסף למעלה מן השבטים, ואין כל העולם כדאי לקבל מדרגה זו, ואם הי' נשאר אצל אביו היו השבטים נדחים ח"ו כי יוסף נבדל לגמרי ואינו סובל שום שמץ רע, אבל דרך השבטים הוא אכילת לחם לכל באי עולם, דמדרגתם הוא למטה שממשיכין השפע לעוה"ז שנוכל להתקיים בו, וכמו שג' אבות הם נגד ג' ברכות ראשונות ואחרונות דשמו"ע, ה"נ השבטים הם נגד י"ב ברכות אמצעיות שהם בגדר בקשות שנוכל להתקיים בעוה"ז, והם נגד י"ב חדשי השנה והם פותחים שערי ההשפעה לדברים הצריכים בעולם, וכאן מסרו נפשם עבור כלל ישראל לדורות להכין דרך לדורות השפלים והכל הי' סבה לטובה מאת ה'.

ולנתבאר לעיל בשם שפ"א דעבודת השבטים הי' עבודת הבירור וזה העבודה בשדה, א"כ א"ש דהלחם הוא תוצאה מעבודה של בירור, וזה רמזו כאן באכילת הלחם. וזש"כ **וישבו לאכול לחם** ומה איכפ"ל מה שישבו אלא שבא לרמז ענין **וישב** דביקש יעקב לישב בשלוה אולם רצון ה' שההתיישבות יהי' ע"מ לאכל לחם וזה ל"ש רק ע"י ההתעסקות בעניני עוה"ז וכמשנ"ת לעיל, ולנתב" שם דע"י המכירה נכנס גם יוסף לעבודה בשדה, וכמ"ש לקמן ל"ט ה' דהי' ברכת ה' בכל

²⁵ **ובתנחומא פ' כי תשא** אות ב' דאחרי שהשליכוהו לבור אכלו ושתו וכשבאו לבור אמר להם יהודה אנו מבקשים להרוג את הנפש ונברך לאלקינו אין אנו מברכין אלא מנאצין לכו נמכרנו לישמעאלים. וזה פ"ג ג"כ **בתוספתא פ"א דסנהדרין** ובוצע ברוך נאץ ה' אלו אחי יוסף שהיו אומרים מה בצע וגו' דדריש בצע לשון בוצע. ופי' ידידי **הרב משה מרדכי הפנר שליט"א** דכיון דב"ד שרוצים להרוג את הנפש אסורים לאכול וקי"ל דכל האוכל דבר האסור אינו מברך משום בוצע ברוך, אולם ל' **הראב"ד פ"א מברכות הי"ט** לא נתמעט רק מברכת הזימון ומדוקדק ל' יהודה **"ונברך לאלקינו"** דקאי אזימון בשם שהי' שם עשרה. אלא דיש לדון אי כ"ז נאמר רק בדבר האסור לאכול מצד עצמו ע"י **מג"א סי' ר"ד סקכ"א ועי' שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' כ"ח**.

שום סיכוי ע"פ דרך הטבע, אבל היא עשתה כפי יכלתה והקב"ה גמר בעדה.

וי"ל דקליפת יון הוא לייאש האדם בענין זה, ולכן ארנבת מרמז על יון כמבואר **במדרש פרשת שמיני** [ויקרא רבה יג ה] **"ואת הארנבת זו יון אמו של תלמי ארנבת שמה"**, ומבואר **במגילה ט**: שכתבו לתלמי במקום ואת הארנבת ואת צעירת הרגלים, **לפי שידיה קצרות וקטנות מרגליה**, וי"ל דזה לרמז שהם מייאשים את האדם דכיון דידו בין כך קצר לא יושיט אותו כלל, **ונוגע כ"ז למעשה** כגון לפני שמו"ע יודע דבלא"ה לא יוכל לכוון כל השמו"ע או קביעות עיתים לתורה הרי בלא"ה אחסיר, וכן בלא"ה לא אבין כל הגמ', וכן בלא"ה לא אוכל עכשיו ללמוד יותר מכמה שורות גמ', וזה טעות שהי' מבקש מה שיכול לעשות כעת. וכן תנן [אבות פ"ב ט"ז] לא עליך המלאכה לגמור ומ"מ א"א בן חורין ליבטל ממנה, ומשל אם הי' צריך לעלות מאה קומות ולא התייאש ובקומה העשרים הי' מעלית, ולכן נר חנוכה פסול **למעלה מעשרים** דהעיקר להתחיל **בפחות מעשרה** כפי מדרגתו, ולא יחשוב שאם לא יהי' במדרגה גבוה לא שווה כלום, וזה יסוד **כבתה אין זקוק לה** דהעיקר שהעמיד הפעולה קטנה שלו, וא"ש **לשון הרמב"ם הלי' חנוכה, שמצוה זו היא חביבה עד מאד** דמורה חביבות על כל פעולה קטנה שלו, ולכן נתבע גם עני ואביון שאין לו לאכול רק מן הצדקה מ"מ שואל או מוכר כסותו להודות ולהלל, כיון שמבין שהי' לא תובע ממנו רק אותו משהו שיכול. **עכ"ד הגרי"ד שליזינגר שליט"א**.

ענין אכילת הלחם בשעת המכירה

וישבו לאכול לחם וישאו עיניהם וגו' [שם כ"ה]

ותמוה מאוד, וכי מה איכפ"ל אם אכלו עכשיו, גם מה ההדגשה **שישבו** מה נ"מ איך אכלו, וכי נפרט ג"כ מה אכלו עם הלחם, ובתרגום פי' **וישבו** ואסחרו ופי' **בתוס' השלם** שישבו בעיגול כדרך האוכלים מתוך שמחה ששמחו על שהצליחו למצוא דרך להורגו בלי לשלוח בו יד. **ובספורנו** פי' דבא לומר שלא הי' תקלה בעיניהם כלל, דאז היו עושין כמו שעשו ישראל אחרי שהרגו את שבט בנימין שבכו והתפללו לה', אבל כאן כיון שדנוהו כרודף שכל הקודם להרגו זכה כשא"א בענין אחר ממילא לא הי' להם שום הרגשה רעה, ועד"ז פי' **ר"א בן הרמב"ם** דבא להורות שלא התחרטו. **והג"ר אליהו דיסקין שליט"א** אמר דאולי נרמזו כאן קצת אכזריות, דהרי מבואר להלן [מ"ב כ"א] שמה שהתחרטו לא הי' על עצם המכירה רק **"אשמים אנחנו אשר ראינו בצרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו"** וכמו שהדגישו **רמב"ן וספורנו שם**, וא"כ י"ל דגם נתבעו על עצם זה שהיו יכולים לאכול לחם בשעה שאחיהם נמצא בצרה. [אגב מה

והנה בספר משלתנו של רא"ב הביא שבעה נסתאות בווארט זה לכל בית מדרש, א: קלם: ללמדך שהכל מדוקדק וסבל שלא מגיע לו לא יקבל. ב: סלבודקה: רואים גדלות האדם שגם בנמצא בשפל המדרגה לא מאבד עשתונות ואיכפ"ל גם דברים קטנים. ג: נבהרדוק: להיפך רואים שפלות האדם שגם בנמצא במצב נורא כזה עדיין כבול להרגשי הגוף ואיכפ"ל מריח רע. ד: מיר הגר"ח שמואלביץ: גילוי הארת פנים בתוך החשיכה להראות שהקב"ה אתו. ה: בריסק: אם הי' ריח רע הי' אסור לו ללמוד ולולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי. ו: טלז [ר' מרדכי פוגרמנסקי] וכדנתבאר לעיל והוסיף לפרש ע"פ משל דגם רופא וגם רוצח משתמשים בסכין אבל ברופא כיון שזה לטובתו ולהצילו זה סכין נקי וסטריילי, אבל רוצח לוקח סכין מלא חלודה וכאן הי' הגילוי דאי"ז המרצחים הישמעאלים שעושים זה אלא זה הקב"ה בעצמו ולכן זה מגיע עם ריח טוב. [ולא רק בגדר הארת פנים שהקב"ה אתו] ז: חסידים: הגה"ק הר"י מווארקא זי"ע: הגזירה על יוסף הי' רק על עניני הגוף, ולא על הרוחניות וריח הוא דבר שהנשמה נהנית בו. [ברכות מג:] ויש להוסיף עפ"י דבפסוק זה כ' ענין ההלל וההודאה על כל נשימה ונשימה, ולא נגזר על יוסף שלא יוכל להודות ולראות הטוב בכל המצב, ובכן אכן הי' תמיד במצב של שמחה והודאה להקב"ה וכפשנ"ת במקומו, אבל על יעקב נגזר "רוגזו" של יוסף היינו שיהי' בעצבות ודאגה וצער, וי"א דזה גופא שיעקב לקח הצער והרוגז עזר לסלק מיוסף ענין זה ושיוכל להיות בשמחה ובחיזוק כל הזמן.

הריוח ממון שרצה יהודה ע"י המכירה

ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וגו' [שם כ"ו]

וברש"י מה ממון וכ"כ בתרגום, וצע"ט וכי כל החשבון להצילו הי' להרוויח ממון, והנה כ' באמת אח"כ שמכרוהו בעשרים כסף, ומשמע שזהו הריוח שנתכוון יהודה, וצ"ע טובא האם הי' חסר להם כסף ומה גם שעשרים כסף זה סכום מועט, ובמדרש איתא דנפתתו דמיו ע"י שהשתנו פניו מחמת פחד, וחזקוני כ' דזהו שיעור ערכין, ומ"מ ק' איזה ריווח יש בזה, עוד צ"ע מש"כ בפרקי דר"א פל"ח דכ"א מהאחים נטל שני כסף לקנות מנעלים לרגליו וכ"כ בתנחומא ב' שנא' עמוס ב'

שזה הכל מעשה ה'. – דוגמא אחד שמעתי בשם א' ממתנדבי זק"א שבימים הראשונים כשהי' עסוק כל היום בטיפול הנרצחים לקבורה הגיע אליו בחלום א' מהם ג' פעמים והתחנן לפניו שילך לחצר אחד בקיבוץ בארי ותחת ערימה של עלים יש חור בארץ ויש שם כמה גופים הטעונים קבורה והראה לו בחלום המיקום המדוייק ובבוקר נסע לשם והכיר המקום ופנה העלים והי' שם מכסה על בור ופתחו ואכן נמצאו שם כמה גופים טמונים עמוק בחור שלולא החלום לעולם לא היו מוצאים אותם, הרי שמן השמים רוצים שיבואו כולם לידי תיקון.

אשר יש לו בבית ובשדה א"ש מש"כ מיד אח"כ שם פ"ו "ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל" ולרמב"ן קאי על יוסף שאדוניו ידע שאינו לוקח ממנו כלום רק הלחם אשר הוא אוכל וי"ל דרמו להנ"ל דמעתה גם יוסף עסק בעבודה בשדה ובתוצאה יש בזה אכילת לחם.

החינוך של הקב"ה בתוך הסתר

וגמליהם נשאים נכאת צרי ולט וגו' [שם כ"ה]

וברש"י, כדי שלא יריח אותו צדיק וכו' ומפורסם מה שאמרו בקלם שרואים שכל צער מכוון ומדוקדק מן השמים וכיון שלא הגיע לו צער ריח הי' ריח טוב. אולם הגה"צ רבי מרדכי פוגרמנסקי זצ"ל פי' וכן אמרו בטלז הנוסח, ²⁶ שהקב"ה האיר לו פנים כמו חיוך להראות לו שנמצא אתו כל הזמן, וכמו כן כל אדם בזמני צרה יכול לראות איזה השגחה פרטית שהקב"ה מראה לו שהוא שם אתו, הגם שעוד לא נושע מן הצרה. וכמו שמסופר בנדרים נ. על רע"ק ורחל אשתו שהיו בעניות נוראה עד שהוצרך ללקט התבן משער ראשה אחר השינה, ואז נתגלה להם אליהו כעני שצריך קצת תבן בשביל אשתו שכורעת ללדת ואמר רע"ק לאשתו הרי אתה רואה שלנו יש יותר, וזה הי' ג"כ חיזוק משמים בשעת העניות. והוסיף ידידי הג"ר בנימין ביגלאייזן שליט"א דכדי שיוסף יקבל את זה כחיוך משמים בהכרח שהי' כסדר במצב של ראיית חסדי ה' וכמו שהארכנו לעיל בענין עבודת הלל והודאה, ולקמן בסוה"פ בענין יוסף, דאל"כ אלא שהי' ממורמר מאוד ממצבו מה יעזור לו קצת ריח טוב הרי מצבו הוא נורא דהרי מכרו אותו אחיו כעבד שפל, ובהכרח שהי' רואה תמיד רק הטוב בכל מצב ולכן כשהי' לו גם ריח טוב שמח מאוד עם זה.²⁷

27 נביא כמה סיפורים כדוגמת נכאת צרי ולט:

סיפור לי ידידי הנ"ל, שלפני כמה שנים נספה בן אחיו בגיל י"א בתאונה קטלנית, וכשהי' הילד בבית חולים בשערי צדק עוד לפני הפטירה ביקשו ממנו לבוא מקרית ספר להיות עם הילד, ומיהרתי כסף לנסוע, ובירושלים הי' צריך לקחת מונית לשערי צדק ולא הי' לו מספיק כסף ונכנס למונית, וא"ל שאין לו מספיק כסף, ואמר הנהג שיקחנו בלא"ה, ושאל לו למה הוא נוסע והשיב לו, א"ל הנהג שלפני הרבה שנים נספה בנו בן י"א בנפילה ממקום גבוה, וחשב שלא יוכל להתחזק, ובפרט בשבת קודש הראשון שיורגש גודל האבידה, אבל אז הרגיש כזה התרוממות וחיזוק וחיבוק מהקב"ה שלא הרגיש כן מעולם, ותמיד ילדיו שואלים אותו איפה הילד, ואומר בבטחה שהקב"ה יחזירנו בתחי'. עוד דיבר הרבה דברי חיזוק וגם בא לנחם וחיזק מאוד את ההורים. הנהגה נתכוון שהקב"ה שלח מתוך אלפי מוניות בירושלים בדיוק הנהג שיתן חיזוק בזמן קשה, האין זה ממש נכאת צרי ולט.

עוד שמעתי מפי אברך אחד שחיסה הרבה שנים לילדים, ובשנים האחרונות לפני שנפקד זימן הקב"ה לאשתו עבודה טובה מאוד שהיתה מאוד מרוצה מזה והיתה יכולה להסיח דעתה מצערה, אולם ביום שנתודע להם שנפקדו בעז"ה נתבטל העבודה. הרי זה הי' גילוי שהקב"ה הי' אתם כל הזמן ולכן הזמין לפנייהם עבודה טובה עד עכשיו. ויש להוסיף לגילוי זה לאסון הנורא שקרה כאן בא"י ע"י מרצחים ישמעאלים ואעפ"כ הי' גילוי השג"פ עצומים בתוך החשיכה להראות

בשם רבו הגה"צ ר' אלי' לאפיאן זצ"ל²⁸ דראובן הכניסו רק לסכנה גשמית, אולם יהודה הכניסו לסכנה רוחנית ע"י המכירה למצרים, ולהנצל מסכנה גשמית ע"י להכנס לסכנה רוחנית לא נקרא הצלה. והשווה בזה המשגיח זצ"ל למש"כ הג"ר אלחנן ווסרמן זצ"ל במכתב מארה"ב שביקשו ממנו לבדוק אם יש מקומות שם לרבנים דעי"ז יקבלו בני ישיבה אישור להגיע לארה"ב, אבל כשראה הסכנה הרוחנית כתב "מה בצע לברוח מסכנת הגוף וליכנס לסכנת הנשמה".

ובאמת מצינו במדרש כאן דדעת ר' יהודה בר אלעאי דבשבח יהודה הכ' מדבר, ונמצא דר"מ בסנהדרין חולק על ר"י בר פלוגתי' בזה, והג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א הציע דלא פליגי ע"פ מה דדקדק מהרש"א סנהדרין שם דלא כ' רק שמי שמכרך את יהודה הוא מנאץ ולא קאמר כן על יהודה גופי', כיון דמן המעשה הזה נמשך למעשה טובה גדולה, וא"כ עד"ז י"ל דיהודה מצד עצמו עשה מעשה טוב דידע מדרגתו של יוסף שלא יושפע מטומאת מצרים ועוד יותר ידע דיוסף צריך לרדת למצרים להכשיר המקום לגלות מצרים וזוהי קיום שליחת יעקב בריש הפרשה מכח העצה עמוקה מאותה צדיק הקבור בחברון וכדהארחנו שם, אולם ר"מ מיירי במי שרוצה ללמוד מיהודה לעשות כמעשה שלו וזה אסור בהחלט כיון שאין ביכלתינו לקחת אחריות על רוחניות שום יהודי ולומר שאנו יודעים שלא יושפע.²⁹

הרשעים יתבעו את הרבנים

ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו וגו' [ל"ח א']

וברש"י, שהורידוהו אחיו מגדולתו שראו שאביהם לא התנחם אמרו אתה אמרת למוכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעין לך. ובסוטה יג: דכל העושה מצוה ואינה גומרו מורידין אותו מגדולתו כיהודה, ופירש"י שכיון שכבר התחיל להציל הו"ל להציל יותר. וזה דבר נפלא שהשבטים בעצמם שהיו הורגים אותו לולא יהודה, יבואו עכשיו בטענות שהי' לו להציל יותר.

והעיר בזה ר' ירוחם בדעת תורה, ואמר שנזכר במעשה שהי' הח"ח זצ"ל מספר. ונביא את זה מדברי הח"ח בעצמו שכתב סיפור זה בליקוטי אמרים פ"ג בהג"ה וזה לשונו "וזכורני בהיותי בשנת תרמ"ג בראקאוו,³⁰ וראיתי בעיני המעשה השייך לעניינינו, שבכפר אחד סמוך לעיר,

ו' על מכרם בכסף צדיק ואביון עבור נעליים, וצ"ע וכי הי' חסר להם נעליים, ואם חסר לא' מהם איך יזדמן שיחסר לכולם נעליים, ובוודאי הי' להם איזה מכוון בזה. ובתוס' השלם כ' דמתחלה מכרוהו עבור כ' כסף בלבד כיון שנשתנו פניו מחמת הפחד, וכשמסוהו עד חצי הבור חזר ליופיו, ולא רצו לתתו בכ' כסף לבד, ונתנו להם הישמעלים בפשרה נעלים ואז העלו את יוסף מן הבור לגמרי אולם במדרש ל"מ כן.

הנעליים מרמזים על עבודת השבטים

והנר' בעז"ה דכוונת יהודה באמירת מה בצע לא הי' לריווח ממון לשם ריוח, רק למה ריווח יהי' להקב"ה מזה שאה"נ מעתה לא יהי' לנו הפרעה בעבודת ה' שלנו מ"מ לא יהי' בזה שום תוספת, וכך פי' החי' הרי"ם, ויהודה התכוון לתקן בחי' יוסף שגם יוסף יעזור להם בעבודת ה' שלהם, וזה ע"י שנמכור אותו עבור כסף ונעשה משהו בכסף זה ועי"ז יהי' נחשב כאילו גם יוסף עסק בזה כיון שזה דמי יוסף. והנה כבר נתב' דעבודת השבטים הי' העבודה בשדה היינו הבירור הטוב מן הרע בעוה"ז, אבל יוסף מעיקרא הי' בבחי' שבת ביחד עם יעקב, והנה ההתעסקות בעניני עוה"ז מחייב הליכה בכל המקומות ולזה צריך נעליים, ולכן נעליים מרמזים לעבודת השבטים ולזה הלכו לרעות את צאן אביהם בשכם שהתרחקו מיעקב כדי לרעות את עצמן היינו עבור העבודה המיוחדת להן, ולכן אם יקנו נעליים בדמי יוסף יהי' בזה תיקון ליוסף עצמו. [וחי' הרי"ם פי' דרמו בנעליים הוא כי כל מדה היא גולם, כמו אהבה ויראה שיוכל להתפשט לרע כמו לטוב וצריך לזה מנעל חזק שלא יתפשט רק למקום הצריך וכשהי' יוסף עמהם הי' הוא השומר ועתה כשמכרוהו הי' צריכים מנעלים חדשים]

ובזה הי' אפשר לפרש מה שאנו מתחננים אצל הנרות חנוכה מה בצע בדמי ברדתי אל שחת וגו' היינו שאנו אומרים להקב"ה דאף שאולי אנו לא ממלאים התפקיד שלנו ונתחייבנו מיתה אבל איזה ריווח יהי' לך בזה, האם יגיע לך מזה תוס' נח"ר וא"כ לפחות נקבל תפקיד כמשמש לעובדי ה'.

והנה מצד אחד מצינו שיעקב שיבח את יהודה ע"ז שנא' "מטרף בני עלית" [לקמן מ"ט ט'] וכדכ' רש"י שם שסלקת עצמך ואמרת מה בצע, מצד שני מצינו בחז"ל בסנהדרין ו: דכל מי שמשבח את יהודה עובר על בוצע ברך נעץ ה', וכ"כ לקמן [ל"ח א'] וירד יהודה מאת אחיו שהורידוהו מגדולתו ע"ז, ועל ראובן לא מצינו תביעה הגם דלכ' נראה דמעשה יהודה עדיף דראובן הכניסו למקום נחשים ויהודה הצילו ממות ורק מכרו. ושמעתי בזה בשם מוריניו המשגיח הג"ר מתתיהו סולומון זצ"ל

²⁸ לא נדפס בלב אליהו.

²⁹ והוסיף ידידי הרב ראובן ארי' זאהן שליט"א דזה גופא בא יהודה לתקן בזה שנשלח ע"י יעקב אבינו להורות לפניו גשנה להקים ישיבה לדאוג לרוחניות של כלל ישראל במצרים כדי שלא יבוא לידי מצב שמה בצע להרויח בגשמיות אם הפסדנו את הרוחניות.

³⁰ עיר באמצע רוסיה סמוך לסלוצק הרב האחרון של העיר הי' רבי אברהם קלמנואויטש זצ"ל.

דשניהם אמת שהתחיל מחדש, וגם ראה לדורות, וזה נרמז בתחלת הפרשה וישב יעקב היינו שנתיישב וגם אלה תולדות יעקב.³¹

ועדיין יל"ע מה משמעות הביטוי "אורו של משיח". וביאר הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א ע"פ מש"כ בס' דברי ירמיהו כאן, דהנה לא מצינו בתורה סיפור תולדות שאר השבטים רק של יהודה ויוסף, והטעם כי יוסף היא אבי התולדה של גלות ישראל כי על ידו ירדו למצרים ויהודה הוא אבי התולדה של גאולת ישראל, אמנם הפלא הוא כי יהודה שהוא עצמו הוא הנותן עצה למכירת יוסף הוא בעצמו הי' אבי התולדה לגאולת ישראל, ואיך יתכן שהרע והטוב שניהם יצאו ממקור אחד? והיותר נפלא דמכירת יוסף גופא הוא זה שגרם ללידת גואל אחרון, כי מה שיהודה ירד מאת אחיו הי' בשביל שהורידה אחיו מגדולתו ושם גופא הזמין לו הקב"ה הסבה שיוולד אורו של משיח?

אלא שבזה התורה רוצה להשמיענו, כי גם הגלות הוא רק לטובה שע"ז יזכו למעלה עליונה להיות עליון על כל גויי הארץ והגלות הוא סבת הגאולה, ולא בשביל שהם עם כבד עוון יותר מכל האומות, אלא להיפך לפי שהם יותר חשובים צריכים את הגלות להגיע לגאולה, ולכן הגלות והגאולה הי' צריך להיות ע"י יהודה ולכן תמיד הקב"ה בורא הרפואה לפני המכה להורות דהרפואה הוא סבה להמכה משא"כ בגוים הוא ההיפך.

וזה"פ ויהי בעת ההיא של מכירת יוסף וירד יהודה מאת אחיו זה הי' סבה לירידתו וזה הביא לגאולה. עכ"ד בעל דברי ירמיהו.

לפ"ז יל"פ דזה המשמעות אורו של משיח, האור הוא זה גופא שמה שנר' כחושך בעצם הוא כולו אור, דהחושך הוא סבה לגאולה. ועד"ז מצינו בפ"י שיח יצחק בסידור הגר"א במה שאומרים בתפלה זורע צדקות מצמיח ישועות דמאותה ההכנה עצמה שהי' לרע מונח בה ג"כ הכנה לטוב, אם ישוב האדם, כי כל דבר שיוצא מפי הקב"ה לוטים בה ענינים שונים והופכיים ומשתנים לפי מעשה האדם, כמו שהי' אצל יוסף דבשביל חטא הוצאת דבה נמכר לעבד, אולם אח"כ נתגלה כי ע"י אותם סבות עצמם אשר התחכמו אחיו להדפו ולאבדו עי"ז גופא עלה למלוכה ונתקיימו החלומות על ידיהם. [ועי' לעיל שהארכנו בביאור עצה עמוקה דאותו צדק הקבור בחברון שנכלל בזה]

חנוכה הכנה לימות המשיח

וכ"ז קשור לחנוכה דידוע מספ"ק דיו"ט חנוכה מכין אותנו לאורו של משיח וכמש"כ ערכתי נר למשיחי

דר שם עשיר אחד שעשה דברים אחדים נגד הממשלה והעמידוהו לדין וחייבוהו שיהא שלוח לסיביר למשך ט"ו שנה, וכשהובילוהו מכפרו דרך ראקאו למינסק, ביקש מהשוטרים שהובילוהו שיקראו לו את הרב דראקאו, וכשבא אצלו הרב, אמר אל הרב "רבי יש לי תרעומות על כבודו שלא הוכיח אותי מעולם" וכו' עי"ש עוד. והי' הח"ח מסיים דמי הי' חושב שכשיגיע היום ויוליכו את הרשעים לגיהנם יבקשו ללכת לרב שלהם על שלא הוכיחם. וסיים ר' ירוחם, דכן הי' כאן אצל יהודה שבאו אליו בטענות על שהי' בידו למונעם מן המכירה.

מה שבחר יהודה עכשיו לישא אשה

והנה מה שבדיוק עכשיו ראה יהודה לנכון לישא אשה, איתא במדרש שאמר יהודה לאחיו דאין נכון להטריח אבינו להשיאנו אשה כיון שעסוק בשקו ותעניתו, א"ל ליהודה כיון שאתה הוא הראש של כולנו, עמוד ופרנס את עצמך. ועדיין צ"ב דמ' דיש לזה קשר לענין מכירת יוסף.

הקב"ה עוסק לברוא אורו של משיח

והנה עוד איתא במדרש [פ"ה א'] כי אנכי ידעתי את המחשבות, שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף ויוסף הי' עסוק בשקו ותעניתו, ראובן הי' עסוק בשקו ותעניתו, ראובן הי' עסוק בשקו ותעניתו, ויהודה הי' עסוק לישא אשה, והקב"ה הי' עוסק לברוא אורו של משיח. וכ' בקול שמחה להרה"ק ר' בונם מפרשיסחא זי"ע דלעיני בשר הי' נראה דהיתה עבודתם יותר לה' שהם היו עוסקים בתפלה וזעקה לה', אבל יהודה הי' עסוק רק בלישא אשה, אבל בעצם ראה הקב"ה יותר מעשה יהודה שמזה נברא אור של משיח. ובביאור כוונת יהודה אמר, דכל אחד הי' עסוק בתשובה שעל ידו נטרד יוסף, ויהודה בהיותו מלך חשב שבוודאי הי' יכול למנוע המכירה, ע"כ חשב שעיקר התביעה עליו ולא יועיל לו שום תשובה, ולזה חשב דלפחות ישא אשה ויוליד זרע אולי א' מזרעו יתקן החטא.

אולם כשאמרו פ"י זה לפני הרה"ק מקאצק זי"ע אמר חס ל"י לפה קדוש לומר כן, אלא כוונתו הי' דכ"כ הי' יהודה נשבר לבו מן המעשה, עד כי נתיישב בדעתו ואימץ את רוחו להתחיל התורה מחדש ולהכין לבבו לקיים התורה מחדש, וכתינוק שנוולד וכ"כ היתה יקרה מחשבה זו לפני הקב"ה עד שממנו הי' בורא אורו של משיח. אולם ממכתב שפ"א לרגל בר מצוה של בנו האמרי אמת נר' דנקט כפי א' דכ' בגודל ענתנותו "ה' יודע שהי' רצוני לעסוק בתורה הרבה יותר ממה שעלתה בידי, ועוד אין אני מייאש את עצמי אך כעת אני מבקש מהשי"ת שיפתח לב בני בתורה וביר"ש כאשר חכמים הגידו בפ' על יהודה שהי' עסוק לישא אשה" וכ' הבית ישראל

³¹ כל זה בליקוטי יהודה עי"ש בפנים.

מאידיך, אשת פוטיפר הגם שידעה שעתידיה להוליד מיוסף לא ציפתה לסייעתא דשמיא, אבל היא עשתה ההשתדלות הטבעית המתקבל ביותר ובטוח ביותר שזה יועיל עד כדי שהצליחה לתפוס אותו בבגדו ומ"מ לא הצליחה, למדנו מכאן שמי שעושה ההשתדלות הנכון שהוא תפלה ובטחון בהקב"ה, אז יקרה הדבר הרחוק ביותר, וההשתדלות הכי רחוק ע"פ דרך הטבע יש בכוחו להביא הישועה, מאידיך מי שסומך על כוחות עצמו אז גם אם יש לו הדבר תחת שליטתו ממש, ויש לו בו אחיזה ביד ממש, מ"מ אם הקב"ה לא ירצה לא יוכל ליהנות מזה.

גודל מעשה הודאת יהודה

ויכר יהודה ויאמר צדקה ממנו וגו' [שם כ"ו]

כבר הפליגו חז"ל בגודל מעשה יהודה שקידש ש"ש בגלוי ולכן זכה למלכות. ואמר בזה הג"ר אליהו דיסקין שליט"א שג"ר מזה כמה אנחנו רחוקים מדעת תורה אמיתית, דהנה הסברא הי' נותן שעדיף לי' ליהודה לשתוק מלהודות על האמת ויהי' בזה חילול ה' גדול שיתפרסם בעיתונות על גדול הדור שנכשל בזנות, אולם דעת תורה הוא דיותר יש קידוש ה' בזה שיתפרסם שיהודה הודה על האמת. ואמר דודי הגה"צ ר' יצחק ראקאו שליט"א דכוודאי בשעתו דיברו כולם על יהודה והסתכלו עליו בזילזול, וכמו שחשש יהודה בעצמו שאמר לרעהו עדולמי שתקח לה הערבון "פן נהי' לבוז" [פסוק כ"ג] וא"כ מסתבר שכך אכן הי' ויתכן שאמרו ש"לפחות הודה על האמת" אולם לא העלה אף א' בדעתו שדבר זה גופא יגרום שממנו יצא מלך המשיח, וכן הי' אצל נכדו דוד שכולם דיברו איך שנכשל באשת איש ולא העלו בדעתם בשעתו גודל מדרגתו לדורות

והביא זה בס' בני יששכר [מאמרי חודש כסלו - טבת מאמר ב - אור תורה] מג' עדים נאמנים שהארת נר חנוכה הוא מבחי' אור הגנוז ה"ה הרוקח ומהר"ל ור"פ מקוריץ ולכן נקרא חנוכה שהוא חינוך לגאולה העתידה ולכן בדור הסמוך לגאולה התחילו חכמי הדור לדבר יותר מעניני המצוה הזאת. ורבינו בחיי בכד הקמח ערך נר חנוכה כ' דלכן נמשך הנס ח' ימים כי חשבון ח' רמז לימות המשיח שהוא במעלת שמונה, ועוה"ז הוא במעלת שבעה, ולכן מנורת משכן ומקדש הי' ז' ומנורת חנוכה שהוא רמז לימות המשיח הוא של שמונה, דאז הי' בו מעלה יתירה בהשגת השי"ת יותר מכל הזמנים שעברו, ולכן נקרא חנוכה מל' חנוך לנער כל' חינוך הבית דלעתיד.

ההבדל בין תמר ואשת פוטיפר

ותשב בפתח עיניים אשר על דרך תמנתה וגו'

[שם י"ד] ³²

וצ"ע טובא דהניחא יהודה מוכן מה שעשה דאחז"ל במדרש דלא הי' לו בחירה כלל דמלאך דחפו למעשה זה, אבל מה עלה בדעת תמר לעשות כזה השתדלות לשבת בפתח עיניים כמו זונה, מהיכי תיתי שצדיק הדור יגש אלי', שו"מ שכ"ה באילת השחר, ואין לי תי' ברור, ויתכן שהקב"ה הכניס כן בלבה שתעשה עכ"פ איזה השתדלות, אולם זה וודאי שעיקר סמיכותה הי' על הקב"ה, שהתפללה מעומק הלב שתזכה להכלל בזרעו של אברהם כמו שאמרו עה"פ ותשב בפתח עיניים שישיבה בפתחו של אברהם אבינו, והתפללה שלא תצא מבית זו ריקנית, ³³ ויותר מהשתדלות זה לא יכלה לעשות.

³² במש"כ ויט אליה אל הדרך ויאמר' הבה נא אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו הוא ותאמר' מה תתן לי כי תבוא אלי: ויאמר אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן ותאמר' אם תתן ערבון עד שלחך: ויאמר מה הערבון אשר אתן לך ותאמר' התמך ופתיך ומטך אשר בידך ויתן לה ויבא אליה ותהר לו: [פסוקים טז - יח] הנה בג' פסוקים אלו מצינו תיאור לדוד בין יהודה ותמר ואנו מוצאים ג' אמירות שאמר הוא בלשון ויאמר וכנגדן ג' אמירות שאמר היא בל' ותאמר. וכל פעם הנגינות של אמירה שלו ואמירה שלה שווים. דויאמר הראשון מוטעם בפשטא וכנגדו ותאמר שבא בתגובה מוטעם בפשטא, ויאמר השני בזקף גדול וכן ותאמר שכנגדו וכן ויאמר השלישי שמוטעם ברביעי וכמו כן ותאמר מוטעם ברביעי נגדו. ואמרי אינשי ע"י כרם הצבי כרם התורה בשם הגאון רבי יצחק אלחנן מקובנא וצ"ל והובא במקדש הלוי להגרי"צ דינר וצ"ל בדרך צחות, שהטעמים באים ללמדנו שכפי שתדבר עם אשתך כך תענה לך, דהנה הראשון הוא בנגינת פשטא שזה גבוה וחזק, ואם מדבר כן לאשתו היא גם תענה כן, והשני הוא זקף קטן שזה כבר חלש יותר, ואם מדבר כן היא תענה אותו ג"כ באופן זה, והשלישי הוא רביעי שזה כבר יורד בקול רך ואם מדבר לאשתו ברכות גם היא תענה כן.

³³ ע"י בדעת תורה לר' ירוחם שהפליג במה דחוינן מדורות קודמים איך שהרגישו זכ"י להיות חלק מכלל ישראל, והביא צוואתו של ר' אליהו קארטיגור וצ"ל הובא בשיח יצחק עה"פ "זרע ישראל עבדו בני יעקב בחייריו" כי כאשר תתמוגג נפשי בזכרי אשר הרעותי וכו' באחת תקעתי יסודות תקותי כי עכ"פ ישראל אני בשמי מעת ה' אלה" יש להשתומם מצדיקים הקדמונים בגודל ענותנותם, ופחדם מהדין דלעתיד. תקותם הי' בזכרם שעכ"פ בשם ישראל מכונה, וכן מצינו בהגר כי בת פרעה

היתה וכשראה פרעה הנס שהי' לאברהם אמר מוטב שתהא ביתי שפחה לאברהם ולא גבירה בבית אחר, וכן תמנע, וכן תמר עשתה מעשה מופלא של מסירות נפש שהרי צנועה היתה מאד ומי יוכל לשער גודל גבורת נפשה בזה, וכ"ז עשתה לזכות להיות חלק מכלל ישראל. והגרי"ד שלינגר שליט"א אמר דזה צריך להיות ההרגשה בחנוכה להודות להקב"ה על עצם היותינו יהודים, ולכן כשאמרו לקדושת לוי ששאל תלמידיו על מה הם מדברים וענו שהפליגו בעשירותו של גראף פוטוצקי ושאל אותם אם פעם הדליק נרות חנוכה שאם לא הדליק לא הרגיש תענוג בחיים ולמה בחר בדוגמא של נ"ח ולהנ"ל א"ש כיון דחנוכה הוא זמן להרגיש השמחה בעצם זה שאנחנו יהודים ולא כיוונים שרצו לאבד מעלת ישראל.

וחיזוק זה נחוץ מאד בימים אשר בעולם מתפרץ מאד השנאה נגד כל איש יהודי, ועלינו לדעת דאדרבה זה מראה על גודל החשיבות שלנו דהרי יש הרבה מקומות בעולם שנהרגו לאחרונה רבבות בני אדם באכזריות ואף אחד לא איכפ"ל מזה, וכאן כשישראל מעורב בזה כל הגוים בעולם מתעניינים בזה ואומרים דעות לטוב או לרע, וזה מראה אמיתות תורתנו הקדושה ונצחיות כלל ישראל שכולם מרגישים שבעצם כלל ישראל הם מייצגים הטוב והשלום בעולם ולכן כוחות הרע פועלים בכל הכח לעקור כח זה, וחלק מאומות העולם מחכים שכלל ישראל יהיו לדוגמא ולמופת להחזיר השלום והטוב בעולם. וזה אמר הכתוב ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת וגו' שנקבע בתורה שכל הגוים בעולם ידברו אודות כלל ישראל אף שהם מיעוט עצום בעולם.

שבמקרא לשון פריצה ממש הוא, שכל מי שמצליח והולך פורץ הילך והילך, וכן כי ימין ושמאל תפרוצי. ורד"ק בספר השרשים שורש הדס פי' שכל מקום שכ' לשון פריצה הוא מענין הריסה ונתיצה, כי פירוש "וכן יפרוץ" (שמות א, יב), "ומקנהו פרץ בארץ" (איוב א, י), "ויפרוץ האיש מאד" (ל, מג) הוא כאלו מרבוים יפרצו הגדרים, שלא יכילם מקום נגדר. וכ"כ רד"ק כאן שאמרה המילדת כנגד הילוד מה מאד פרצת גדר הרחם בדחקך על אחיך ויצאת, עליך פרץ - עליך דין הפרץ הזה אם מת אחיך בדחקך עליו: ויקרא - יהודה קרא שמו פרץ לענין מה שאמרה המילדת:

וצ"ע וכי בשביל שפרץ דרכו בשעת הלידה יקרא כן לעולם, ואיזה משמעות ראה בזה יהודה עד שהחליט לקרוא כן ושלכן נכתב בתורה. אולם כבר כ' בתרגום יונתן עפ"י דרכו דזה לשון חוזק דהכוונה ד"עליך יש להתחזק שאתה עתיד לנחול מלכות" וכן בכעל הטורים רמז לענין מלכות שכתב "רמז שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו" ומקורו מיבמות עו: שנדרש כן על פרץ וזה עפ"י לשון פריצה, עוד כ' פרץ. בא"ת ב"ש וג"ה ועולה י"ד והוא בגימטריא דוד: ובהעמק דבר כתב "לא די שפרצת על השני, גם עליך היה פרץ, שגם הוא היה מסוכן בזה שנדחק לצאת ראשונה. וכזה התנכר הנער כי דרך המלך לו, שפורץ לעשות לו דרך בשל חבירו, וגם מעמיד עצמו בסכנה למלחמה כדי להתגבר על חבירו". וברמב"ן וריקאנטי בשם ס' הבהיר כתבו דפרץ על שם הלבנה הנפרצת לעתים ונבנית לעתים. וכ"ה מלכות בית דוד, וזה כפי לשון פריצה.

והכתב והקבלה נקט דלשון פרץ הוא ענין תקיפות חוזק ואמוץ, כתרגום אונקלוס ויב"ע ורש"י, כי הוא נופל על העושה בזרוע רמה נגד המוחים בידו, כמו המתפרצים על אדוניהם, ובני פריצי עמך, ופריץ חיות, ומזה הושאל ג"כ על מי שמתגבר נגד יצרו הקם עליו, כי נוהג כדמות הפריץ לטובה, מזה הענין מאמר המשורר (תהלים י"ז) לפעולות אדם בדבר שפתיך אני שמרתי ארחות פריץ שהמכוון בזה לרנ"ו, כל הנוגע לפעולות שצריך האדם לפעול ולהתנהג בדבר שפתיך שצוית, הן באזהרות הן בקום ועשה, אני שמרתי לעשות כארחות הפריץ, כמו שהוא נוהג לעשות מלאכת חפציו שעומד בזרוע נגד מתקוממיו, ככה עשיתי אנכי במנהגים טובים. ומלת עליך כאן ענינו התעלות והתרוממות מעלה, כמו ואת עלית על כולנה הנה אחרי השתוממות המילדת עליו לאמר מה פרצת, מה מאד התגברת והתחזקת סיימה עליו בברכה, עליך פרץ, פי' עליוך וחיבותך יהיה פרץ, להתרומם בזרוע רמה נגד מתקוממיו ולעמוד תמיד בפרץ, ועל כונה זו תיב"ע ועליך אית למתקף דאנת עתיד למחסן מלכותא.

עבור חשד זה שהוא יקים עולה של תשובה וכל ס' תהילים, ולמדנו מזה וגם ממש"כ לעיל בשם הרה"ק מפרשיסחא, דפעמים המכשולות גופא שנכשל בהם האדם, הם המביאים אותו לעיקר גדלותו, והסתכלות אמיתי בגדלות האדם לא נמדד כפי השכל שלנו, דהרי לולא מעשה זה לא הי' יהודה זוכה למה שזכה.

וכן יש ללמוד מיוסף דבעצם הי' לו להתייאש ולחשוב הרי אילו הייתי אצל אבי הייתי עכשיו גדל הרבה יותר במעלות התורה והיראה, והייתי בוודאי גדל כמו א' מן האבות, ומעתה אבדה כל תקוה דהרי אין שום דרך שיוחזר לאביו, וגם אינו יודע אם בכלל יצא מבית האסורים, וזה לא עלה בדעתו דאדרבה זה גופא יביא לגדלותו, דאילו הי' נשאר אצל אביו אולי הי' גדל יותר בתורה אבל לא הי' לנו את יוסף הצדיק שהעמיד כל יסוד הקדושה במצרים ועל ידו נשאר ישראל בקדושתם במצרים. ומזה ילמד האדם שלא יפול בנפשו בחשבו על מכשולותיו דאינו יודע מה יצא מזה בסוף.

משמעות שם פרץ

ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ: [שם כ"ט]

וברש"י פרצת - חזקת עליך חוזק, וכ"כ בתרגום אונקלוס ויונתן, וכן בברכת יעקב ופרצת ימה וגו' [לעיל כח י"ד] פירש"י וחזקת כמו [שמות א יב] "וכן יפרוץ" וכ"כ אבן עזרא שם ד"ופרצת" כמו ורביית וכן ופרוץ האיש, לא כמו "פן יפרוץ בס" [שמות יט, כד] שהוא לשון הריסה. וא"כ צ"ע למה נקט לשון פרץ ולא לשון חוזק, ובאבן עזרא כאן הביא פי' רש"י בשם אחרים, אבל הוא בעצמו פי' מה פרצת כאדם שיפרוץ גדר ויצא ממנו, והנה יש עליך משפט זה הפרץ. והגאון אמר פשרה, כי מה פרצת - כמשמעו, רק עליך פרץ מגזרת ויפרץ לרב [לעיל ל לן]. ורמב"ן הביא דברי רש"י וחולק עליו ופי' דענין פרץ בכל מקום נתיצת הגדר ועברו, מן פרוץ גדרו (ישעיה ה ה), למה פרצת גדריה (תהלים פ יג). ובלשונם (סוכה כו א) פרצה קוראה לגנב, אבל יאמר בלשון הקדש על כל עובר גבול הדבר, ופרצת ימה וקדמה (לעיל כח יד), ויפרוץ האיש מאד מאד (לעיל ל מג). ולכן אמר בכאן בהיות הראשון כמשיב ידו והוא מהר לצאת, מה פרצת פרץ גדול בגדר למהר לצאת קודם ממנו: ואמר, עליך, כי היה הגדר עליו והוא כלוא בתוכו, כלומר מה פרצת עליך פרץ גדול בגדר ויצאת ממנו.

ורבינו מיוחס לעיל בפ' ויצא כ' ופרצת. כמו עלה הפורץ, וכן כי ימין ושמאל תפרצי, והוא לשון פרצה, שכל דבר שמתרבה והולך פורץ מכאן ומכאן, וכאן כ' מה פרצת. לשון הצלחה, וכן ופרצת ימה וקדמה, כלומר ככה הצלחת שקדמת את אחיך, ואומר אני שכל פרצה

ענין פרץ להרחיב גבולי הקדושה

והנה אי נפרש דפרץ לשון פירצה ע"ד מלך פורץ גדר לעשות לו דרך, צ"ע, דהנה בעיקר הכח דמלך פורץ גדר נחלקו רש"י ורמב"ם, דלרש"י [יבמות עו: ד"ה שהמלך, ובסנהדרין כ. ד"ה לעשות לון הכוונה דיכול לפרוץ גדרות של אחרים לעשות לו דרך קצר מביתו לפרדסו ולכרמו, אבל לרמב"ם פכ"א ממכירה ה"א יכול לפרוץ רק לצורך מלחמה וליד רמ"ה סנהדרין שם כל שהוא לצורך העם אף שלא בשעת מלחמה, וא"כ זה רק איזה כח צדדי שיש למלך ולמה יהי עיקר שם פרץ ע"ש כח זה, והיותו תמוה הוא גמ' יבמות שם דכששואל רצה לבדוק האם דוד ראוי למלכות שאל "אי מפרץ אתי אי מזרח אתי אי מפרץ אתי מלכא הוי שכן המלך פורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו, ואי מזרח אתי חשיבא בעלמא הוי" הרי דעיקר שם מלכות מתלי תליא בשם פרץ והכח המונח בו, ולכ' זה רק כח גשמי שיש לו שלא יפריעו לו בדרכו.

ושמעתי לבאר מפי הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א ע"פ דבריו הנפלאים של השם משמואל פ' ויצא [שנת תרע"ז] שביאר ההפרש שבין השופט לבין המלך, כי מדת המשפט היא להעמיד כל אחד בשלו, וכענין שכתוב [תהלים קי"ט, קכ"א] עשיתי משפט וצדק כל תניחני לעושי, שבעשיית ישראל המשפט שלא להניח לעשות אחד מחברו, זוכין לעומתו שלא יהי ביכולת שום נברא לעשות דבר מה השייך לישראל. וע"כ ארץ ישראל הראוי מעולם לישראל אלא שעשוקה היתה ביד זולתם, הועילה לזה זכות השופט לכבוש הארץ וללחום נגד הבאים לעשות אותם מידם. וע"כ תעודת השופט, באשר הוא מרכבה למדת המשפט, לעשות משפט בישראל ובזכות זה ללחום מלחמת מצוה של ישראל שהיא כיבוש א"י מיד העושים אותה שהם הכנענים, או להציל את ישראל מכל השאטים אותם מסביב, אבל אין ענין שופט למלחמת הרשות כלל. אך תעודת המלך היא להרחיב גבול הקדושה נוסף על נחלתם שמעולם, וכמו שכבש דוד המע"ה את סוריא, אלא שחכז"ל תפסו עליו במה שכבש את סוריא קודם כיבוש כל א"י. ומכלל שהסדר הי' לכבוש תחילה את א"י שהיא מדת השופט, ואח"כ ללחום מלחמת הרשות כדי להוסיף ולהרחיב גבול הקדושה. וע"כ כמו ששופט ישראל הוא מרכבה למדת המשפט כן מלך ישראל הוא מרכבה למדת המלכות, וידוע במקובלים ענין מדת מלכות שמים שיוודת למטה לעולמות הנמוכים ללקט אורות ולהרחיב גבול הקדושה, ומלך ישראל הי' מרכבה למדה זו. וזה הי' חטא ישראל ששאלו להם מלך קודם זמנו בעוד שעדיין לא היתה כל הארץ נכבשת והיו צריכים עדיין להתנהג ע"י שופט.

ובדוגמא זו י"ל שהי' ענין יעקב. שהבכורה והברכות מעולם היו ראויות לישראל, אלא שהנחש הקדמוני הי' רוצה לעשוק זה מן הקדושה, והי' מענין יעקב כמדת השופט שלא להניח לעשוק דבר מה מישראל, והשתדל בדבר עד ששב הכל למקום הראוי לו, והי' כענין כיבוש הארץ תחילה ע"י השופט. אך אחר שנתבצר גבול הקדושה נתבקש עוד להרחיב גבול הקדושה ולצאת לחו"ל ללקט אורות, וכענין תעודת המלך וכיבוש סוריא, וזהו ענין יעקב שהלך חרנה וכל מאורעותיו אח"כ.

ובשנת תרפ"ב כתב דלכן יצחק מתחילה אמר לעשו שא נא כליך וגו' רמז לו ארבע המלכיות כבמדרש היינו שהי' רוצה לברכו שהוא יגביה את ארבע המלכיות לעשותם נכנעים להקדושה, ואח"כ כשיעקב קיבל את הברכות ניתנה על שכמו תעודת המלך להרחיב את גבול הקדושה וזו היתה כל עבודתו בבית לבן שבחו"ל להוציא משם את כל חלקי הקדושה כי זוהי תעודת המלך להכניע את כחות החיצונים, ואם לאו להוציא מהם את כל חלקי הקדושה שנתעברו בהם והם בשבי אתם.

והוסיף בשם אביו האבני נזר כי ענין א"י דומה לענין שבת וכמו שבת שלשה ימים לפני' ושלשה לאחר' ושבת היא הנקודה הפנימית, כן א"י שלשה אקלימים לדרום ושלשה לצפון וא"י היא הנקודה הפנימית באמצע, עכדה"ק. והנה א"י היא שבת של כל הארצות כמו יום השביעי בימים, וע"כ יש לומר דכמו שבת שיש בה תוספת לפני' ולאחרי' והיא התפשטות הקדושה אף בענין ההוא' כן א"י יש בה נמי ענין תוספת, והיא התפשטות הקדושה להלן מתחום א"י, דכשם שיש תוספת בזמן דהיינו שבת כן יש תוספת במקום. ויש לומר שזהו ענין עבר הירדן. וי"ל שתוספת שבשניהם נסתעפה מיעקב אבינו ע"ה שקיבל על עצמו ענין המלוכה שהיא התפשטות גבול הקדושה כנ"ל, ע"כ מכחו באה תוספת שבת, וע"כ נלמדה שמירת שבת ביעקב מע"ש (בראשית ל"ג) ויחן את פני העיר שפירשו (בר"פ פ' ע"ט) שקבע תחומין, ומובן שזה נעשה מבעוד יום, כי ענין שבת ביעקב הי' עם תוספת שבת. וכן נמי י"ל שכן תוספת קדושת א"י היא מכח יעקב כנ"ל ששניהם דומים זה לזה, וע"כ אחר שמלא את תעודותיו בבית לבן שהן תעודת המלוכה התפשטות גבול הקדושה זכה נמי לתוספת קדושת הארץ, ועל כן נתפשטה לו הקדושה בעבר הירדן, וע"כ בגלעד באו לקראתו מלאכי א"י, וכן נמי קדושת שבת התפשטה בתוספת שבת, ומעשה שקבע התחומין נחשב לו לשבת: עכ"ד השם משמואל.

ולפ"ז י"ל דלכן נרמז כל ענין המלוכה של יהודה בשם פרץ דמעיקר תפקידו של מלך הוא לפרוץ גדר הקדושה

ולהרחיבו ולהכניס עוד חלקי חול בתוך הקדושה, ומשם מגיע כל ענין תוס' שבת, ותוס' א"י.

ימין ושמאל תפרוצי ע"י איש בן פרצי

ועפ"ז יל"פ ענין החרוז בלכה דודי ימין ושמאל תפרוצי ואת ה' תעריצי על יד בן פרצי, ובפשוטו קאי על ירושלים ועפ"י הפסוק בישע"י נד ב-ג הפטרת רני עקרה] **"הַרְחִיבִי מְקוֹם אֶהְלֶךְ וַיְרִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַי; יְשׁוּ אֶל פְּתוּשְׁכֵי הַאֲרִיכֵי מִיִּתְרֶךָ וַיִּתְדַתֶּךָ חֲזָקִי: פִּי יִמִּין וּשְׁמֹאל תִּפְרָצִי וַנִּרְצֶךָ גוֹיִם יִרְשׁוּ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשְׁבֵיכֶם:"** ומש"כ ואת ה' תעריצו הוא בגדר תוצאה דע"ז תשבחו את הקב"ה, ומלשון **"וְאֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:"** [ישע"י כט כג] ומש"כ ע"י איש בן פרצי קאי אדלעיל דהרי אח"כ כ' ונשמחה ונגילה עם וי"ו [זה לגירסתנו שכ' ונשמחה ונגילה עם וי"ו דא"כ זה דבר נפרד שהולך על הכל וא"כ מש"כ ע"י איש בן פרצי קאי על הקודם אבל בסידור אוצר התפלות מציע לגרוס "נשמחה ונגילה" כמו כל שאר הבתים שזה המשך לחרוז הקודם, דהיינו שאנחנו נשמח ע"י איש בן פרצי וא"כ לא כתוב שימין ושמאל תפרוצי ואת ה' תעריצי יהי ע"י איש בן פרצי וא"כ יל"ע האם קאי על הכל גם על ההתחלה דימין ושמאל תפרוצי או דנימא דקאי על השבח להקב"ה שזה יהי ע"י שירי דוד המלך וכמש"כ **"וַיַּעֲמִידוּ הַפְּהָנִים מְלַבְּשִׁים בְּחֻצְרוֹת וְהַלְוִיִּם בְּגִי אֶסָף בְּמַצְלָתַיִם לְהַלֵּל אֵת ה' עַל יְדֵי דָוִד מְלֹךְ יִשְׂרָאֵל:"** [עזרא ג' י"] אלא דא"כ למה נקט שם בן פרצי דאין לזה קשר עם שירות ותשבחות, ובוודאי לא נאמר דזה הי' רק כדי שהחרוזים יתאימו. וגם אי קאי על הרישא יל"ע וכי משום דלשון פרץ נופל על לשון ימין ושמאל תפרוצי נקט זה. ובלא"ה ק' דלמה העלים שם דוד המלך ונקט אותו בלשון בן פרצי [ולפני זה נקט בן ישי בית הלחמי].

אולם לנתבאר לעיל א"ש דקאי על ימין ושמאל תפרוצי דעיקר כח הפירצה להרחיב גבולי הקדושה דזה גופא מה שימין ושמאל תפרוצי מגיע מכח המלכות שזה כח בן פרצי, ומה שנקט ימין ושמאל דוקא ראה לקמן.

ואת ה' תעריצו זה מסירות נפש

ועדיין יש להבין חלק החרוז "ואת ה' תעריצי" דאין זה נכנס לכאן, והאם מש"כ ע"י איש בן פרצי קאי גם ע"ז, וי"ל דהנה כח זה להרחיב גבולי הקדושה צריך מסירות נפש לפרוץ מחוץ לגבולות, וכח זה הי' לו ליהודה בקריעת ים סוף ולכן זכה למלוכה כדאיתא בסוטה לו. דלכן היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו ע"י שהים ראה וינוס, ולפ"ז יתפרש היטב גם מש"כ "ואת ה' תעריצי" וכדביאר בספר לקראת כלה [על עניני לכה דודי להגר' יוסף ווייס שליט"א] ע"פ ד' ר' ירוחם [בדעת חכמה ומוסר ח"א מאמר ג] שביאר ענין מסירות נפש עפ"י דברי ר"א בן הגר"א שהובא בסידור הר"י מלצן ב"אבני

אליהו" אהא דאמרינן בברכת יוצר "ומעריצים" דענין עריץ הוא מי שמפקיר גופו בעד אדוניו כמו עריצים יתמכו עושר [משלי יא יט] הם עבדים הנאמנים המשליכים נפשם מנגד לתמוך עושר אדוניהם, וכן אנחנו בעבודתנו לד' הלא עליו הורגנו כל היום וכו' וזהו שאנו אומרים "נעריצך ונקדישך" שע"י שאנו מעריצים אותך אנו מקדישים לך וכו', וכן הנביאים כשלא היו משיגים רוח הקדש מסרו נפשם והשליכו גופם ותאותם וכו'. עכ"ד. וברעת תורה [מאמרים האזינו מאמר לב - כולם ידעו אותן] הביא ענין זה וביאר בזה סוד המלחמה דהגרי"ב זצ"ל היה אומר, כי במלחמה ישנן כתות כתות, מהם אשר עומדים מוכנים למלאות החסרים, מהם המכנינים כל צרכי החיילים, ומהם העומדים ממש בקרב, בפני כל קשרי המלחמה, וכולם סוכ"ס נושאים יחד תעמולת המלחמה, ואולם יש עוד כתה, הם כל האנשים האזרחים, אשר אין להם כל שייכות לכל דברי המלחמה, והיה אומר הגרי"ב זצ"ל כי אדם אף בקבלת מלכות שמים באמרו שמע ישראל ה"א ה' אחד, יכול להיות כי ממליך את הקדוש ברוך הוא על כל העולמות, אבל לא על עצמו הוא, יכול הוא להשאר "אזרחי" בעלמא, ללא כל שייכות לעצם המלחמה. קבלת מלכות שמים היינו, כי נכנס בתוך עצם המלחמה, איש צבאי הוא, לוחם ומשליך נפשו בעד המלך, אחרי "ומעריצים" אז נאמר "וממליכים"! ועי' שפתי חיים ח"ב עמ' ל"ו שהאריך בביאור ענין מעריצים שענינו קידוש השם.

עכ"פ לפ"ז א"ש דכח זה של ימין ושמאל תפרוצי הולך ביחד עם את ה' תעריצו דרך ע"י שמשליך עצמו מנגד כהפקר למסור נפשו בעד אדוניו יש ביכולתו להרחיב גבול הקדושה וזה התבטא בלידת פרץ, וזה הי' כח שבט יהודה בקרי"ס וזה הי' כח דוד המלך.

עפ"י כל זה יל"פ למה אומרים חרוז זה בלכה דודי מיד לפני קבלת שבת ע"י בואי בשלום להורות דמה שאנו כעת נמצאים בבחינת תוס' שבת שזה התפרצות כח הקדושה הוא ע"י כח בן פרצי שמגיע מכח פרץ בן יהודה.

חנוכה יש לו כח הפירצה

והא דנקט ימין ושמאל תפרוצי דוקא י"ל דמרמוז על נר חנוכה משמאל³⁴ ומזוזה בימין, ובעה"ב עם ציצית ותפילין באמצע, דעיקר כח נר חנוכה הוא להאיר בתוך החשיכה ולהרחיב גבולי הקדושה ולזה מסרו נפשם החשמונאים שהשתמשו בכח המלכות של שבט יהודה כמבואר ברמב"ן פ' ויחי, ולזה הוא בשמאל שמרמוז על צד הטומאה, ובזה גופא תיקנו כל הפרצות שפרצו

³⁴ בספר לקראת כלה על לכה דודי הציע דכל חרוז דלכה דודי נגד יו"ט אחר וחרוז זה נגד חנוכה.

כתוב דבבית הסהר נתן ה' חינו בעיני שר בית הסהר [שם כ"א] ושוב כתוב דכל אשר הוא עושה ה' מצליח [שם כ"ג] הנה זהו פסגת שאיפת כל בן אדם שיהי לו הצלחה בכל עניניו ושימצא חן בעיני כל רואיו, וזהו המקום היחיד בתורה שהודגש ענין ההצלחה, הרי דכאן נוכל למצוא סוד ההצלחה ומציאות החן, אז הבה נתעמק בדרכיו של יוסף לדעת מאין הי' לו כח זה.

הנה סוד הצלחתו מפורש בתורה ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח [שם ב'] וכן אח"כ ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד [שם כ"א] הרי דסבת הצלחתו ומציאות חן שלו הי' כי הי' ה' אתו. ובפשוטו היינו דהי' לו סייעתא דשמיא, אבל רש"י פי' "שם שמים שגור בפיו" ולא נתבאר ברש"י ענין השגירות בפיו, אולם במדרש הדברים מפורשים, דבתנחומא ח' איתא דלפני כל שירות שהי' עושה לאדונו הי' מלחש ואומר "רבון העולם אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני" ובמדרש רבה י"ד ג' איתא "שהי' יוסף מברך להקב"ה על כל דבר ודבר שהי' עושה" היינו שלפני כל פעולה התפלל להקב"ה ואח"כ שוב הודה ע"ז.³⁵

וע"פ מה שביארנו בתחלת הפרשה ביסוד עבודת הלל והודאה, דאין לקחת שום דבר כמובן מאליו, מתבארים הדברים היטב, דהנה יוסף חי עם ההרגשה דאין שום דבר מובן מאליו ושהוא צריך סייעתא דשמיא בכל יום ויום שימצא חן, וגם על כל פעולה הבין שבלי סייעתא דשמיא לא יצליח, וכל הצלחה קטנה שהי' לו הרגיש שזה רק מהקב"ה וממילא הי' שם שמים שגור בפיו לבקש כסדר להקב"ה וגם להודות, [וגם הרגיש בעצמו שהוא איש מצליח כמ"ש הכת"ס דלכן הצליח וזה כיון שראה חסד ה' אתו תמיד] וזהו עבודת הלל והודאה שביארנו לעיל.

עוד יש להדגיש מש"כ בשו"ת כת"ס או"ח סי' כ"ז דמה שהי' ה' עם יוסף והרי הי' לו צרה גדולה ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, אלא כי יוסף הי' תמיד בשמחה, ע"י שהחשיב עצמו כאיש מצליח, באמונתו כי מאת ה' היתה זאת שיהי' בבית אדוניו המצרי.

יישוב הדעת אצל יוסף

עוד מצינו אצלו ענין יישוב הדעת שביארנו בתחלת הפרשה. דהנה כשאשת פוטיפר תפשו בבגדו לאמר שכבה עמי כתוב "ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה" [ל"ט י"ב] פי' רמב"ן דהא דלא תפס ממנה הבגד בכוחו הגדול זה הי' מפני כבוד גברתו, הרי שבאותו זמן שהי'

היונים ומה שבאו בה פריצים וחיללוה, דהיינו דליון הי' כח העזות לפרוץ פרצות ולהרחיב גבולות הטומאה, וחשמונאים לקחו כח זה גופא לתקן הפרצות ואדרבה מסרו נפשם ללכת עם עזות דקדושה להרחיב גבולי הקדושה שיתפשט כוחם של אור חנוכה למקומות וזמנים הרחוקים בגלות ובשמאל ולמטה בעשרה, ומאידיך כח מזוזה בימין ג"כ בכוחו להרחיב גבולי הקדושה כמבואר בב"ב דע"י מזוזה הכניס אונקלוס כמה גרים. ובעה"ב עם ציצית דלעתיד יחזיקו בכנף איש יהודי אלפי גוים שירצו להכנס לקדושה, ותפילין בראשו זה וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

ועפ"י הנתבאר דלהרחיב גבולי הקדושה צריך כח מסירות נפש, א"ש דזה הי' כח יהודה ופרץ ודוד המלך, וכן החשמונאים הי' להם כח זה, וכן כל איש יהודי יכול להשתמש בכח זה כדי להפוך דברי רשות וחולין ולהכניסו לקדושה, וזהו ענין חנוכה שהוא בימות חול ואין הסעודה מצוה רק ע"י ד"ת שניתן כח לכל יהודי להרחיב גבולי הקדושה.

עכ"ד הגר"ד שלזינגר שליט"א.

שו"מ בשו"ת אפרקסתא דעניא [ח"ד חו"מ סי' רצ] שעמד בזה במה שרמזו הפייטן הקדוש מהר"ש אלקבץ זצ"ל בכנותו את משיח צדקתנו ב"בן פרציי", דוודאי אינו מצד סדר התרוזים לבד, דאתי מפרץ בן יהודה, אלא רב דבדיק דייק בשמאל לטעמא טעים בהקדימו לאמור: "ימין ושמאל תפרוציי", כלומר ועל ידו ובימיו תושע יהודה ויתקיים בנו נחלת יעקב יירש בלי מצרים. זהו פשוטו, אולם יש להוסיף דמונח בשם זה שתי כוונות, ע"פ הנודע דסגולת לשון קודש דכל מלה תוכל לשמש דבר והיפוכו, כמו כן נאמר בפעל "פרץ", חדא כמשמעו הריסת הגבולים, והשנית, תיקון הפירצות. וא"כ י"ל דתפקידו של הגואל צדק מריש כל, לתקן ולגדור הפרצות שבאו פריצים וחיללוה בעוה"ר, ופרוץ מרובה על העומד שומו שמים על זאת. וכאשר יבוא בן פרצי, ויגדור פרצותינו וישוב מבני ישראל אל עושה, אז יפרוץ ויסיר גבולות, ויירש בלי מצרים נחלות ואז נשמחה ברנן וגילות. עכ"ד.

סוד הצלחתו של יוסף

ויוסף הורד מצרימה וגו' [ל"ט א' וכל הפרק]

הנה ביוסף הצדיק מצינו שהי' לו הצלחה עצומה בכל עניניו וגם מציאת חן שנאמר ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח [ל"ט ב'] היינו שהי' כל כולו מהות של מצליח, ואח"כ כתוב וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו [שם ג'] עוד כתוב אח"כ שהי' ברכת ה' בבית המצרי בגלל יוסף והי' ברכת ה' בכל אשר לו בבית ובשדה [שם ו'] אח"כ

³⁵ אולם הגרא"י ברזל זצ"ל בספרו עיוני רש"י פי' ע"פ גמ' ברכות מב. דקאי על עסק התורה.

מה שנראה לו דמות דיוקנו של אביו

ויהי כהיום הזה ויבוא הביתה לעשות מלאכתו
ואין איש וגו' [שם י"א]

וברש"י לעשות מלאכתו וכו' וחד אמר לעשות צרכיו
עמה אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו וכו'
כדאיתא במס' סוטה לו: ע"ש שא"ל יעקב ליוסף עתידין
אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך
שימחה שמך מביניהם.

והנה **ביומא לה**: איתא כשרשע בא לדין אומרים לו
מפני מה לא עסקת בתורה אם אמר נאה הייתי וטרוד
ביצרי הייתי, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף, אמרו
עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה משדלתו
בדברים והחליפה בגדי פעמיים ביום, ע"ש כל הסוגיא.

וצ"ב איך אפשר לחייב רשע להיות כיוסף הצדיק הלא
ליוסף נראה לו דמות דיוקנו של אביו ואדרבה יש לו
לרשע להוכיח משם צדקת טענתו דהרי לולא שנר' לו
דמות דיוקנו הי' נכשל, וכ"ה בפרי הארץ.

ותי' דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל³⁷ דהרי מבואר בגמ' דכל
יום ויום ניסתה להכשילו וכן מבואר בדעת זקנים כאן
דמשך שנה תמימה ניסתה להכשילו בעבירה, וכל יום
התגבר בכוחות עצמו ע"י שעשה לעצמו חשבון זה
דיהי' נאבד לעתיד מלהכלל עם אחיו, ורק לאחר שנה
תמימה שהתגבר על יצרו בכוחות עצמו הי' ראוי
לסייעתא דשמיא למעלה מדרך הטבע, וא"כ א"ש
דשפיר יש טענה על הרשע דא"נ אין הוא גדול כיוסף
אבל אם הי' עושה החשבון לפני שבא קושי הנסיון, והי'
מכין עצמו, אז הי' מקבל סייעתא דשמיא להיות ניצל
מנסיון חזק.

גם השפ"א [תרמ"ז] עמד בזה, ותי' כי אלו הצדיקים
הובאו לידם הנסיונות כדי להכין הדרך לכל הדורות,
וע"י שהקדים יוסף הצדיק לעמוד בנסיון הוכן הדרך
שיוכל כל איש ישראל ג"כ להנצל, וכמו שמצאנו שכל
ישראל נגדרו בעריות בזכותו. וכמו כן נשאר לכל
הדורות. וא"כ ביאור ד' הגמ' הוא דהרי גם יוסף הי' לו
נסיונות ועמד בזה וא"כ כבר הוכן הדרך לדורות שיוכל
כאו"א להתגבר על יצרו.

התגברותו של יוסף ללא חשש גאווה

ויהי כראותה כי עזב בגדו בידה וגו' ותקרא
לאנשי ביתה וגו' ראו הביא לנו איש עברי לצחק
בנו וגו' וכל הענין. [שם י"ג י"ד]

בהול לנוס הי' לו היישוב הדעת להתחשב בכבוד מי
שרוצה להכשילו. וגם על מש"כ מתחלה הלשון וינס
ואח"כ ויצא פי' הספורנו דאחרי שיצא מן החדר יצא
לאטו בלתי תנועת ניסה שלא ישאלנו מה לך כי תנוס מי
וודפיק, והיא היתה באמת בטוחה שגם בחוץ הוא רץ
ולכן הרימה קולה לפני שיספיק להגיד לאחריים עלי',
אבל האמת הי' שיוסף הי' לו יישוב הדעת עצום ללכת
לאט ושלא ירגישו עליו כלל שמשוהו קרה כאן.

עוד כתוב אצלו [שם כ'] כשלקח אדונו אותו ושם אותו
בבית הסהר מסיים הפסוק "ויהי שם בבית הסהר" וזה
מיותר ופי' שפת אמת [תרס"א] גם עה"פ "ויהי בבית
אדונו המצרי" [ל"ט ב'] דהי' לו בחינת השתוות שלא
קיבל שינוי מכל אלו המקומות כי האמין כי הכל
בהשגחת הבורא ולא במקרה, וידע דבוודאי יש לו
שליחות בזה להיות בבית אדונו המצרי וגם בבית
הסוהר. [וכ"כ בקדושת לוי] וזהו שוב אותה בחינה של
וישב ויישוב הדעת בכל מצב של טירדה ובילבול
בהעלותו על לבו דזהו המצב שהקב"ה רוצה שיהי' בו
ומשלים עם זה, וממילא יוכל כסדר להיות במצב של
הלל הודאה וממילא הוא יצליח בכל עניניו וזהו הסוד
למי שרוצה להצליח בכל עניניו ולמצוא חן בעיני כל
רואיו.

וזה הי' מעלת יוסף הצדיק דראה עצמו כמוצלח כל הזמן
והי' שם שמים שגור בפיו להודות להקב"ה בכל עת,
ולכן הי' ענין הנכאת צרי ולוט חיזוק בשבילו שראה בזה
חסד ה' שיש כאן ריח טוב, דאם הי' ממורמר ממצבו לא
הי' מרגיש כלל החסד בזה³⁶ ולכן זכה יוסף להנצל מכל
הבחינות של "בור" דהנה גדר בור שמעתי מהג"ר משה
שפירא זצ"ל שתמיד מרגיש שחסר לו ומתמלא ע"י
נחשים ועקרבים, אבל ע"י עבודת ההודאה מרגישים
תמיד מלא ועי"ז יוצאים מן הבור, וזוכים להיות משנה
למלך.

והנה כתוב לקמן מ' ו' שיוסף בא אל שר המשקים
ואופים בבוקר וראה אותם והנה זועפים, וישאל אותם
"מדוע פניכם רעים היום" ותמוה וכי צריך תי' למה להם
להיות עצבים הרי איבדו כל מעמדם ע"י שניתנו בבית
הסוהר, ומה השאלה בכלל, אלא הפי' דיוסף הי' כ"כ
מושרש במדת ההשתוות והי' כ"כ שמח ומרוצה במצבו,
עד שלא הבין למה להם להיות זועפים. ויש להתבונן
דשאלה זו הביא להצלתו דאם לא הי' שואל אותם מדוע
פניכם רעים היום לא הי' משתלשל כל הענין ורואים ג"כ
דא"א לדעת התוצאות מלהגיד למישהו "בוקר טוב" יפה
ולהתעניין במצבו.

³⁷ קוני' בצל אבות שיעורי דו"ז על פרקי אבות פ"ב מ"א הועתק בבצל
הקדוש עמ' פ"ד. וכן תי' הג"ר יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל במקדש הלוי.

³⁶ הערת ידידי הג"ר בנימין ביגלאייזן שליט"א.

של סבל העצים והגדיל המעשה הזה לאין ערוך ועד היום אנו וזוכים לקבל קדושה וטהרה מכוחו של יוסף.

הפירסומים בעיתונות

ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך וגו' [מ' א']

וברש"י, לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו הביא להם הקב"ה סרחונם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו, ועוד שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם.

מתחלה יש להתבונן איך יתכן שבזמן כ"כ רב כעשר שנים הי' עיקר הכותרות בעתון בענין יוסף, הלא אצלינו מתחלפים הכותרות כסדר. ואמר הג"ר אליהו דיסקין שליט"א בדרך צחות דכיון שתפסו "חרדי" או "ישיבה מאן" מרבים לדבר ע"ז ביותר.

אולם יש כאן עוד להתבונן מבט חדש על החדשות המפליאות המתפרסמים מידי יום בעתונות, וכפי שהעיר ר' ירוחם בדעת תורה דהכל מכוון מהקב"ה, והיינו לבד ממה שהקב"ה מכוון עצם המקרים כמו לטעם ב' דרש"י דזה כדי שיצא יוסף מן הבור, אבל גם עצם זה שהדבר מתפרסם בעתון, ושזה הי' הכותרת הראשית שכולם ידברו מזה, זה ג"כ מכוון מהקב"ה ולא יודעים שפעמים מה שהתפרסם בכותרת היום הי' כל כולו רק כדי להשכיח מבני אדם מה הי' אתמול, ואולי להציל איזה בן תורה מבושה. ובזה יש ליישב ג"כ איך הי' החדשות לכ"כ הרבה שנים בענין יוסף, ע"פ דברינו הנ"ל, דעצם זה שנתבזה יוסף כ"כ עבור מעשה שלא עשה הגדיל המעשה שלו לאין ערוך וא"כ הסבל של עשר שנים בזיון ברבים הוסיף לקדושת המעשה שלו ולכן סיבב הקב"ה שזה יהי' הכותרות בעיתונות.³⁹

נצחיות שרי המשקים והאופים

ויהי וגו' חטאו משקה מלך מצרים וגו' [שם]

הנה אם ננסה לדמיין, מה עבר במחשבת שר המשקה ושר האופה, נוכל לומר דהיה זמן זה הימים הכי שחורים בחייהם, דהי' להם בזיון בזה גופא שנכשלו בתפקידם, ואם ננסה לחשוב מה הם חשבו על יוסף הרי מפורש בפ' מקץ מה שהתבטא שר המשקים על יוסף, "ושם אתנו נער עברי" [לקמן מ"א י"ב] וכדפירש"י שם "ארורים הרשעים שאין טובתם שלימה מזכירו בלשון בזיון נער שוטה ואין ראוי לגדולה עברי אפילו לשוננו אינו מכיר עבד ואין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים". וכן שר

רבות יש להתפעל מיוסף הצדיק שהתאפק ולא הגיב כלום לכל מה שחשדו אותו ולא ניסה לומר שהאמת הי' שאשת פוטיפר הי' זה שניסתה לשכב אתו וככה סבל שנים רבות בבית סוהר בחשד שוא. והג"ר אבגדור מילר זצ"ל הי' מאריך בזה מאד שזה חלק ממה שזכה יוסף לגדלות שלו, והשווה ד"ז לדוד המלך שניסה תמיד להגיע לדרגת האבות הקדושים ולא הצליח גם אחרי כל העבודות הגדולות שלו, עד ששמעי בן גרא קללו קללה נמרצת וקראו נואף וגו' ולא הגיב כלום אז זכה להיות רגל רביעי במרכבה.

אולם באמת יל"ע דעיקר הטעם שהוצרך יוסף לירד למצרים הי' להעמיד קדושת הברית ולהכין המקום לכלל ישראל שלא ישתקעו בערות מצרים ובזה זכה להיות המרכבה למדת היסוד, וזה כבר עשה ע"י שלא נתפתה לאשת פוטיפר, ולמה הי' נצרך חלק זה להיות בבית סוהר עבור חשד שוא.³⁸

ונר' בעז"ה דאדרבה זה בא להגדיל ולהעצים המעשה, דמעשה לא רק שלא קיבל כבוד על המעשה שלו רק אדרבה חשדו בו על מעשה זו גופא וע"ז התבזה בפני רבים, בשעה שע"ז גופא עבד כ"כ קשה, ויש להוסיף יותר דהי' יכול לקבל זה כסימן מן השמים שאכן יש עליו תביעה בענין זה, דהנה כבר גילו חז"ל שבא לעשות צרכיו אלא שנתגלה לו דמות דיוקנו של אביו, וא"כ הי' יכול לחשוב דמצדו הי' נכשל, רק שמצד זכות אבות ניצל, וא"כ לא מגיע לו שום שכר על המעשה שלו, ואדרבה מגיע לו עונש, והעונש שלו הוא שיגידו עליו שאכן נכשל במעשה חמור וככה לא הרגיש כלל שעשה כאן מעשה גדול, אבל האמת הי' שבשעה שביקש לעשות צרכיו הי' הנסיון כ"כ גדול ונורא שניטל ממנו הבחירה לגמרי, ולא הי' שום תביעה עליו בזה, וע"י התגלות דמות אביו חזר למצב הבחירה שלו, וההתאפקות שלו הי' מעשה עצום ונורא, אכן כיון שמעשה זה הי' צריך להיות המעמיד לעיקר מדת היסוד לנצח סיבב הקב"ה שיהי' באופן זה כדי שלא יהי' לו גם לרגע אחד איזה פני' וגאווה בזה, ואדרבה גם יהי' לו בזיונות עצומים בזה וגם יחשוב שהי' לו מכשול בזה, וככה סבל בדומי' הבזיונות על לא דבר וכל רגע ורגע

³⁸ ע"ל דכמו שיוסף הכין לדורות הגדירה מן העריות, ה"נ הכין לדורות האפשרות להיות בבית סוהר ובמצב של שבי מתוך חיזוק ושמחה ואמונה בהקב"ה בכל עת, ואולי כל חיזוק שיש לאלו הנמצאים כעת בשבי תחת אנשי חמאס רח"ל הוא מכוחו של יוסף. וה' יעזור שכמו שיוסף יצא מאיפה לאורה כן הם יצאו.

וידידי הרב ראובן ארי' זאהן שליט"א הציע דאולי כבר הגיע לקצה היכולת בנסיון התגברות היצר וכיון שנגזר עליו להיות במצרים עוד הרבה שנים עד שיהי' מלך יהי' לו נסיון עצום להסתובב ברחובות מצרים השקועים בעריות ויהי' קשה מידי בשבילו, ולזה סיבב הקב"ה שיהי' בבית סוהר שהמצב שם ממעיט הנסיון ואף שאשת פוטיפר הגיע גם לשם מ"מ בבית סוהר יש פחות נסיון.

³⁹ וזה ראינו בעינינו איך שהכותרות בעיתונים מלפני שמחת תורה תשפ"ד ולאחר שמחת תורה נתהפכו מן הקצה אל הקצה. וראה עוד הערה 33.

סחיטת ענבים לכוס פרעה

וכוס פרעה בידי ואקח את הענבים ואשחט אתם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה: [שם יא]

וצ"ע וכי דרך ארץ הוא לסחוט הענבים ישירות לכוס פרעה, ועוד וכי זהו תפקידו של שר המשקים לסחוט את הענבים הרי זה עושים בגת בשדה ואחר שנעשה יין מביאים אותו לארמון ושם מכינים את היין, וכל תפקידו של השר הוא להגיש כוס מוכן של יין למלך, ועוד צ"ע דאם סחט ענבים עכשיו הרי זה מיץ ענבים, וכי דרכו של מלך לשתות מיץ ענבים דלכ' וודאי עיקר שתייתו הוא יין ישן משובח.

והנה רלב"ג כתב דבהכרח צ"ל דלאו דוקא סחטו לכוס פרעה ממש, דאי"ז דרך ארץ אפי' לאדם פשוט וכש"כ לפני המלך, אלא וודאי הי' לכוס אחר ע"מ שלאחר הכנת היין יעבירו אותו לכוס פרעה, ולפ"ז י"ל דבכלל זה גם עבר תהליך של עשיית יין, אולם בתוס' השלם לעיל פסוק ה' דאדרבה כיון שראה שזלזל במלך לסחוט את הענבים בכוסו ממשלכן חשש שידונו אותו למיתה כי סימן הוא שמחמיר המלך להחשיב את חטאו כאילו זלזל במלך לסחוט ענבים לתוך כוסו, ולפ"ז י"ל דחלק מהזילזול זה להגיש לו מיץ ענבים במקום יין. ובהעמק דבר לקמן י"ג כ' להיפך שזה הי' סימן טוב לחיבבות גדול אצל המלך שישב לתפקידו ביתר שאת והמלך יסמוך עליו בעניני השתי' עד שאפי' הסחיטה והדריכה תהי' על ידו וגם יהי' מעשיו חביב כ"כ בעיני המל עד שירצה לראותו מול עיניו. [ובאמת י"ל דיש צורך לבחור ענבים מיוחדים ולסוחטו באופן מיוחד וזה הי' חלק מתפקיד שר המשקים]

הכשר מיץ ענבים לד' כוסות

והנה איתא במס' ב"ב צז: דהגם דלענין ניסוך היין בעי' יין המשכר דוקא ושיהי' של בן מ' יום [עכ"פ לכתחלה] שנא' הסך נסך שכר, מ"מ לענין קידוש מיד כשסוחט הענבים כשר לקידוש, וכדאמר רבא סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום אפי' לכתחלה, ולא נתבאר מנ"ל לרבא באמת דיש למיץ ענבים שם יין, וכן שאין בזה חסרון דהקרבנה נא לפחתך, ובה"ג כ' מקורו ממש"כ אצל נזיר מכל אשר יעשה מגפן היין ונכלל בזה גם מיץ ענבים, וצ"ע דבנזיר שאני דגם חרצנים אסורים וא"צ שם יין כלל, וכן לא חזינן משם דעולה על שלחן מלכים, אבל בספר רביד הזהב כאן כתב דמקורו של רבא הוא מפסוק זה, דמידי אחרי סחיטת הענבים הי' לזה שם

נביא הי' בזה יותר מצוה, ואמר בדרך צחות דזה מרומז בהפטרה כאן "ותשקו את הנזירים יין, ועל הנביאים ציתם לאמר לא תנבאו." [שם פסוק י"ב]

האופים כ' "וירא שר האופים כי טוב פתר" [פסוק ט"ז] וכ' הרמב"ן "כי האיש הזה מבזה על יוסף, חושב בו שלא יפתור אותו לעולם, ולא יגיד לו החלום אם לא בראותו כי פתר לחבירו יפה וכהוגן."⁴⁰

והנה ידוע כמה כל גוי היה מוכן לשלם שיהא לו זכרון אפי' למאה שנים, הרבה גוים גם מוכנים לההרג עבור קצת פירסום, והנה שרי המשקים והאופה לא חלמו בחלומות הכי יפים שלהם דהשייכות שלהם עם הנער הזה מנציח אותם בנצחיות התורה, לו היו יודעים את זה הרי היו מתבטלים לגמרי ליוסף והי' משמשים אותו בלי סוף, והי' שוכחים כל הבליהם וכל היום הולדת הטפשי של פרעה שלא נזכר בנצחיות רק בזכות יוסף, וכל השאר ישא הרוח גם אחרי כמה שנים, ואילו הי' איזה חכם שהי' מטיב עם יוסף אז היה לו סיכוי להכלל בנצחיות התורה, ועכשיו שלא זכו לנשאר להם שאר ושארית וגם מי שנזכר, נזכר לדראון עולם "ארורין הרשעים שאין טובתן שלימה" והכפיות טובה שלו הוא פי אלף מזה, שלא זכר שרק בזכות יוסף יצא מבית הסוהר, אלא גם כל עתידו הנצחי שזכה יש לו להכיר טובה ליוסף.

ומה שאפשר לנו ללמוד מזה,⁴¹ שהקב"ה נמצא אתנו כל הזמן והשכינה נמצא כביכול בגלות, ומי שמנצל ההזדמנות לעזור לשכינתא בגלותא יכול להכלל בנצחיות התורה במקום להיות עסוק במחשבות מטופשות מה פלוני חושב עלי, וכל עניני כבוד אשר בן לילה היה ובן לילה אבד ולא לזה שום זכר, ועדיף להתעסק בדברים נצחיים, ועד"ז חשבתי כשמדברים עם אחר בדברים של מה בכך, אז שתי דקות אח"כ כאילו לא הי', אבל אם דיברו איזה קושיא או ווארט יש לזה זכרון נצחי שתמיד יהי' נזכר שפלוני אמר לו ווארט זה במקום הזה, ועי"ז יש קיום למצב זה אבל כל השאר נמחק כלא היה, ולא בחנם אחז"ל "לעולם לא יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו", וכ"ז היפך שר המשקים שכ' עליו וישכחהו הוא סבר שהצליח לשכוח ובאמת כל השכחה לא נשכח ונשאר בנצחיות התורה.⁴²

⁴⁰ שמעתי מידידי הרב טובי' זיצמן שליט"א דכיון דלא בטח בהקב"ה, ורק ע"י שראה פתרון אצל חבירו לכן נענש ונהרג ועל דרך מה שהיה בהרן.

⁴¹ עוד יש להבין בזה מה שכל העולם עוסקים בחדשות מה שקורה בא"י כיון שגם אם אינהו חלא חזי מזלייהו חזי שכל מה שקורה בעולם הוא עבור ישראל, ובפרט כשקורה משהו עצום לכלל ישראל יש בזה משמעות עצומה לכלל המשך הנהגת הבריאה וא"כ באמת זה הדבר הכי מעניין בעולם.

⁴² במש"כ בהפטרה "על מחרם בכסף צדיק ואביון עבור נעליים" [עמוס ב' ו'] ע"י מש"כ בפנים עה"פ ויאמר יהודה מה בצע וגו' למה דוקא נעליים. ובמש"כ ותשקו את הנזירים יין וגו' סיפר הג"ר אליהו דיסקין שליט"א שפעם הי' בשבת פ' וישב במירון ושימש כבעל קורא, וכשהגיע להפטרה שאל אם יש נביא בקלף ונענה בשלילה, ואמר שאם היו משתמשים באחוז א' של הכסף שנכנס בשביל ח"י רוטל בשביל קניית

צעירים שרק התחילו לפרוח ואעפ"כ הצמיחו נצה מיד] והרמז בזה שכשם שכל אלו אירעו בתכיפות כך כל העתיד לבוא ע"פ החלום יבוא מהר, וא"כ י"ל דבכלל המהירות הי' דבתוך הכוס גופא נעשה ליין, ולא הי' צריך מהלך התסיסה, אלא דדחוק דלא נתפרש זה בפסוק.

והנה במדרש ובתרגום יונתן כאן ובגמ' חולין צב: מבואר דחלום זה רמז על גאולתם של ישראל ויוסף גילה לשר המשקים רק מה שנוגע לו, [וביאר בח"א מהר"ל חולין שם דאל"כ לא הי' הפסוק מאריך כ"כ לספר כל פרטי חלומן] וביאר כלי יקר לעיל פסוק י"א כיון דיציאת יוסף מבית האסורים היא גם תחלת ישועת ישראל, והוסיף דמי שנמצא בבית סוהר שהוא בשבי יש לו כל הסכנות יסורים מיתה רעבון ועינוי, וכנגדם תיקנו חז"ל ד' כוסות שגם ישראל נפדו מכל צרות אלו. ולפ"ז י"ל דיש כאן רמז לגאולתן של ישראל לע"ל שאז נזכה לשתות מיין המשומר בענביו, דלא משמע שיצטרך תהליך של תסיסה עד שיהי' יין, רק תיכף שיצא ממקום השמור בענביו יהי' ראוי ליין, [דלא מסתבר שיהי' רק מיץ ענבים] ואולי כל מהלך התסיסה נתחדש רק אחרי חטא עץ הדעת, דהרי חטא עץ הדעת היתה שחיה סחטה את הענבים והגישה לאדה"ר, ואולי בעצם ענבים אמורים להוציא יין ממש, רק ע"י החטא חלק מזעת אפיך הוא שיין צריך לעבור תהליך וא"כ לע"ל לא יהי' צורך לתהליך, ולפ"ז שפיר יש להדר לקחת לד' כוסות יין דוקא ולא מיץ ענבים וכד' הגרמ"פ זצ"ל. מאידך יל"פ הטעם למה דוקא בקידוש היום כתוב הענין לקדש על מיץ ענבים לפמש"כ בביאור הלכה סי' רמב ס"א בשם תורת חיים דלפי דשבת בראשית הוא דוגמת שבת שלע"ל שהוא יום שכולו שבת ולכן אנו עושים כמה דברים בשבת זה דוגמתו היינו לאכול בשר ודגים נגד סעודת שור הבר ולויתן ומקדשין על היין נגד היין המשומר בענביו לצדיקים לע"ל, ולכן יסחוט אשכול לעשות קידוש מיד זכר ליין המשומר שלא יצטרך תהליך.

משמעות סחיטת ענבים בע"ש

ובעיקר לשון רבא סוחט אדם אשכול של ענבים וגו' יל"ע למה לא אמר סתם יין מגתו שזה יין פחות ממ' יום שאינו משכר, דהרי עיקר הנדון בגמ' ב"ב צז. הוא האם יין מגתו כשר לקידוש לכתחלה ולא כנסכים דבעי' לפחות יין של מ' יום שמשכר, ולזה הוכיח מדברי רבא שאמר סוחט אדם וגו' וכשר לכתחלה וא"כ למה לא דיבר רבא ג"כ על יין מגתו, וביותר ק' על לשון השו"ע סי' רע"ב ס"ב י"א מגתו מקדשין עליו וסוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום" כתב כאן שתי דברים, ובטור באמת הובא דברי רבא רק להוכיח דיין מגתו כשר לכתחלה [עיי"ש ב"י וב"ח דתנן] הוא ט"ס

יין ולכן נקט הגמ' לשון זה כדי לרמז ללשון הפסוק כאן ולהוכיח מכאן דמדעולה על שולחן מלכים שפיר קרינן הקריבהו נא לפחתך. [אלא דיש להעיר דאה"נ חזינן דעולה על שולחן מלכים אבל לא נקרא כאן כלל בשם יין.]

ובאמת יש לחלק דחשיבות מיץ ענבים הי' רק פעם שלא הי' שייך לשמר אותו, ולא הי' טוב רק מיד לפני שתסס ולכן הי' זה חשיבות שיוכל אחד לסחוט ענבים ולקבל היין מיד, וזה גופא הי' חשיבות פרעה שקיבל מיץ ענבים טריים ובפרט אם הי' זה בתשרי [דר"ה יצא יוסף] זמן בצירת הענבים שעדיין לא הספיק זמן לכא"א לעשותם יין, א"כ הי' זה נדיר לשתות ממה שסחט מן הענבים מיד, אבל בזמנינו שמחזיקים מעמד הרבה זמן, אין לא חשיבות, ואדרבה רק יין שהתיישן יש לו חשיבות, ואולי יהי' זה בזיון להגישו למלך.

והנה ידוע מח' הפוסקים אי מיץ ענבים כשר לד' כוסות, דדעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל [בהגש"פ קול דודי סי' ג] שאין לקחתו לד' כוסות שאינו בגדר יין המשמח, אולם הרבה פוסקים הכשירו אותו דעיקר דרך חירות שיהי' לו השתי' נוחה ועריבה, וכן נהגו גדולי הדור, ⁴³ ולכן אלו האנשים אשר אינם סובלים שתיית יין, או ששתיית היין גורם להם שראשם כבד עליהם ואינם מקיימים כדבעי את מצוות הלילה של סיפור יציאת מצרים ואכילת מצה ומרור וכו', יכולים הם לכתחילה לקחת לד' כוסות מיץ ענבים, ובפרט לנשים וילדים שיש לתת להם מיץ ענבים לד' כוסות.

והנה א' המקורות לד' כוסות הוא ממש"כ ד' פעמים כוס בפרשה זה, [ירושלמי ר"פ ערבי פסחים והובא בכלי יקר כאן] ואי הי' כאן מיץ ענבים יש להוכיח דכשר לארבע כוסות, שו"מ שכן הוכיח בשו"ת משנה הלכות ח"י סי' ס"ו נגד שי' הגרמ"פ, [חוץ משאר הראיות שיש לו עיי"ש] ולד' תוס' השלם דחלק הסחיטה לכוס פרעה הי' דרך זילזול אין ראוי.

אבל באמת יש לחדש דלא הי' זה מיץ ענבים כלל, דהנה במש"כ והיא כפורחת עלתה נצה, בכ"ף הדמיון פי' הרמב"ן דהיינו "מיד כאשר" ובא הכתוב לתאר שכל מה שראה בחלומו בגפן אירע בזה אח"ז בסמוך כלומר שבזמן שפרחה הגפן מיד עלתה נצה, ומיד הבשילו אשכולותי' להיות ענבים [וכ"כ רד"ק, ובשכל טוב הוסיף שנתחדש עוד במהירות הצמיחה דבגפן היו זמורות שהם ענפים

⁴³ בתשובות והנהגות ח"ב סי' רמ"ג שהגרי"ז מבריסק וגאב"ד טשיבין זצ"ל נהגו לשתות מיץ ענבים, ובסידור פסח כהלכתו ח"ב פ"ג הערה 25 בשם מרן הגר"ח זצ"ל שהחזו"א זצ"ל שנה מיץ ענבים לד' כוסות, ובשו"ת משנה הלכות ח"י סי' פ"ז, כתב דבאופן שק' לו יין, או אדרבה אם יקח יין אין זה דרך חירות כי סובל מזה ויצא שכרו בהפסדו, ואם יקח מיץ ענבים מקיים בו דרך חירות.

או שחש אח"כ בראשו יכול לקדש עליו גם ביש לו יין בלא גרע מהא דכתב הבה"ל רע"ב ס"ט ד"ה ואם דאם אינו נהנה מיין יכול לקדש על הפת. וכ"כ בשש"כ פנ"ג ס"ב, אבל מה שיש להסתפק במי שלא קשה עליו שתיית יין, רק שמיץ ענבים חביב לו יותר, האם יכול לקדש לכתחילה על מיץ ענבים, [ועי' בבה"ל שם מח' הפוסקים אם יכול לקדש על פת באופן שהפת חביב לו יותר מיין, אף שנהנה גם מיין. אולם אפשר שדוקא בפת, שלדעת ר"ת אין לקדש על הפת כלל, החמירין] ובתורת שבת סק"ד כ' שהכל תלוי בטובת היין ובחביבותו אצל האדם המקדש, ואם היין חדש חביב לו ומשובח מהיין ישן, יכול לקדש עליו אף שיש לו יין ישן. ובשו"ת משנה הלכות ח"י סי' סז כתב דכל האי דינא דמג"א הוא דוקא כשרוצה לשתות משניהם ועכ"פ דעתו נוחה לו בזה כבזה, אבל כל שאינו אוהב את הישן כחדש והחדש חביב עליו או שהישן מזיק לו, גם המג"א מודה שמקדש על החדש. וכן נקט בתשובות והנהגות [ח"ג סימן פז] וכתב: "ולעצמי אני נוהג לקדש על מיץ ענבים שחביב לי מיין ממש".

וכ"ז בקידוש הלילה אבל בקידוש היום, בוודאי יש להקל טפי בזה, דהרי כ' המשנ"ב סק"ל "דאם חביב לו יין שרוף יכול לקדש עליו ביום לכתחילה במדינתנו שהוא חמר מדינה" [וע"ע ברמ"א רצ"ו ס"ב שכתב לגבי הבדלה, דנהגו להבדיל במוצאי פסח על שכר ולא על יין משום דחביב עליו], וא"כ מיץ ענבים ודאי עדיף על חמר מדינה.

עוד יל"פ למה נקט רבא דוקא ציור דסוחט אדם אשכול וגו' ולמה יהי' ענין לקחת דוקא מיץ ענבים לקידוש היום, ע"פ מש"כ הבני יששכר [בספרו דרך פקודין מצות לא תעשה לב חלק המחשבה בהערה] דאיתא בסנהדרין ע. אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה, ובמדרש [ב"ר פי"ט ה] ותקח מפריו ותאכל א"ר איבו סחטה ענבים ונתנה לו, וכ"ה בזוה"ק ח"א ל"ו ע"א ותקח מפריו הא תנינן סחטה ענבים ויהבת ליה וגרימו מותא לכל עלמא דהא אילנא דא ביה שריא מותא והוא אילנא דשלטא בליליא, ובמדרש תלפיות ענף אדה"ר כתב אדם הראשון חטא שסחט ענבים ושתה בלא קידוש ואם היה ממתין עד הלילה היה מקדש עליו, והביא מספרים הקד' שזה מרומז במש"א חז"ל סוחט אד"ם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום.⁴⁶ ובשם משמואל [תולדות תרפג]

⁴⁶ עוד הביא שם מש"כ אריז"ל בע"ח שער ל"ח פ"ד מ"ת סוד הענין חטא של אדה"ר בעץ הדעת משארז"ל שחטא חוה היה שסחטה ענבים ונתנה לו. ופירוש הענין כי הנה העקביים של לאה הנכנסין בכתר רחל הם בחי' ענביים גימטריא עק"ב בסוד עקב ענוה הנ"ל, והיין שבענבים הם דינין שבעקביים האלו, ונודע שאין החיצונים ניזונים אלא מפסולת היין מן השמרים שבו שהם שיורי הדין הקדוש, והנה זה השפע שיונקים החיצונים הוא דין קשה והוא יין עכור מלא שמרים והוא בלוע תוך העקביים של לאה דמיון היין הבלוע תוך הענבים וחווה סחטה אותן ענבים, וכיוונתה היתה שע"י הסחיטה ההיא יצאו השמרים הבלועים שם, ומהם שתו אדם וחווה מן היין ההוא כוס התרעלה חלק החיצונים הנקרא טרא דמותא ולכן נעשו בענין המיתה וגרמו עליה מיתה.

וצ"ל דאמר רבא] אבל בשו"ע הובא זה כשתי דינים, וגם בלא"ה הרי א"א לקדש עליו מיד דהרי יש איסור סחיטה בשבת ובהכרח דהי' זה בע"ש וכ"כ בברכ"י אות ג' בשם שכנה"ג.⁴⁴ שו"ר במשנ"ב סק"ו שעמד ע"ז וכ' דקמ"ל דאף שהוא חדש לגמרי שזה מקרוב שסחטו קודם השבת אפ"ה מותר לקדש עליו, ובשעה"צ סק"ו הוסיף דלשון הגמרא דסוחט ומקדש, אולי קמ"ל עוד רבותא דמותר לקדש מבעוד יום, והיינו מפלג המנחה ולמעלה, שאז מותר לסחוט ולקדש תיכף, וכדאמרינן ברכות כ"ז: "ובשו"ת משנה הלכות [ח"ג סי' ל"ח] תי' דס"ד דדוקא יין מגתו שהשמרים שבו כבר שקעו, כשר לקידוש, אבל היין הנסחט מאשכול ענבים, שהשמרים עדיין מעורבים בו אינו כשר לקידוש, קמ"ל דכשר מיד גם שלא שקעו השמרים. [והאריך שם בדיוק לשון השו"ע ששינה בלשונו בין הדין של יין מגתו לבין הדין של סוחט אדם וכו', שביין מגתו כתב 'מקדשין עליו', ובסוחט אדם כתב 'ואומר עליו קידוש היום'.] אמנם דעת מרן הגריש"א זצ"ל [שבות יצחק ה' פסח פ"א אות ג] שכמו שבהלכות יין נסך [יו"ד סי' קכג סי"ז] אינו נחשב יין עד שייסנו ממנו את החרצנים והזגים, כך גם לגבי קידוש.

ובאמת עיקר הדבר שמיץ ענבים כשר צ"ע דהרי ביאר בספר החינוך [מצוה לא] בטעם קידוש על היין לפי שטבע האדם מתעורר בו הרבה שהוא סועד ומשמח [וכמבואר בגמ' ברכות לה: דמעלת חמרא בזה דאית ביה תרתי סעיד ומשמח] וא"כ איך יתכן לצאת ביין זה שנסחט מע"ש ידי חובת קידוש, כשאין בו כח לשכר ולשמח. וכ"ה בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' נח, עי"ש מש"כ, ובשו"ת מנחת שלמה [ח"א סי' ד' ד"ה וכיון] תי' דכיון שבעתיד הוא ראוי להיות יין המשכר ומשמח, וכבר מעתה הוא ראוי לשתיה, לפיכך חל עליו מיד שם יין הכשר לברכה ולקידוש. ובאמת המג"א סק"ג חידש דלמצוה מה"מ יש לקחת יין ישן שכבר עברו עליו מ' יום,⁴⁵ ובאר חולק עליו וכ' דבוודאי אם אין לו יין ישן, אין מחוייב לקנות יין ישן לצורך הקידוש והביא שמהר"ש היה מקדש על יין מגתו, אף על פי שהיו מוכרים יין ישן, וכן כתב המלבושי יום טוב [סק"א]. אולם בברכי יוסף אות ב' דין ב', כתב שהגם שאינו מחויב, אבל אם רוצה לקיים מצוה מן המובחר, יקנה יין ישן. וזה פשוט דמי שקשה עליו יין

⁴⁴ ובארחות חיים [הל' שבת דין יין הראוי לקדש אות כב] ובשו"ת הרשב"א [ח"ז סי' תקטז] כתבו ד"א דה"ה בשבת לתוך האוכל, דמשקה הבא על האוכל כאוכל דמי, וצ"ע איך יקדש על יין המעורב באוכל.

⁴⁵ ובס' אוצר ההלכה סי' רע"ב הביא מספר חלקו של יוסף במי שלא הי' לו יין ישן וכבר אמר ויכולו על מיץ ענבים ואח"כ הובא לו יין האם יגמור על שם המיץ ענבים, וכ' דתלוי במח' שבות יעקב ח"א סי' ל"ז וחכ"צ סי' מ"ה במי שהכין לעצמו נרות חנוכה של שעוה ולפני ההדלקה הובא לו שמן זית, דר' חכ"צ דעדיין יש להחליף לשמן זית, ור' שבו"י דשעוה כבר זכה במצוה אף דכבר הי' רק הזמנה בעלמא וכש"כ הכא, אבל לד' חכ"צ יתכן דכאן שכבר התחיל ויכולו שאני.

ל"מ] בע' נפש ירדו למצרים, וע' שנים היו בבבל, ובגלות אדום ה"ה ככבש אחד בין ע' זאבים, ויעקב ראה עגלות היינו ע' גלות, ומבראשית עד הארור של הנחש יש ע' פסוקים, במגילת אסתר מאחר הדברים האלה עד ויתלו את המן על העץ יש ע' פסוקים, ועיקר תוקפו הי' מי"ג ניסן עד כ"ג סיון, וכ' בעל הטורים דלכן נקרא "עשו" דכח של שוא הוא ע', ויוסף שהוא "עלי עין" הוא שטנו של עשיו, ולכ"כ בר"פ שמות שיעקב ירד עם שבעים "ויוסף הי' במצרים" ופירש"י דהי' בכלל השבעים דצריך להיות בכלל לנצח כח הרע. ולכן ימי אבלו של יעקב הי' שבעים שנסתמו עיניהם ולבם של ישראל עד שנתודע להם שיעקב אבינו לא מת, ולכן בא רגע אח"כ האור של חנוכה שמאיר ומבטל כח העי"ן. וזהו פרק כ' להורות דגם אם אתה מרגיש מוקף עם ע' כוחות הרע מ"מ ישגבך שם אלקי יעקב וע"י כח יעקב המרומז ביב"ק אפשר לינצל.

עוד יש רמז במש"כ חת"ס דרשות לפ' תצוה ע"פ משנה חגיגה כה. זמן הגתות והבדים שבעים יום לרמז דאם הי' ע' ימי אבלו של יעקב יקחו שמן זית כתית למאור של תהליך שבעים יום שיהי' לנו כח ה' אור לי וא' הוסיף לרמז בתיבת למאור רמז ל"מ עולה ע' ואח"כ בא או"ר.

כתב דאנו מתקנים חטא אדה"ר ע"י אכילת שבת וקידוש היום, ולזה רמז סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום, שהוא תיקון לחטא חוה שסחטה ענבים ונתנה לאדה"ר.

ולפ"ז י"ל דכיון דשם הי' זה סחיטת ענבים ושתיית היין מיד, ה"נ לזכר זה יש לקחת מה שנסחט מן הענבים כעת בע"ש שזה זמן חטא עץ הדעת.

קיי"ב פסוקים דפרשת וישב

בפירושי סידור התפילה לרוקח [עמוד קכא] כתב במזמור שיר ליום השבת יש קיי"ב תיבות, וכן קיי"ב פסוקים בפרשת וישב יעקב, [וכן במזמור שירו לה' כל הארץ, וכן בראשי המטות. וכן בי"א מזמורי משה, וכן קיי"ב מן וימת משה עד סופו, וכן קיי"ב אלפי"ן ות"ל עולה ההלל כלו, קיי"ב מזמורים עד תפלה למשה איש האלהים וגו'.] וצ"ב מה השייכות.

וביאר הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א דהנה פרשה זו יש בו חושך וצרה גדולה ליעקב וליוסף, והי' זה יותר קשה ליעקב מכל הצרות שעברו עליו, וראי' דאיתא במדרש בתחלת הפרשה [פד ג] עה"פ באיוב ג "לא שלותי ולא שקטתי", לא שלותי מעשו ולא שקטתי מלבן ולא נחתי מדינה, "ויבא רוגז", בא עלי רגזו של יוסף. ומשמע דצרת עשו ולבן הי' רק חוסר שלווה ושקט, אבל צרת יוסף הי' בבחינת רוגז, והטעם דמצרת עשו הי' לו הברכות ומצרת לבן הי' לו כל הרכוש שהוציא ממנו, אבל צרת יוסף לא הי' נראה שום ריווח מזה וכן ליוסף עצמו לא הי' נראה שום ריווח בתחלה רק כולו צרה. וזה מקביל גם לגלות אדום שאין לו קצבה, ולכן בא פרשה זו ללמד דגם בכה"ג יש להתחזק.

והנה במזמור שיר ליום השבת בא לידי ביטוי ענין זה, שאומר דוד "ואמונתך בלילות" דהגם דזה כולו לילה וחושך ונראה "בפרווח רשעים כמו עשב" וגו' מבינים דמאוד עמקו מחשבותיך, מקביל לוישלחהו מעמק חברון, וע"י אמונה אפשר לעבור גם את זה. וזה נרמז במס' קיי"ב דפ' וישב דאיך יכלו יעקב ויוסף לעבור את עומק צרתם בפרשה ע"י שהשרישו בעצמם מש"כ בתהילים קיי"ב.

והנה יש עוד פרק שיש בו רמז קיי"ב דזה פרק כ' שזה פרק של יעקב לעת חושך וצרה, שמסתיים ביעננו ביום קראינו ר"ת יב"ק וזה לרמז למעבר יב"ק ששם מסר נפשו על פכים קטנים שזה האור של חנוכה שמאיר את החושך וכדהארכנו בפ' וישלח. והנה כתב הרוקח דפרק זה יש בו שבעים תיבות לדחות ע' כוחות הרע, והנה כ"ה כסלו הוא ע' יום אחרי פטירת יעקב שהי' ביום א' דסוכות כדכ' היעב"ץ בסידורו, וכל הגליות דכלל ישראל מרומזים במס' ע' כדכ' בדרשות חת"ס, [כעת